

IUSTI LIPSI
DE CRUCE
LIBRI TRES

Ad sacram profanamque historiam vtilis.

Vnà cum NOTIS.

Editio quarta, serio castigata.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.

M. D. XCIX.

Cum Privilegijs Casareo & Regio.

DE CRUCE
LIBRI TRES

Ad sacrum profanumque historiam viles

Vna cum Notis

Libri TRES, cum Notis

ANVERS
EX OFFICINA RELINQUANA
Apud Joannem Moretum
M. D. C. L. X.
Causa P. in Causa P. in Causa P.

A D

TRES ORDINES BRABANTIAE

ANTISTITES

NOBILES

MAGISTRATVS.

IBELLOS de CRUCE quos scripsi, meritissimò ad vos defero, patrie nostrę primores viri. Primùm, quia in solo vestro concepti natiq̃ue sunt, in hac Louaniensi vrbe: tum quia aura fauoris vestri elicuit, qui me benignè huc arcessendum putastis, bono rei litterarię & iuuentutis. Laudo hunc animum, atque etiam miror. qui in tot circumstantibus turbis, & cùm vndique insonuit bellorum tuba; tibias tamen & fistulas, vt sic dicam, Musarum cogitatis, & pacis artes neglectum non itis inter media arma. Quod rectè & vtiliter à vobis fieri, prudentes magis sentiunt quàm vulgus. Nam reuera, inclyti Ordines, hæc

A 2

non

non ornamenta solum reip. sunt, sed auxilia & fulcra. Tollite; quid nisi squalor & tenebrae occupant, & ferox quaedam, aut ut verius dicam, ferina vita? Ab omni ævo (Annales sacros & profanos consulite) Deus exstare artes istas voluit, velut pharos & lucentes quosdam ignes in tempestuoso mari. Istæ pacem dirigunt, bellum dirimunt: istæ vitia virtutesque premunt aut excitant, testes temporum, arbitra meritorum. Reges, & magna illa nomina, obliuionem æternam iam nunc cogitent, nisi pennatus iste currus euehat, & ostendat per æuum & per gentes. Quid argumenta colligo? vno verbo rem dixi, Deus exstare artes istas voluit: & hoc quoque ab eo, quod vos iuuatis. Eat in sæcula, fuisse in vnâ prouinciâ per quinque amplius lustra bellum, idque ciuile, imò intestinum; collapsa tractu, aut deiecta impetu omnia; publicam priuatamque inopiam: vos animo stetisse dites & vberes, & de rebus salutaribus iudicasse magis quam computasse. Enimvero facite ita Ordines, manum labenti patriæ supponite, nec præsentia solum in oculis habete, sed futura. Potens ille Deus viuit, & magnus noster Rex: vterque auxilia-

xiliabitur, ille & iste in suâ causâ. In⁵
terea CRUCEM accipite, atque etiam fer-
te. Vt columna, quæ recta stat, imposi-
to magis pondere firmatur : sic altas re-
ctasque mentes oportet, non cedere one-
ri, sed obniti. Vos per vos facietis. ita
vterque ille faueat & auxilietur, quem di-
xi. Louanij, pridie Nonas Nouembr.
∞. ID. XCII.

A 3

A D

AD LECTOREM.

HABES Lector quæ de Cruce scripsimus,
 sed germana. Antea atque alibi quæ
 edita (credes hoc nobis) non sunt nostra.
 Quid ergo? non illa dictauimus? For-
 tasse. sed o imperitiam! quasi edendi illo
 fine. Reuerentior posteritatis sum: & aliud scio esse
 Schedia, aliud Opera; nec subitaria hæc nostra dedican-
 da in Memoria templo. Quid, quod alij grauius etiam
 peccant? qui excipiunt aut intercipiunt dicta aut ora-
 tiunculas nostras, & in contumeliam mei diuulgant.
 Aliter non accipio. Æuum hoc ut multis delictis fibu-
 lam, ita petulantia & licentia laxat: & quod auct pro-
 cacissimus quisque, id etiam audet. Ego semel & serio
 testor, audite qui in Europâ. NIHIL MEVM EST, AVT
 ERIT, QVOD NON DE AVTOGRAPHO MEO,
 ET ME VOLENTE, SIT EXPRESSVM. Quicumque
 aliter, mihi iniuriam facit, vobis fucum. Deus bone, hæc
 monenda publicè esse? Ecce in bona opesque externas ius
 est non viuo mihi solum sed mortuo, & solatium fati
 est voluntas ultra fatum: in istis animi & ingenij ve-
 rè bonis non idem erit? Reprimite Principes qui potestis,
 & vos lectores quâ potestis: illi puniendo, vos spernen-
 do. Ego prater testari nihil habeo, & hoc etiam addo,
 Siquid vsquam prater religionem morésque veterum,
 non agnosco: & tibi adhæreo Statu felix Ecclesia, cui
 totam doctrinam Apostoli Petrus & Paulus cum
 sanguine suo profuderunt. Hæc ex animo scripta, ut
 in animum demittas, te, per spes tuas & per quidquid
 carum est, Lector rogo.

Hæc de Ro-
 mana.
 Tertull.
 præscript.
 adu. hæret.
 cap. xxxvi

I N

I N

I V S T I L I P S I V. C L.
 D E C R V C E L I B R V M,
 ad Principes Christianos Elegia IOANNIS
 BOCHII S. P. Q. Antuerpiensi à Secretis.

SI QVA salutiferi tangit vos gloria signi,
 Si qua fides, si quis religionis amor;
 Si meritum Crucis, & studium vos excitat ullum,
 Et memores vestri nominis esse iuuat;
 Christiadum ô proceres, positis aduertite mentes
 Rebus, & hoc vno figite corda libro.
 Hic decus, & factis seges hic uberrima vestris,
 Laurus & hic vero Principe digna viret.
 Qua genus humanum deuicta morte triumphat
 Arbore, cui nostra stemma salutis inest.
 Ipsa Dei pietas ramorum amplexibus heret,
 Et riguus Christi sanguine vernat apex.
 De trunco fidei pendent mysteria nostra,
 Maiestate Deus, corpore verus homo.
 Radicem cruor innocui purissimus agni,
 Qui lauat humana vulnera sortis, alit.
 O crux, ô columen, spes vnica, planta salutis,
 O lignum ætherij fertile depositi.
 Noxia prima fuit miseris mortalibus arbor,
 Damna sed hac medica nostra refarcit ope.
 Protulit illa necem, vitam hæc, erat illa doloris
 Mater, at hæc plausus, letitiæque fuit,
 Përque nefas, vitiumque suo de semine, cælum
 Clauserat illa, fores hac reserante patent.
 Illam Tenario fallax è gurgite serpens
 Occupat, impietas, & furor, ira, dolus.
 Hanc natus genitore Deo, qui fœderis obses,

Terhao

Lethæo veteres carcere traxit auos.
 Nec voluit seros Erebo parere nepotes,
 Colla sed excusso libera ferre iugo.
 Victricis vexilla Crucis, credentibus omen
 Extulit, imperij signa futura sui.
 Umbrarum hæc oculis haud aspicit arbiter æquis,
 Scuit, & auxilijs expedit arma nouis.
 In Crucis excidium Latias aptare secures
 Apparat, & domina concitat vrbis opem.
 Primaque Cæsareus tentauit verbera lictor
 Incassum, & rabie proficiente nihil.
 Nam lignum Crucis ad quosvis obduruit ictus,
 Statque magis, quanto ceditur illa magis.
 Christiadiumque fides numerum cruciatibus auget,
 Et Crucis imperium crescere pœna facit.
 Crux vicit crucis artifices, tormenta propago,
 Vnus & innumeros Christus in orbe Deos.
 Non tamen antiquus furiarum in sede quiescit
 Hostis, at indicto prælia Marte ciet.
 Omnia conquirat pœnarum inuenta, tyrannos,
 Monstra, faces, laqueos, flagra, metalla, feras.
 Donec Romuleos Christi victoria fasces
 Subdidit, & victo Cæsare iura dedit.
 Hinc aquila cessere Cruci, vastumque per orbem
 Crux fuit augustis gloria prima viris.
 Vt quoties fera barbaries, aut nominis hostis
 Christiadium, sacræ mouerit arma Cruci;
 Arsacides, vel mollis Arabs, Macedumque phalanges,
 Pontus, & Ismarij Luna superba ducis;
 Aut Scythæ, vel Garamas, mediis vel Syrtibus Ammon,
 Errorum aut furis gens agitata nouis;
 Protinus intrepidis animis, armisque paratis,
 Sancta salutifera pro Cruce turba stetit.
 Nunc idem, & rabie nunc imminet hostis eadem,
 O proceres, eadem caussa tuenda Crucis.
 Iungite communes fata in communia dextras,
 Ne pereant omnes, dum sibi quisque cauet.

Cruce

*Crux acies vult in medias, hoc vincite signo,
 Cui didicit famulas mors dare victa manus.
 Quod stygij tremuere lacus, quod mundus, & hostis
 Quo viso, trepida perdidit arma fuga.
 Hæc monet antiqui scrutator Lipsius æui,
 Et stimulos scriptis subdit ad arma suis.
 Vile crucis quondam leti genus eruit umbris,
 Pœnaque supplicij quanta, quibûsque fuit.
 Exemploque docet, tantum si dedecus insons
 Mortis, ob humani criminis æta tulit;
 Si Deus esse reus voluit, culpamque piauit,
 Deleuitque necem morte, cruore nefas;
 Hortari benefacta Crucis vos stringere ferrum
 Pro cruce, coniunctas sumere tela manus.
 Hoc vos sancta fides (nam defensoribus istis
 Tempus eget) pietas, officiumque rogant.
 Arma dabunt superi victricia, tessera Christus,
 Crux signum, noster buccina Iustus erit.*

B

MAXÆ-

M A X A E M Y L I A N I D E V R I E N D T,

S E N A T V I G A N D A V E N S I

A S E C R E T I S, A D I V S T I

Lipsi de Cruce libros,

Epigramma.

S Vpplicij ferale genus, trabs hospita leti,
 Crux olim, & dirus fontibus horror erat.
 Tormentum inuisum, durum, execrabile lignum,
 Quo grauius nullum terra nouerca dabat.
 At postquam sata patre Deo, sata Virgine proles
 Diluit in celsâ crimina nostra cruce:
 Victima pro seruis dominus, pro fontibus insons,
 Pro laesis medicus, pro grege pastor amans;
 Ilicet ex illo, Crux lux, mors vita, trophæum
 Furca, decus probrum, pœna medela fuit.
 Hospite pressa Deo tanti Crux numinis, olim
 Crux scelerum Nemesis, nunc scelerum una salus.
 Hoc olim tam grande decus, tam nobile pignus
 Terra diu cæco textit auara sinu:
 Dum veluti postliminio tandem extulit illam,
 Et luci lucem * Caesar habere dedit.   * Constantinus.
 Fallor? an & I V S T V S ceu Caesaris æmulus, atra
 Nocte laborantem tollit ad astra Crucem?
 O factum iustè: sic rident lumina iustis,
 Inuidiâ iniustis lumina fracta dolent.

Anumam rex Delius indit.

DE IVSTI LIPS^{II} I
LIBRIS DE CRUCE.

MICHAELIS VANDER-HAGHEN
ANTVERPIENSIS.

Ad Lectorem Epigramma.

SItte prisca iuuant: hoc, docti, DE CRUCE, LIPS^I,
Ingentis plenum, volue, laboris opus.
Supplicium Crucis ille vetus describit ad vnguem,
Quale fuit, nostram SALVIFICAMQ. CRUCEM:
In qua hominum lapsus, scelerumque Piator, atrocem
Mortem, insons, multo sanguine passus erat.
Vnde noua extinctis lux extitit, vnde sepultis
Vita oriens, rutilam sustulit alta facem.
Vnde redemptio & alma reconciliatio manant:
Vnde perennantis flumina pacis eunt.
Ista vetustatis reserat penetralia, Lector,
Vtere co; & quantus, disce, vir ille fiet.

IN CLAR. VIRI
I V S T I L I P S I
DE CRUCE LIBROS.

L IPSI, *Palladia decus corona,*
L IPSI, *delicium nouem Sororum,*

Quo nec est melior benigniorque:

Iam loquax nimium, nec aqua lingua,

Qua, vah, artibus abrogare sanctam

Virtutem solet ac politiori

Doctrina, reprimetur illa. nam tu,

Qui doctissimus unus es virorum,

Vnus es simul optimus virorum.

Est cura pietas, & ipsa virtus,

Hac doctrina velut politur auro.

Testes DE CRUCE sunt tres Libelli

Docti, Jupiter! & pijs libelli.

Coniunctam, bone lector, hinc videre

Virtutem licet eruditioni.

Balthasar Moretus I. F.

IVSTI

IVSTI LIPSI DE CRUCE LIBER I.

CAP. I.

Precatiuncula. Materies & ordo operis.

GGREDIOR de CRUCE scribere, sed tuam prius opem auxiliumque inuocans qui eam consecrasti, & infame illud lignum instrumentum fecisti publicæ salutis. Tu Deus à Deo genite, homo ex homine genite, hominibus genite, da mihi vera, da recta scribere, tibi in honorem, Cruci in splendorem, nobis in fructum. Materies & ordo mei operis iste. *Quid* Crux, & *Cuiusmodi* fuerit: *Vbi*, *Quare*, *Quomodo*, & *Quantenus* usurpata. Hæc omnia non distinctè solùm, sed diffusè dicam: nec displicebit accuratio illi, cui salutare hoc signum placebit.

B 3

CAP.

CAP. II.

Crucis nomen polysemon. Hæc nostra Gabalus etiam dicta, item Infelix lignum, & Infame. Sed & Crux non in ligno.

*Crux quid
quid cru-
ciat.*

CRUX significatione duplici, Laxâ & Adstrictâ. Illa est, cum pro omni angore, tormento, atque etiam interitu sumunt. ut Comici passim, qui *Abire* iubent in *malam Crucem*: ut Gracchus, qui dixit (alio etiam genere) *Malo Cruce perire*: ut Plautus de homine merso aquis, *Abstractum* in maximam malam Crucem. Sed & Terentius à cruciando, Meretrices dixit *Cruces*: nec dissimiliter Plautus, *Aliqua mala Crux semper est, quæ aliquid petat*. Paullo diuersius illud eiusdem: *Quæ te mala Crux agitat?* quod ad fine istis, *Quæ larux*, aut quæ intemperix? At Adstricta significatio est hæc mea, & vulgo receptissima, cum peculiariter cruciatum & interitum notamus in ligno. Quid ita? credo, quia eximius ille, mors tarda & planè cum sensu. Dixerunt & alio nomine *Gabalum*. Nonius ex Varrone citat: *Nos barbari quòd nocentes in Gabalum suffigimus homines, vos non barbari noxios absoluitis*. Quæ vox etiam in priscis Glossis, sed vocali mediâ mutante: *Gabulum*, βαβυλον, explicatque laxè, ut vides, & pro quocumque tormento. Dixerunt aliter, *Infelicem arborem, lignum, stipitem*. In carmine horrendo apud Liuium: *Caput obnubito, arbori infelici suspendito*. De Cruce accipi res docet, & Cicero, qui in eâ pro Rabinio palàm sic interpretatur. & Seneca: *Inuenitur qui velit adactus ad infelix illud lignum trahere animam tot tormenta tracturam*. Minutius Felix: *Deus ligneus, rogi sortasse vel infelici stipitis: portio id est, crucis*. Dixit & *Infamem* Poëta incertus.

*Menæch.
Prolog.*

Aulular.

Ibidem.

In Gabal.

Lib. r.

Epist. c. r.

*In Octa-
uio.*

*In Cata-
lect. Virg.*

*Infelix li-
gnum.*

*Infelix sti-
pes.*

*Infamia
stipes.*

Noxius infami disstrictus stipite membra,

Sperat & à fixâ posse redire Cruce.

** Vulgò
designata.*

Natæ appellationes à iudicio & sensu vulgi, quibus hoc supplicium in horrore pariter & vilitate. Itaque Apuleius (in meo quidem & prisco libro) *Damnatam Crucem* dixit. *Damnata*, inquit) iam crucis candidatus: bene, & pro hoc sensu. Etsi autem Crux propriè in ligno: tamen adnoto, similitudine

*Lib. r.
de Asin.*

Lib. I. ad-
uersus
Marc. ca. I.

dine etiam ita dictam suspensionem aut fixationem in aliâ paraturâ. puta in monte aut petrâ. Sic Tertulliano sunt *Cruces Caucasorum*, alludenti ad Promethea illic affixum: quem ipsum Lucianus describit & appellat *στυγερὴν τεταμένην*. Sic & Manilius de Andromedâ, quæ in scopulo victa & ceto exposita: *Et cruce virginæa moritura puella pependit.*

*Cruces in
petrâ.*

Lib. V.

CAP. III.

Nomina phrasæve ad hoc supplicium: Figere, Configere, Cruciare. item Cruciaris, pro appendendo.

De bello
Africo.

CRUCIS hæc nomina: supplicij quod peream, ista. *Cruci suffigere.* vt Velleius de piratis, quos Cæsar, inquit, *Cruci suffixit.* In cruce suffigere. vt Hirtius. Iuba Numidas eos, qui loco amisso fugâ se receperant, in cruce omnes suffixit. Item *Cruci affigere*, & *Cruci figere*, crebra in libris. Illud minus, *Figere* ἀπλῶς *Figere.*

De patien-
tia, cap.
III.

& sine additione. Tertullianus sic vitur: *Taceo quod figitur* (Christus:) *in hoc enim venerat.* Quod idem *Configere* Paulinus Nolanus Episcopus dixit:

Natali IX.
Felic.

Agnoscant trepidi, quem confixere rebelles:

De Refur.
carn. cap.
XLVII.

de Christo ad iudicium venturo. Etsi Tertullianus paullo aliter, *veterem hominem confixum esse Christo* dicit: quod vulgò, *vnâ crucifixum*. Suo etiam & proprio verbo appellarunt, *Cruciare.* *Ansonius:*

Cruciare.

In Cupidi-
ne crucif.

Cruciauerat illic

Spreta olim, memorem Veneris, Proserpina Adonim.

Lib. V. cap.
XVIII.

Hegesippus: *Capiebantur innumeri (Iudæi,) quingenti ferme ad diem cruciabantur.* quod est in crucem agebantur: atque Iosephus in istâ ipsâ re dixerat, *ἐν σταυροῖς*. Paulinus:

Lib. VI.
Excid. cap.
XII.
Natal. IX.
Fel.

Cruciatâ in carne coruscum

Agnoscant trepidi.

Glossæ veteres: *Cruciat, crucificat, σταυροῖ.* Nota ibidem & *Crucificat*, quod in iisdem glossis alibi: *Crucificatus, ἐσταυρώμενος*. A *Crucio* siue & *Cruce* ipsâ *Cruciaris* dictus is qui in cruce, vel qui eâ dignus. In ipsâ, vt Petronius: *Cruciarij vnus parentes vt viderunt noctu laxatam custodiam, detrahère pendentem.* Et in

In Satyr.

Declamat.
XVII. &
XXIII.

Declamationibus Calpurnij Flacci inscriptio: *Pedagogus*

*Cruciaris
ἐσταυρωθῆς.*

CRUCIA-

Cruciarus
ὁ σταυρῶν
μο.

rius: & Peregrinus cruciarius. de his qui appensi iam in cruce. At qui eā digni, per conuicium aut minas quoque sic nominati. Isidorus: *Cruciarus, eò quòd sit cruce dignus.* Apuleius: *Nec tantillum cruciarius ille deterritus.* Ammianus: *Longum est, quæ cruciarius ille conflauit.* Lib. x. Lib. xxix.

CAP. IIII.

Græcorum verba ad Crucem & crucifixionem. Hesychius & Ouidius emendati, iste etiam explicatus.

Σταυρὸς
quid?

Vade vox
facta?

IST A Latinis: Græcis duo ferè Crucis nomina, Σταυρὸς & Σκόλοψ. Illud frequentius: quod tamen propriè non nisi stipitem signat singularem & erectum. Latinè dixeris *Palum* siue *Vallum*. Eustathius: Σταυροὶ ὅρθαι καὶ ἀποξυμμένα ξύλα· τὰ καὶ σταύρα παρὰ τοῖς μὴ λαλῶσι δὴ γενῶς γίνονται δὲ παρὰ τῶν εἰς ἀεὶ σταῶν, ἢ παρὰ τὸ εἰς ὄρεος ἰσάδης. οἱ δὲ αὐτοὶ Σκόλοπες λέγονται: *Stauri sunt ligna recta & præcuta: quæ & Stauara dicuntur ab iis qui minùs ingenuè loquuntur. facta vox, vel quòd ad aërem stent, vel quòd in latum.* Hi ipsi & Scolopes dicuntur. Quod ait, εἰς ὄρεος vel in latum, de pluribus iunctis verum est, vt solet in castrorum vallo. Neque immuto, etsi ex Hesychio paullò aliter deriuante, possim. Ille sic: Σταυροὶ, οἱ καταπεπηγότες σκόλοπες, χάρακτες, καὶ πάντα τὰ ἐξ ὧν ξύλα. ὁπὸ τῆς ἐξ ἀνάσταυροι, ἢ ἐν τῇ εἰς τὴν αὐγὴν ἰσάδαι: *Stauri, defixi stipites sunt, valli, & omnia ligna recta stantia: ab eo quòd stent Stauri, vel quòd ad auram consistant.* Alluisse ad postremum hoc erymon Prudentius videatur:

— *Crux istum tollat in auras*

Viuentesque oculos offerat alitibus.

Luciani
io-
cosa
deri-
natio.

Σκόλοψ
quid?

Hæc Grammatici. sed Lucianus ingeniosè & pro argumento, in iudicio vocalium, deriuat à Tau litterâ, quæ figurâ crucis refert. Ait ὁπὸ τέτου (τῆς ταῦ) καὶ τῶς τεχνήματι τῶς ποινῆς τὴν ποινὴν ἐπινοοῦν μίαν σωθεῖν: ab istâ etiâ, instrumento pessimo (cruci) pessimum nomen venisse. Atque hoc in fine etiam dialogi iterat. iam Σκόλοψ propriè, vallum, sudemq. significat acutam. Hesychius: Σκόλοπες, ὅξεια ξύλα, ὅρθαι: Scolopes, acuta ligna, recta. Homerus:

— Σκόλοπες γὰρ ἐν αὐτῇ [τάφρῳ]

Ὀξέες ἐς αἶσιν.

Περὶ τοῦ
Hymn. xi.

Iliad. μ
vers. 63.

Ibi

Ibi Eustathius: Σκόλοπες, ὁρθεὰ ξύλα καὶ ὀξεία, ἀ καὶ σταυρὸς ἐκάλουν
 ἰφ' οὗς οἱ κρεμασθέντες ἀνέσταυρώθη καὶ ἀποτοχοποῖσθαι ἐλέγοντο: Scolopes re-
 Et ligna & acuta, quæ & Stauros vocabant: in quibus appensi,
 cruci aut vallo figi dicebantur. Et benè, quòd duo illa verba
 suggerit, quibus ipsam crucifixionem signabant, Ἀνασταυρωῦ
 & Ανατοχοποῖσεν. Ita enim plerumque compositè, ad elatio-
 nem scilicet fixationemque in alto notandam: etsi aliàs etiam
 simpliciter, Σταυρωῦ & Σκολοπιζεν. Sunt & alia duo verba, qui-
 bus vulgò valdè vsi, Προσπλουῦ & Κρεμαῖν siue Ανακρεμαῖν. quo-
 rum illud clauationem ipsam in ligno propriè notar, hoc
 suspensionem. In illo, scriptoris aliquis error videtur apud
 Hesychium: Προσπλουται, ἀνέσπρωται. atque ego rescribam, ἀνέσπρω-
 ται. In isto, sæpe interpretum, qui ad suspensionem vul-
 gariam & in laqueo aptant. Ita quod Arrianus narrat de

Hesychius
 correctus.

Lib. vi.

Musicano: τὸν κρεμάσσει Ἀλέξανδρος καλῶς ἐν τῇ αὐτῇ γῇ: aliter
 versum legi, cùm sic debuerit: *Hunc Alexander crucifigi in suâ*

Lib. xxi.

regione iubet. Curtius satis præit, qui scribit in crucem subla-
 tum. Ita quod Diodorus Siculus in eiusdem Alexandri re-
 bus, de Tyro captâ: τοὺς δὲ νέους πάντας, ὄντας ἐκ ἐλάττους τῆς διχα-
 λίων, ἐκρέμασεν: idem Curtius rectè: *Duo millia crucibus affixa,*
per ingens litoris spatium pependunt. Et exempla plusscula. Ta-
 le apud Latinos ipsum *Suspendere*, quod ad Crucem referen-
 dum moneo iuventutem. Vt in Silio:

Suspendere
 quid?

Lib. r.

Hunc postquam diro suspensum robore vidit.

Epist. vii.

In Senecâ: *Latrocinium fecit aliquis. quid ergo meruit? ut suspen-*
datur. In Ouidio:

In Ibin.

More vel intereas capti suspensus Achæi,

Qui miser auriferâ teste pependit aquâ.

Lib. vii.

Quibus versibus vera historia & sensus è Polybio reddatur
 iste. Antiochus rex per fraudē Achæū ex arce Sardium dedu-
 xit, & per insidias cepit. Καὶ ἐδόξε, addit, πρῶτον μὲν ἀκρωτηριάσαι
 τὸν ταλαίπωρον, μετὰ δὲ ταῦτα τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντας αὐτῆς, & καταρρί-
 ψαντας ἐς ὄνειον ἄσκοι, ἀνασταυρώσαι τὸ σῶμα: Et visum est, primò admuti-
 lare illum miserum & extremas partes succidere, deinde capite eius
 resecto et in asinum culleum coniecto, reliquum corpus crucifigere.
 Hæc res: sperne aliorum inanes logos. Sed & mecum lege,
 teste pependit aquâ: non triste aut reſte, quod vulgatur. Vul-

Ouidius
 explicans.

Leuiter a-
 mendatus.

C

enim,

enim, eum non in ipsâ auriferâ aquâ, id est Pactolo, suspensum: quî potuit? sed iuxta eam, atque illâ quasi arbitriâ & inspectante. Pactolus autem haud longè Sardes, vbi hæc gesta.

CAP. V.

Diuisio prima Crucium: & de specie vetustissimâ dictum, Affixione. Tertullianus per occasionem correctus, atque Isis eadem cum Cerere existimata.

Crux simplex.

Huius discrimen.

VERBA non vltra me tenent: rem ordiamur. cui illustrandæ duplex genus Crucium statuo, *Simplex* & *Compactum*. Illud voco, cum in vno simplici que ligno fit affixio, aut infixio. Quæ crux, meo iudicio, prima fuit, & in aliam speciem à rudi hac ventum. Sed ea quoque duplex, vt tetigit: altera ad *Affixionem*, altera ad *Infixionem*. Nam aliàs ad arbo-

rem siue stipitem alligabant figebantve hominem. vt in *Cupidine crucifixo* Ausonij, quem sic describit:

*Eligitur mæsto myrtus notissima
maluco,*

Inuidiosa Deûm pœnis. Cruciauerat illic

*Spreta olim, memorem Veneris,
Proserpina Adonim.*

*Huius in excelsso suspensum
stipite Amorem,*

*Deuinctum post terga manus,
substrictæque plantis*

Vincula marentem, nullo moderamine pœnæ

Adfigunt.

Verba omnia nota: videbis & in arboris stipite appensum, nec manibus expansis, sed à tergo deuinctis, denique nec clavis sed funibus substrictum: nisi fortè in pedibus. Simile in Tertulliano, de Tiberio:

Apolog.
cap. viii.

Tiberio: qui Saturni sacerdotes, vt inquit, in eisdem arboribus *In arboribus appen-*
templi sui, obumbratricibus scelerum, votiuus Crucibus exposuit. *sio.*

xxiii.
Septembr.

In Martyrologio, de Paphnutio: Ipse palmae arbori affigitur, ceteri autem ferro necantur. Nec ambigimus arbores plerumque huic rei seruisse, praesertim in grandi numero cruciandorum, siue recisas leuiter & ad Crucem aptatas, siue etiam comantes. Sed & in stipite simplici idem fuit. *Siue in rudi stipite.*

Apolog.
cap. xvi.

Ex Tertulliano: Quanto distinguitur à Crucis stipite Pallas Attica, vel Ceres Farrea, quae sine effigie, rudipalo & informi ligno praestant? Nam rudem ecce palum componit & assimilat

cum Cruce. Sed in eius verbis menda de Cerere Farrea. Cur enim sic appellet? an quia far inuenerit? esto. atqui non omnis Ceres sic efficta, sed certa aliqua, & in loco quem voluit expressum: sicut de Pallade, quae Athenis. Legendum arbitror, Faria siue Pharia: quasi dixerit Cererem, quae in Aegypto. Et intelligi credam Isidem: quae nomine diuer-
Tertullianus emendatum.
Ceres Pharia, siue Aegyptina.
tit à Cerere, numine communicat. Ita Herodotus: *ἡ μήτηρ δὲ, Ἰσις.* In Apuleio, ipsa de se Isis: *Me primigenij Phryges Pessinuntiam matrem nominant, me Eleusiniij vetustam deam Cererem.* Eusebius

Lib. xi.
de Asin.

Lib. ii.
cap. i.

de Preparatione: *Ὅσοι τοῖσι Αἰγύπτιοι τὸν μὲν Οσίριν ἐξ τὸν Διόνυσον, τὴν δὲ Ἰσιν τὴν δὴ Παντέαν: Aiumt Aegyptij Osirim esse Bacchum, Isidem verò Cererem.*

Altera Simplicis Crucis species, Infixio. Seneca, Hesychius, Plato, Plinius, illustrati.

*Infixio qua
vulgò Im-
palatio.*

AT QVÆ hæc fuit in Simplici Cruce Affixio: est & in eâdem Infixio. qualis? cùm nudum hominem erecto acutoque stipiti infigebant, eâ formâ & facie quam exempla hæc docebunt. Seneca: *Video istic Cruces nec vnus generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alij capite conuerso in terram suspendere, alij per obscœna stipitem egerunt.* Duo in iis verbis obserues, & Cruces varias fuisse, quod nunc diducimus: & inter eas, Infixionem. Quam magis etiam aperit idem Seneca: *Cogita hoc loco carcerem & Cruces, & adaptum per medium hominem, qui per os emergat, stipitem.* Viden' clarè medium hominem

*Consolat.
ad Mart.
cap.xx.*

*Epist.
xiiii.*

*Σκόλοψιν
an dista.*

*Mæcenatis
lux.*

scissum & transossum? Atque id imagine etiam illustrat Hesychius: *Σκόλοψιν, ὡς ὁπωσιν τὸ γὰρ παλαιὸν τοὺς κακουργουῶτες ἀνεσκολόπιζον, ὀξυῶντες ξύλον διὰ ῥάχους καὶ τῆ νώτου, καθάπερ τοὺς ὀπταμένους ἰχθὺς ἐπὶ ὀρεσσίων:* Sudifixionem dixeris, quasi Affationem. Nam antiquitus maleficos sudi infigebant, acuto ligno penetrantes spinam & dorsum, sicuti affos in veribus pisces. vbi amplius disco, propriè hoc esse Σκόλοψιν; & Σκολοπίζω vbi legitur, plerumque referendum ad hanc formam. Ista Crux nescio an Mæcenati etiam descripta: cuius verus apud Senecam iam olim sic legimus:

Epist. cæ.

*Hanc mihi, vel acutâ
Si sedeam Cruce, sustine.
Vita dum super est, bene est.*

Vult

Vult miser & adspirat viuere, etiam inter tormenta, & in istâ maximè cruciante Cruce, quam signanter dixit *Acutam*. Sed ait etiam *Sedere*: benè. Nam ille profectò habitus hominis ab infero in superum sic transfixi. Hoc ipsum genus *Ανασπινδυλόμεθαι*, dictum Græcis, quasi diffindere & dissecare. Hefychius: *Ανασπινδυλόμεθαι, ἀνασπολοποιεῖν*. Plato eo verbo

11. De Re vsus: *Μαστυώσεται, σπρελώσεται, τελευτήσει δὲ πάντα κακὰ παθὼν ἀνα- Et Platoni.*
pub. *σπινδυλόμεθαι*: Flagellabitur, dislorquebitur, denique omnia mala

passus Cruce diffindetur. Plinij etiam verba huc referam narrantis, Polybium cum Scipione in Africâ leones homicidas *crucifixos* vidisse, quia ceteri metu pœnæ similis absterrentur eadem noxâ. Quis enim credat operosam & compositam crucifixionem illam fuisse? non ego: & accipiam de hac promptâ & fortuitâ in stipite infixione, siue etiam affixione.

Lib. VIII.
cap. XVI.

Et Plinio.

CAP. VII.

In genere de Cruce Compactâ: tum de primâ eius specie, Decussatâ. Et an hæc sit Andreana?

AT *Compacta* Crux est, quæ manufacta, idque è duplici ligno. Ita septuaginta Interpretes Prolomæani, libro Iosua quâ vulgò est, *lignum*, & Chaldaeo paraphraste, *Cruce*, ipsi veterunt * *עץ דוד*: bene sanè, ad hanc formam. Hæc est plena & vera Crux, in quâ brachia etiam explicantur, atque ideo *Patibulum* non semel dicta. Huius species triplex, ut distinctè imò curiosè edisseram, & semel tollam dubitationes aut lites. Est *Decussata*, est *Commissa*, est *Immissa*. Illa prima mihi dicitur, in quâ duo ligna directâ & æquabilia, inter se obliquantur. Decussare hoc enim Romani dixerunt. Hieronymus: *Decussare, est per medium secare, veluti si duæ regulæ concurrant ad speciem litteræ X quæ figura est Crucis*. Nec minùs clarè Isidorus: *X littera, & in figurâ Crucem, & in numero decem demonstrat*. Obscuriùs paullo alij Patres & Doctores nostri. vt Iustinus Martyr: qui illud Platonis in Timæo, *Εχιάζει ὡτὸν ἐν τῷ παντί*: *Decussauit eum in vniuerso*: adseueranter ad Christum & Crucem nostram retulit, quo nisi hoc

In Hiero.
cap. XXXI.

Lib. I.
Orig.
cap. IXX.

Aduers.
Triph.

Lignum
geminatum.

Patibulum
quid propriè

Cruce De-
cussata.

Iustinus
explicatus.

Et Damascenus.

aspectu? Iam cum transuersis obliquatisque manibus benedictionem Iacobi eodem aptant: quid nisi hæc forma in

Lib. IIII.
de Orth.
cap. XII.

oculis? Damascenus: Ιακώβ προσκυῖσας τὸ ἄκρον τῆς ράβδου, ἐν ἡλλαγμέναις ταῖς χερσὶ τοῦ ἱεὸς Ἰωσήφ διλογήσας, καὶ τὸ σημεῖον τῆς σταυροῦ διαγράψαι σφίσι πα: Iacob adorans extremum virgæ, alternantibus manibus liberos Ioseph benedicens, etiam signum hoc Crucis describit manifestissimò. Quid χεῖρες istæ ἐν ἡλλαγμέναις etsi non ambiguum, tamen audiamus Cedrenum commodè explicantem. Ἰσραὴλ (idem cum Iacobo) τὰς χεῖρας ἀμείβων, τὴν μὲν δεξιάν ἐπὶ τῷ νεωτέρῳ, τὴν ἀριστεράν δὲ ἐπὶ τῷ πρεσβυτέρῳ τὴν κεφαλὴν πρὸς:

Crux Andreeana.

Israël manus permutās, dextram quidem in iunioris, sinistram verò in senioris caput imponens. Et Tertullianum in istâ ipsâ re: Impositis & intermutatis manibus benedixit, & quidem ita transuersim obliquatis inter se, ut Christum deformantes, iam tunc portenderent benedictionem in Christum futuram. Quomodo Christum deformarunt illæ manus? imò Crucem: & sic mihi libido aliquando legere: sed refræno, & accipio Christum crucifixum. Hæc illa est quam Andreeanam hodiè dicimus, validâ & satis veteri famâ diuum istum in eâ cruciatum. Anne verâ? facit me ut ambigam Marty-

De Baptif.
cap. VIII.

rologium Romanum: in quo hoc saltem * legas, in Cruce suspensum. & magis Hippolytus, qui scribit Crucifixum Patris in Achaia, ad arborem oliuæ rectum. Quid magis contra famam? Atque hæc fixio ad Simplicem nostram potius abeat, longè à Decussatâ.

* Vti & in
Abdia lib.
III.

In Com-
ment.
Græco.

C A P.

CAP. VIII.

Commiffa Crux quid nobis fit? exemplis teftibúſque afferta, tum etiam veſtigio noſtræ lingua.

IAM Commiſſam Crucem appello, cùm ligno erecto breuius alterum ſupernè, & in ipſo capite committitur, ſic vt nihil exſtet. ea forma examuſſim eſt in T litterâ, quam vno ore omnes cum Cruce componunt. Lucianus ubi Tau accuſatur: τὸ γὰρ τοῦτου σώματί φασι τοὺς τυράννους ἀκολοῦθῆσαντας καὶ μιμησαμένους αὐτῷ τὸ πλάσμα, ἐπειταχῆμα πτοίστω ζύλα τεκτῆναντας, ἀνδρώποιοι ἀνασκολοπιῶντες ἐπ' αὐτόν: Huius enim corporis ſilum tyrannos aiunt ſecutos, eiufque ſpeciem imitatos, ſimili deinde figurâ ligna fabricaſſe, & homines in iis fixiſſe. Palàm eſt Crucem intelligi. Tertulianus: Ipſa enim littera Græcorum Tau, noſtra autem T, ſpecies Crucis. Iſidorus: Tau littera ſpeciem Crucis demonſtrat. Hieronymus: Antiquis Hebræorum litteris, quibus uſque hodie Samaritæ vtuntur, extrema Tau Crucis habet ſimilitudinem. Paulinus Nolanus: Chriſtus non multitudine nec virtute legionum, ſed iam tunc in ſacramento Crucis, cuius figura per litteram Græcam Tau numero trecentorum exprimitur, aduerſarios Principes debellauit. Adſtruunt etiam picturæ, & noſtra lingua. In illis quidem, paſſim hodie videas D. Antonij vetuſtiſſimi monachi penulæ & manui aſſui aut imponi hanc crucem. An quia Ægyptius ille vir, quibus iam olim notum, & inter ſacra hoc ſignum? Certè in obeliſcis, qui inde Romanam veſti, ſculptum ſic vidimus : cum anulo tamen vel anſulâ ſupernè, nec ſatis ſolidè ſcio ad quam rem aut uſum. Sed de præcipuâ ipſâ notâ, dignum aliquid notâ Eccleſiaſtica noſtræ hiſtorix prodiderunt. Ruſſinus: Signum hoc dominicæ Crucis, inter illas quas dicunt ἱερατικὰς id eſt Sacerdotales litteras habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex iis quæ apud illos ſunt litterarum elementis. Cuius littera ſeu vocabuli hanc aſſerūt eſſe interpretationem, VITA VENTURA. Sozomenus: Φασὶ δὲ τὸ κατὰ τὴν κατεργασμένην τοῦτε (τὴν Σταυρῶν) πινὰς τῆς καλεσμένης ἱερογλυφικῶν χαρακτικῶν παύρου σημεῖον ἐμφερὲς ἐκτελεσθέντων τοῖς λαοῖς ἀναφα-

Commiffa
Crux.xii. aduerſ.
Marcion.De vocat.
gent.
In Ezech.
cap. ix.Epiſt. ad
Soc.Antoniana
Crux.Ægyptijs
inter notiasLib. ii.
cap. xxix.Lib. vii.
Eccl. Hiſt.
cap. xv.Significatio
eius.

ἀναφανεύει. παρ' ὀπισθημόνων δὲ τὰ τοιαῦτα ἱερογλυφίσαν σημαίνει ταύτῃ τῇ γραφῇ, ζωὴ ἐπερχόμενη. *Aiunt templo isto (Sarapidis) diruto & disiecto, quasdam ex iis, quas vocant Hieroglyphicas notas, similes signo Crucis inscriptas lapidibus apparuisse. Ab iis autem, qui docti hæc talia, explicatam eam notam, significare Vitam venturam. In Suidâ etiam historiola hæc breuiter. Επὶ Θεοδοσίου τῆ μεγάλου βασιλέως καὶ διαγεγυμένων τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, οὐρέθησαν ἐν τῷ Σαραπίδος νέω ἱερογλυφικὰ χράμματα σαυροῦ ἔχοντα τύποις. ἅπερ θεασάμενοι οἱ εὖ ἑλλήνων χριστιανίσαντες, ἔφασαν σημαίνει τὸν σαυρὸν τῷ Θεῷ. ἱερογλυφικὰ γινώσκονσι χράμματα ζωὴ ἐπερχόμενη.* Theodosio magno regnâte, cum *fana gentilium diruerentur, inuenta sunt in Sarapidis templo Hieroglyphicæ littere habentes Crucis formas, quas videntes ij gentilium qui Christo iam addicti erant, aiebant significare Crucem apud peritos Hieroglyphicarum notarum Vitam venturam. Atqui & à linguâ argumentum petij, sed nostrâ. Nos inquam Belgæ hodie, bacillos in hanc formam, quos ægrorum brachiis sustentaculum subiicimus, vocamus ipsâ Latinâ voce Cruckas.*

CAP. IX.

Affirmata Crux Immissa è scriptis maximè Patrum: ipsi aliq per alios, & imaginibus per nos etiam, explicati.

*Immissa
quid:*

DENIQUE Immissa crux est, cum ligno erecto transversum alterum iniungitur atque immittitur, sed sic ut ipsum secet. Ita eminentia hîc semper aliqua & capitellum, aliter quàm in Commisâ. Etiam anguli hîc siue fines quaterni, illic terni. Quis de istâ ambiget? Ingerunt eam oculis Picturæ pariter & Scripturæ priscæ. Sed illas omitto aut differo: hæc variæ & obuiæ sunt, atque ex iis eligam non colligam, nostro more. Iustinus signanter in primis deformat aduersus Tryphonem. Explicat vetus illud vaticinium de Vnicor-
ni, & ad Crucem sic aptat. *Μονοκέφαλος γὰρ κέρατα ἔδιδος ἄλλης
πρωτόμαχος, ἢ χήματος ἔχει ἄντης εἰπεῖν καὶ ἀποδείξαι εἰ μὴ τῷ τύτῳ ὅς τὸν
Σταυρὸν δύνανται. ὅρδοι γὰρ ἐν ὅσῳ τὸ ξύλον, ἀφ' ὧς τὸ ἀνώτατον μέρος εἰς κέ-
ρας ἐπηρμένον, ὅταν τὸ ἄλλο ξύλον προσαρμωσθῇ, καὶ ἐκατέρωθεν αἰς κέρατα
τῶ ἐν κέρατι περιζωγμένα τὰ ἄκρα φαίνεται, καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγνύμενον
αἰς κέ-*

*A Iustino
descripta.*

ὡς κέρας καὶ αὐτὸ ἐξ ἑξῶν ἔστιν, ἐφ' ᾧ
ἐποχουῦται οἱ σαυπέριτοι: Unicorn-
nis enim cornua alteri rei aut fi-
gurae haud quispia similia dixerit
aut ostenderit, quàm illi quæ Cru-
cem refert. Rectum enim vnum est
lignum à quo est suprema pars in
cornu sublata, cùm alterũ lignum
aptatum est: & utrimque tan-
quam cornua illi vni cornu cõiun-
cta, extrema apparent: & illud
in medio defixum, & ipsum tan-
quam cornu eminet, in quo requi-
escunt & innituntur crucifixi.
Obscuriuscula alibi verba.
sed hac parte liquidissima,
quòd eminens vnum cornu
facit à vertice crucis. Iam alij
Patrum, variâ imagine, non
sine lasciuiâ quadã ingenio-

In Marc.
cap. XI.

Apolog.
cap. XVI.

In Dialog.
Octauio.

rum & stili eam describunt & notificant. Vt Hieronymus:
Ipsa species Crucis, quid est nisi forma quadrata mundi? Aues
quando volant ad aethera, formam Crucis assumunt. Ho-
mo natans per aquas, vel orans, formã Crucis visitur. Vt Ter-
tullianus: Victorias adoratis, cùm in Tropæis Cruces intestina
sint tropæorum. Omnes illi imaginum suggestus in signis, monilia
crucium sunt. Si para illa vexillorum & cantabrorum stole cru-
ciam sunt. Laudo diligentiam, noluisse incultas Cruces consecrare.
Vt Minutius Felix: Cruces nec colimus, nec optamus. Vos planè,
qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, vt deorum vestrorum
partes, forsitan adoratis. nam & signa ipsa, & cantabra, & vexil-
la castrorum quid aliud quàm inaurata Cruces sunt et ornata? Tro-
phæa vestra victricia non tantum simplicis Crucis faciem, verum &
affixi hominis imitantur. Signum sanè Crucis naturaliter visi-
mus in naui, cùm velis tumentibus vehitur, cùm expansis palmulis
labitur: & cùm erigitur iugum, Crucis signum est: & cùm homo
porrectis manibus Deum purâ mente veneratur. Ita signo Crucis

Ab Hiera-
nymo.

Tertulliano

Minutio.

D

aut

Maximo.

aut ratio naturalis innititur, aut vestra religio formatur. Vt Maximus Taurinensis: Grande est Crucis sacramentum, & si intellegamus, per hoc signum mundus ipse saluatur. Nam cum à nautis scinditur mare, prius arbor erigitur, velum distenditur, vt Cruce Domini facta aquarum fluentia rumpantur. Sed & bonus agricola, cum parat terræ solum vertere, non nisi per signum Crucis id facere conatur. Dum enim aratro dentale subicit, afficit (lege affigit) aures, stiuam inserit, figuram Crucis imitatur. Cælum quoque ipsum huius signi figurâ dispositum est. Nam cum quatuor partibus distinguitur, Oriente, Occidente, Meridiano, ac Septemtrione, quatuor quasi Crucis angulis continetur. Ipsius etiam incessus hominis, cum manus leuauerit, Crucem pingit. atque ideò eleuatis manibus orare præcipimur, vt ipso quoque membrorum gestu passionem Domini fateamur. Et diffusissimè omnium Iustinus:

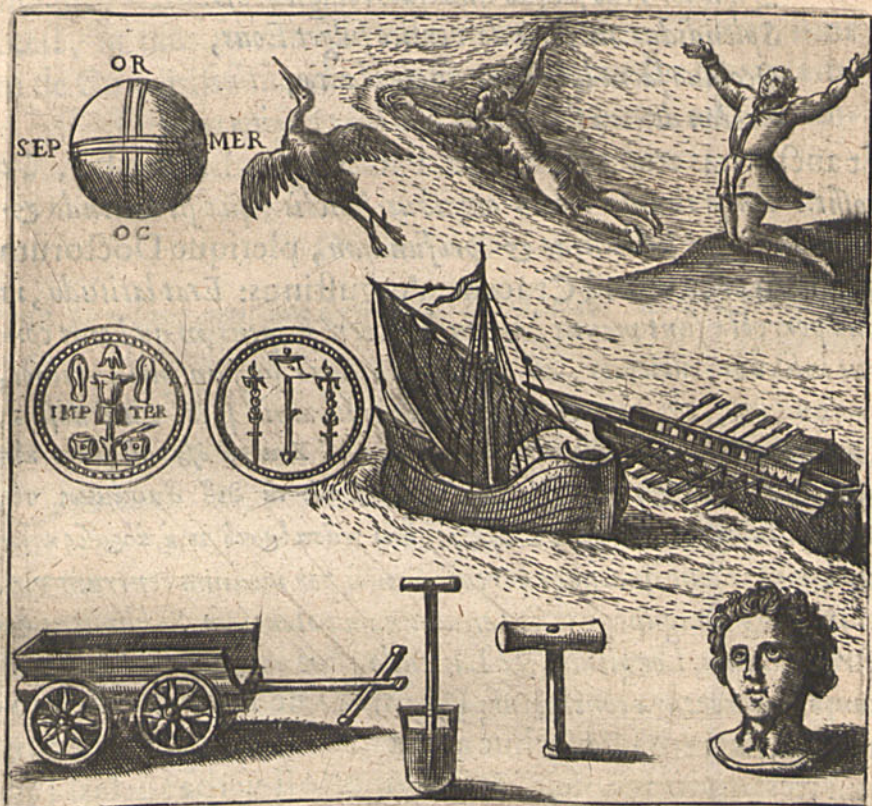
De Cruce
Dom. Ho-
mil. 11.Perum lu-
sime.

Καὶ θεωροῦσατε τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, εἰ ἀνδρὶ τῆς γῆματος τέτου (Σταυροῦ) Ἀπολογ.
διονεῖται, ἢ κοινωσίαν ἔχειν διδάσκει. Θάλασσα μὲν γὰρ ἐκ τέμνεται, ὡς μὴ τὸ
τὸ βροταῖον ὃ καλεῖται ἰσὶον ἐν τῇ νηὶ αἰῶν μετῇ. γῆ δὲ οὐκ ἀρῆται ἀνδρὶ αὐτῷ.
σκαπανεῖς δὲ ἐργασίαν ἐπιποιῦνται, ἐδὲ βαναυσικοὶ ὁμοίως, εἰ μὴ διὰ τῆς
τὸ γῆμα τέτοιον ἔργα λείων. τὸ δὲ ἀνδρὶ ὁμοίως γῆμα ἐδὲ ἐν ἀλλῷ τῷ ἀλό-
γων ζωῶν διαφέρει, ἢ τὸ ὁρδόν τε εἶναι, καὶ ἔκτασιν χειρῶν ἔχειν, καὶ ἐν τῷ περὶ
ὡπῶ δὲ τῆς μετὰ τοῦ τεταμένου τὸν λεγόμενον μωξωτῆρα φέρειν, δι' οὗ ἡ τε
ἀναπονοή ἐστι τῷ ζωῶ, καὶ ἐδὲ ἐν ἀλλῷ δεικνύσιν ἢ τὸ γῆμα τῆς Σταυροῦ. καὶ τὰ
παρ' ὑμῶν δὲ σύμβολα τῶν τῆς γῆματος τέτου διδάμναι δηλοῖ. * * * * *
τῆς βροταῖαν δι' οὗ αἰτε προοδοὶ ὑμῶν πανταχῶς γίνονται, τῷ ἀρχῆς καὶ δυνάμει
τὰ σημεῖα ἐν τέτοις δεικνύντες, εἰ ὅ μὴ νοεῖντες τέτοιον παρὰ τῆς. ὅ τῆς παρ'
ὑμῶν δὲ ποθὲν οὐκ ἔστιν αὐτοκρατορεῖν τὰς εἰκόνας ἐπὶ τοῦ τῶ τῆς γῆματι ἀνατίθε-
τε, καὶ δεῖς διὰ γῆματι ἐπονομάζεσθαι. Considerate omnia quæ in mun-
do sunt, an sine signo hoc Crucis gubernentur, aut possint præbere
sui usum. Mare enim non scinditur, nisi tropæum istud, quod malus
appellatur, saluum in naui maneat. Terra non aratur sine eo. Fosso-
res verò opus non absoluunt, neque alij item operarij Mechanici,
nisi per instrumenta quæ formam hanc referant. At humana figura
non aliâ re belluis differt, quàm quòd, & recta sit, & manuum
extensionem habeat, & in facie à fronte protensum nasum per
quem & respiratio animalibus est, neque aliud demonstrat quàm
signum hoc Crucis. Sed & apud vos notæ huius signi potentiam de-
clarant: * cum alia quedam, tum tropæa, ob quæ progressus & ex-
peditio-

* Vide No.

peditiones ubique vobis sunt imperij & potentie signa in istis præferentes, et si ignorantes hoc facitis. Et Imperatorum qui apud vos mortui sunt imagines in hac figurâ ponitis, & Deos per litteras appellatis. Quæ pluscula posui, quia me quoque inter describendum delectarunt inuentiunculæ istæ Patrum. Spero & te, si plenè intelleges: atque adminiculum, figuras istas, habe.

CAP. X.

In quâ Crucium formâ Christus mortem tulit? videri in vltimâ, argumento è Patribus & picturis. Ruffini non bona fides notata in verbis Pauli citandis siue explicandis.

HABES omnes Crucium species. In quâ earum ille mortuus, qui morte suâ nobis vita? Ne quærendum quidem censeam, nisi dubitasse & disputasse viderem viros

D 2

graues

*Crux quā-
drangula,
quo myste-
rio.*

graues & sacrorum peritos. ego arbitror & pronuncio, in hac postremā. in illā inquam, quæ quatuor finibus vniuersum orbem complexa est, non sine mysterio, quod toti orbi mortuus, Saluator noster pependit. Tangit hoc & docet Sedulius:

Lib. III.

*Sine
patenti.

*Nēue quis ignoret speciem Crucis esse colendam,
Quæ Dominum portauit ouans, ratione * potenti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,
Occiduo sacre labuntur fidere plantæ,
Arcton dextra tenet, medium laua erigit axem.*

D. Paulus
aplicatus.

Et auctoritas etiam firma à D. Paulo. cuius hæc verba, *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo & longitudo, & sublimitas & profundum*, plerique Doctorum veterum referunt ad Crucem. Augustinus: *Erat latitudo, in quā porrecta sunt manus, longitudo à terrā surgens, in quā erat corpus infixum; altitudo, ab illo innexo ligno sursum quod eminet; profundum, vbi fixa erat Crux, & ibi omnis spes vitæ nostræ.*

Ad Ephes.
cap. III.

In Psalmo
CIII. & ali-
bi.

Damascenus: *ὡς περ τὰ τέσσαρα ἀκρὰ τῆ Σταυροῦ ὁχρ. τῆ μέσου κέν-
τρῃ κατευώται καὶ συσφίγγον*, *ἔτω ὁχρ. τῆς τῆ δεξιᾶς δυνάμεως τὸ
τε ὕψος καὶ τὸ βάθος, μῆκος & πλάτος, ἥτοι πᾶσα ὁρατὴ τε καὶ ἀόρατος κτίσις
συνέχεται.* Sicut quatuor extrema Crucis per medium centrum vin-
ciuntur & iunguntur: sic per diuinam potentiam Sublimitas &
Profunditas, Longitudo & Latitudo, siue omnis conspicua & in-
conspicua creatura continetur. Palam & ipse quatuor fines no-
minat, & verba Pauli huc adaptat. Ruffinus cur dissentit?

De Ortho-
lib. IIII.
cap. XII.

Ruffini sin-
gularis sen-
tentia.

qui tres modò agnoscit, & ipsa Apostoli verba (nefas!) ad-
mutilat & detruncat. Docet, inquit, *Apostolus Paulus illumina-
tos esse debere oculos cordis ad intellegendum quæ sit altitudo, la-
titudo & profundum.* Descriptio Crucis est. cuius eam partem quæ
in terram defixa est, profundum appellauit: altitudinem verò illam,
quæ in aërem porrecta sublimis erigitur: latitudinem quoque illam
quæ distenta in dextram lauamque protenditur. Mirum, & in
verbis Pauli, & in eorum sensu longitudinem vbique impro-
uidè omisit, an de industriâ eiecit? Culpa, si illud crimen, si
istud. Sed ad rem. Poëtæ quoque & Pictores sunt à formā
istā. Nonnus disertè scribit, Christum sublatum *Εἰς ὅπου
πτερό-*

In Sym-
bol.

πτερόπλοον: in lignum quadrilaterum. Et in priscis sculpturis ^{Cruce in lapidibus.} (illis meritò fides) quadrata conspicitur hæc forma. Constantinus Imp. in Labaro suo expressit: & Deus ipse in aëre ei deformarat. In columnis eiusdem Principis, quæ nunc in cognomine vrbe (heu, quò ea recidit? Crux eiusmodi insculpta visitur, & vtrunque ab alatis Geniis sustentatur. Quid, quòd in Numis plurifariam sic appàret? quorum alibi damus typos. Nec meo sensu, ambigi perfectò potest, in tam veteri Christianorum sensu. Tamen sunt qui de Commissâ siue de Tau formâ contendunt. nec damno, etsi dissideo: quia & illi si Titulum supernè addis, efficere atque imaginari possis quaternos istos fines.

CAP. XI.

Apud plerasque gentium Cruces ferè usitatas. Apud Syros, Iudeos, Aegyptios, Persas, Afros, Græcos, maximè Romanos. Quando apud eos cœperit? An & apud Germanos?

CRUCES satis vidimus: vbi gentium eæ in usu fuerint, addam. Etsi vno verbo panè dixerim, vbiq; gentium receptas. Oriens quidem plerisque usurpauit, idq; iam olim. De Syris in Esthère scriptum: *Suspensus est Aman* ^{Cruce Syris in usu.} *in patibulo, quod parauerat Mardocheo.* De Iudæis, in Iosuâ: *Iudæis qui regem eius (Hai) suspendit in patibulo usque ad vesperam.* Item in Numeris: *Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis.* Atque in sacris libris sæpius. Aegyptios etiam v. s. reperio. vt Thucydes de rege Inaro: *ἡγεμόνα ἀνδραποδιστὴν: prodicione captus, in crucem est actus.* Et Iustinus, in eadem Ægypto: *Agathocles occiditur, & mulieres in ultionem Eurydices patibulis suffiguntur.* Et Persas crebrò. Herodotus de Polycrate: *Ἀποκτείναν δὲ μὴν ἐν ἀλυσίῳ ἀπὸ τῆς οὐρῆς Oegirns ἀνδραποδιστὴν: Interficiens eum (quod indignum relatu sit) Orates in Cruce suffixit.* Ammianus de suo æuo: *Aelianus Comes & Tribuni patibulis scelestè suffixi: capti nempe à Persis.* Sed Afros vel ^{Africani} omnium creberrimè: qui non in viles modò, sed illustrissimas personas adhibebant. Atque à Senatu Carthaginensium etiam *Duces*, (Valerij verba sunt) *bella prauo consilio gerentes*.

rentes, et si prospera fortuna subsequuta esset, Cruci suffigebantur:
Græcis. Video & Græcos vilitasse. Certè Alexander Macedo Glau- *Plutarch. in Alexad.*
 cum medicum, & Tyrios, & plures crucifixit. Etiam Xan-
 tipptus Atheniensis Artaxerxes Persam, de quo apud Hero-
 dotum in Calliope extrema leges. Iam Romanis *vetus veter-*
Romanis. & quando. *rimumque* (verba Victoris usurpabo) *supplicium patibulorum.* *In Con-*
 Si Livio fides, statim sub primis regibus usurparunt: & ex- *stantino.*
 emplum in Horatio, cui id sub Tullo parabatur. Et si Cice- *Lib. r.*
 ro dissentire videtur, & horridum illud Carmen ad Tar-
 quinium Superbum auctorem referre. *I licitor, inquit, col-* *Orat. pro*
liga manus. quæ non modò huius libertatis mansuetudinisque non *Rabir.*
sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ, sed Tarquinij, superbissimi
ac crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina, Caput obnubito, ar-
Cicero ex- *bori infelici suspendito. Quæ tamen aut populariter & ad caus-*
plicatus. *fam Cicero dixerit; aut hoc sentiens, non ab auctore illa*
Tarquinio fuisse, sed illo maximè digna, & apud eum cre-
bra. Vtrum horum est, video etiam liberâ rep. statim in usu
cruces. Dionysius de servis coniuratis: Καὶ αὐτίκα οἱ μὲν ἐξ οἰκῶν *Lib. v.*
συληφθέντες, οἱ δὲ ἐκ τῶν ἀγορῶν ἀχθέντες ἀνεσπολοῦσι θύσαν ἅπαντες: *Antiq.*
Et ilicò alij quidem è domibus extracti, alij è foris abducti, omnes
in Crucem acti sunt. & deinceps * λαμβανόμενοι, ut cum Græ-
Insulsi, & ut arena *cis dicam, testes. Quid Germani? nunquid & illi vti?*
An Germa- *distrahor. Tacitus videtur dicere: Proditores & transfu-* *De mor.*
ni crucifi- *gas arboribus suspendunt. sed fortassis ad laqueum & suf-* *German.*
kerint? *focationem hoc aliquis trahat. Tamen idem Patibula*
Videri. *etiam attribuit: Quot patibula captivis, quæ scrobes: quo ni-* *Annal. r.*
si suo & Romano sensu?

CAP. XII.

Apud Romanos vile fuisse hoc supplicium, & plurimum servorum.
Quas ob causas ij affecti.

Servus ple- **P**LVRIFARIAM igitur receptæ Cruces, sed vix tamen
rumque in *Cruce.* nisi in homines viliores, Romano quidem ritu. Atque
 apud eos servorum ferè hoc supplicium, aut plebeiorum
 qui iuxta servos. De servis mulier apud Iuvenalem:

Pone Crucem servo.

Et alia

Sat. vi.
In Saryri-
co.

Et alia apud Petronium : *Nec Dii sinant, vt amplexus meos in Crucem mittam.* Ita enim venustè seruum cruciarium appellat, quâ facie sermonis Scelus pro scelesto. Seruus ipse apud Plautum comiter faretur.

In Milite.

Noli minitari, scio crucem futuram mihi sepulcrum,

Ibi maiores mei siti sunt, pater, auus, proauus, abauus.

III. Hist.

Atque adeò peculiare hoc seruis, vt nomine *Seruili supplicij* Seruile sup-
plicij quid Crux veniat capienda. In Tacito : *Asiaticus (enim is libertus)*

II. Hist.

malam potentiam seruili supplicio expiauit : Iterum. Sumptum de

In Auidio
Cassio.

eo supplicium in seruilem modum. In Vulcatio explicatius : *Centuriones rapi iussit & in crucem tolli, seruilique supplicio affici.* In

In Macri-
no.

Capitolino : Nam & in crucem milites tulit, & seruilibus sup-

Lib. III.

pliciis semper affecit. Ergo Liuium sic euolues : *De captiuis, vt* Liuium illu-
strauit. *quisque liber, aut seruus, suæ fortunæ à quoque sumptum suppli-*

De bello
Hispan.

cium est. Suæ fortunæ : nempe Crux seruo reposita, gladius aut securis libero. Ipsum hoc ita in Hirtio legas : *Prehensi serui tres, & vnus è legione vernaculâ. Serui sunt in crucem sublati, militi ceruices abscissæ.* Seruile igitur hoc supplicium, sed non ob leuem aut cottidianam noxam. Horatius indicat :

Lib. I.
Scam. I. II.

Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus

Semefos pisces, tepidumque ligurrierit ius,

In cruce suffigat, Labeone infanior inter

Sanos dicatur.

Indicat, inquam, graues fuisse & in extremo supplicio extremas causas. Sed quas illas? ægrè vniuersas dixerim : quasdam adnumerabo. Delatura domini. Pertinax apud Capito-

In Pertin.

linum, eos qui calumniis appetiti per seruos fuerant, damnatis seruis delatoribus, liberauit, in Crucem sublati talibus seruis. Sic Ma-

Herodian.
lib. v.

crino iam Principe, συκοφάνται τε ἢ δοῦλοι, ὅσοι δεσπότης κατήγαγον, ἀνεσπολοῦσθαι ἔπρεπον. Sycophantæ, aut serui, quicumque dominos detu-

Lib. v.
Sent.
Tit. XXI.

lerant, in crucem sunt acti. Et in genere, omnis machina contra dominicam salutem. Paulus : *Si serui de domini salute con-*

Pro Deio-
taro.
Lib. II.
cap. VII.
Ibidem.

suluerint (Mathematicos intellige :) summo supplicio, id est Cruce, afficiuntur. Item Fuga, sed (vt opinor) diuturna, aut re-
petita. Cicero tangit : *Que Crux huic fugituo potest satis sup-*
plicij adferre? Et Valerius : *Cruce dignissimi fugitiui.* Quin
Scipio, apud eundem, transfugas Romanos, tanquam patrie
fugiti-

Machina.

Fuga.

fugitiuos, *Crucibus affixit*. Simile sub Augusto, in Sexti milite puniendo, qui ferè è fugitiuis: Τὸ μὲν δεδουλοῦντος, ait Dio, τοῖς δὲ ἀπὸ τῆς πωρῆς τιμωρίαν ἀπεδόθη· εἰ δὲ τοῦ μισθοῦ κύριος ἐπίσκητο, ἀνεπολόμητο: *Servitia dominis reddita ad pœnam, quorum domini non exstarent, Cruci sunt fixa*. Quanquam hîc & alia caussa suberat, Hostilitas in rem Romanam. Hæc & plura in seruis: quos mitiores duriorèsvē domini, grauius, mitius, pro arbitrio sunt puniti.

CAP. XIII.

Etiā liberi quidam in Crucem dati, sed viliores aut nocentiores: ut Latrones, Sicarij, Falsarij, atque alibi & Fures.

QUId autem in liberis? Rara crux, ut prædixi. Quin remouere prorsus ab hoc genere Lactantius videatur, *Lib. III. Inst. cap. XXVI.* ubi de Christo: *Cur si Deus fuit, & mori voluit, non saltem aliquo honesto genere mortis affectus est? cur potissimum Cruce? cur infamigenere supplicij? quod etiam homine libero, quamuis nocente, videatur indignum.* Sed frænanda ea assertio est: & ciue quidem indigna Crux, nec credo vsurpatam in eos nisi præter leges, & per sæuitiam: viliores liberi, & prouinciales, non ab eâ profectò immunes. Atque hæc crimina in iis cruciaria: primùm, Latrocinium. Seneca: *Latrocinium fecit aliquis. Epist. VI. I.* quid ergo meruit? ut suspendatur. Caue de alio suspendio interpretè. Petronius: *Imperator prouinciæ iussit Latrones Crucibus affigi. In Satyr.* Apuleius: *Latronem istum, miserorum pignorum meorum peremptorem, Cruci affigatis. Lib. III. de Asin.* Callistratus Ictus: *Famosos latrones, in his locis ubi grassati sunt, furcâ figendos compluribus Lib. XXX. viii. De pœnis.* placuit. Scripserat ille, Cruce, ut post docemus. Cum ipso Seruatore vtrunque secus latrones duo fixi: quos duo Evangelistæ disertè ἀγέας appellant, Lucas paullo communiùs *Et Sicarij. ἀγέας.* Deinde Sicariatus. Paulus: *In honestiores (sicarios) Lib. V. Sent. XXIII.* pœna capitis vindicari placuit, humiliores verò in Crucem tolluntur, *Et Falsarij.* aut bestis subiiciuntur. Tertiò, crimen Falsi. Firmicus: *Faciunt in crimine falsi comprehensos in Crucem tolli. Lib. VI. Math. cap. XXVI.* Anne & furtum? ita, sed non Romæ. Lampridius: *Cum quæreretur à regi- In Alexad.* bus, quid apud eos fures paterentur? illi responderunt, *Crucem.* Et mi-

Et mirum ni è Gallis Germanisve isti reges, quorum moribus etiam nunc Fures ad furcam. Alia etiam crimina in hanc pœnam, ne ambigas: sed ego sileo, quæ testibus aut tabulis non configno.

CAP. XIIII.

Quæ caussa falsò assignata in Cruce Christi? videri Innovationem & Seditionem esse.

CVM hæc vidimus, piè non curiosè quæro, in Seruatore nostro quis prætextus (nam caussa nunquam fuit) ad Crucem? Blasphemiam aliquis dixerit, ex vocibus aut iudiciis Iudæorum. Atque ipsi sanè ita apud Pontificem accusant, & huic noxæ testes quærentur, & ipse denique Pontifex eius damnat. Attamen, si legem spectes, hi tales lapidibus, non cruce puniti. An non veriùs ac simpliciùs, totum illud iudicium, etsi iudicij dissimile, Romanis moribus legibusque directum? Mihi videatur. & respondeam

Christus non ob blasphemiam fixus.

Potius ob regni cupidinem.

Apud Iudæos noxa cruciaria hodie incerta.

* In alieno choropodem non pono.

Lib. v.
Paulus,
Tit. xxii.

Cap. xxiii.

Libello de
speciali lege.

Deuteron.
cap. xxi.

nomine & Regni affectati. Certè Romanâ lege, auctores seditionis aut tumultus, pro qualitatibus dignitate, aut in Crucem tolluntur, aut bestis obiciuntur. Quod autè sic etiam apud Pilatum accusatus, Lucas clarè: Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. Credidit, nec credidit Pilatus: & Titulum tamen causamque mortis inscripsit, Rex Iudæorum. Ex Iudæorum quidem libris si rem decidimus, intricamur: nec vquam traditum clarè quæ noxa ad crucem, nisi quod Philo prodidit de Homicidis. contra quos ait Legislatorem mille mortis genera, si potuisset, dilecturum fuisse: cum non potuit, πρὸς ἄλλω πορρωτέρω τεταται, καὶ ὄντων τῶν ἀνελόντων ἀνασπολοποιεῖται: pœnam aliam adiunxit, iubens homicidas & sicarios crucifigi. Sed tuâ pace Philo, ubi hoc Legislator? nusquam expressè. hoc tantum vniuersè: Quando peccauerit homo, quod morte plebendum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo. Peccatum non designat: & frustra credo fore, si quis nunc quærat. Tamen Theologi vidento. ego * ἐν ἄλλοτεῷ χορῷ ποδοῦν ἐ τίθηναι.

E

CAP.

CAP. XV.

Crux interdum liberè & laxè vagata: in hostes, in seditiosos, in Christianos, in feminas denique.

*Hostes sic
puniti.*

*Aut turbu-
di.*

*Grandi nu-
mero sape.*

** Est idem
quod ex
Dione su-
pra cap.
XII.*

*Interdum
& femina.*

IN hos ergo tales ex ordine & more Crux vsurpata. Interdum regnum ei largius, & præsertim apud reges. Nam hi ex libidine sæpe ita sæuierunt in hostes aut rebelles, & vno tempore multos. Alexander Magnus, vt supra tetigi, *duo milia Tyrriorum*, captâ eorum vrbe, *crucifixit*. Alius Minutus Alexander in Iudæâ, ἐσιώμῳρος ἐν δρόμῳ μετὰ τῆς πάλλαξις, ἀνασπαρῶσαι δεξιέραιεν Ἰουδαίων ὡς ὧ: *Conuiuans in publico & conspicio loco una cum pellicibus, iussit in Crucem dari Iudeorum ad octingentos*. Quintilius etiam Varus, ex eadem gente, ob nescio quem motum, ἀνέσπαρῶσαι δὲ διὰ χιλίους: *crucifixit circiter bis mille*. At Titus in obsidione illâ exitiali, *quingenos, & plures, in singulos dies Crucibus affixit*: καὶ δὲ τὸ πλῆθος χόρεα τε ἐνέλειπε τοῖς Σέβεισι, καὶ Σταυροῖ τοῖς σώμασι: *& ob multitudinem terræ Crucibus, & Cruces corporibus deerant*. Nota, nota. historice hæc fide, non attollendi causâ dicuntur, & ab eo qui vidit, Iosepho. Nec ego miseror. abi pessima natio, hæc præmia Crucis illius, quam impiè posuisti nostro & tuo (voluisses modò) Seruatori. Iam & Augustus confecto bello Siculo, *sex millia seruorum, quorum domini non exstabant, in Crucem egit*. Et in Christianos Tyranni crebrò adhibuerunt, atque eos numerosos. Lego vno tempore, vno loco, *ad millia decem sic interfecta*. Atqui nec à famineo sexu abstinuerunt hoc supplicium. & Tiberius, ob adulteratam in templo Isis Paulinam, τὴς τε ἱερέας ἀνέσπαρῶσαι, καὶ τῷ Ἰδῶ ὀλέθρου γενομένην αἰτίαν: *& Sacerdotes crucifixit, & Idam (ancillæ nomen) quæ corruptele causa fuerat*. E Christianis etiam Beata Eulalia, *ungulas flammâsque perpeffa, demum cruci affixa martyrij coronam accepit*. Sed & in Corsicâ, *sancta Iulia virgo crucis supplicio coronata est*. Plura in Martyrum historiis exempla reperies, & si voles, addes.

*Ioseph.
lib. XIII.
Antiq.
cap. XXII.*

*Ioseph.
lib. II.
Excid.
cap. III.*

*Idem lib. V.
Excid. cap.
XXVIII.*

*Orosius
lib. VI. cap.
XVIII.*

*Martyrol.
XXII. Iun.*

*Ioseph.
XVIII. Antiq.
cap. VI.*

*Martyrol.
XI. Febr.*

*Idē XXII.
Maij.*

I. LIPSI

IVSTI LIPSI DE CRUCE LIBER II.

CAP. I.

Transitio ad Modum figendi. premissum de atrocitate huius supplicij, quod Summum & Extremum dictum.

DIXI satis *Quid* Crux & *Cuiusmodi* fuerit, *Vbi* & *Quare* usurpata: pergo longius, & vniuersum hoc pœnale ædificium exstruo, per singula etiam membra. Dicam enim *Quomodo* usurpata: & non animis solum, *Crudele hoc supplicium.* sed pœnè oculis subiiciam sæuitiam & fœ-

v. In Verr.
In cap. xix
Ioan.

ditatem eius supplicij: quæ sanè magna. Nec temerè Cicero *crudelissimum teterrimūque* appellauit: & poëta Nonnus

ἐλέγχον τῆς πόντου: *damnatissimum quoddam fatum.*

Lib. v. Sct.
tit. xxi.
L. vii.

Quin etiam Iurisperiti, nomine *Summe* supplicij, velut ob *Summum dictum,* eminentiam, designant istud. Paulus: *Summo* supplicio, id est *Cruce*, afficiuntur. Ab eadem mente *Supremum* Vlpianus dixit: *Si liberi sint, ad bestias dari; si serui, supremo supplicio affici.* *Supremum*

Ad leg.
Corn. Falsi

cùm enim aliud non exprimat, & de seruis responsum sit, iure capio Crucem. cur non ignem? inquires: cum Tertul-

Ad Mar-
tyr. cap.
xiii.

lianus etiam dixerit & censuerit, *Summam* ignium pœnam?

Lib. v.
Sent. tit.
xvii.

Quia ex Iurisperitorum mente, Crux etiam supra ignem. Certè Paulus hoc ordine *Summi* supplicij tria genera recenset: *Crucem, Cremationem, Decollationem*. Præit, vt vides, Crux: & cum causâ, si infamiam, magnitudinem, & præsertim diuturnitatem pœnarum in eâ attendis. Dicta hæc ipsa *Ex-*

Lib. x.

rema pœna. vt in Apuleio de seruo cruciando: *Certum extre-* *Et Extre-*
mum. *ma pœne, quæ more maiorum in eum competit.* An & sic Arno-

Lib. i. Ad-
uer. Genr.

bis? *Crucem mereatur extremam, quisquis vobis dominis supplicarit.* Quod tamen etiam laxè, & de peste aut perniciæ caput interpretari.

E 2

CAP.

CAP. II.

Duplex figendi Modus, Vulgaris & Rarus. In illo Flagellatio ex more semper anteiuit.

Diuisio di-
cendorum.

Flagellati
ante cru-
cem.

SED scui fœdique quid in hoc supplicio fuerit, Modus
ipse dixerit: quem graphicè imus repræsentatum. Ut
magis possit, partimur, & duplicem eum facimus: *Vulgarem,*
& *Rarum.* Illum, qui receptissimus, & quo vulgò utebantur.
Alterum, qui magis sepositus, nec in tam assiduo vsu. De illo
priùs: & quidem ordine hæc tria, *Quæ ante fixationem, Quæ in*
ipsâ, Quæ post ipsam. Ante fixationem duo adhibita: *Flagellatio*
& *Deductio.* Flagellatio quidem sollennis antecessor, & ra-
rò in crucem dati nisi sic purpurati. Apud Linium, de seruis
coniuratis: *Multi occisi, multi capti, alij verberati crucibus affixi.*
Verberatos ecce prædixit. Alexander apud Curtium, mo-
ris huius retinens, eos qui Petram obstinatè defenderant,
omnes verberibus affectos, sub ipsis radicibus Petræ crucibus iussit
affigi. Iudæi, apud Iosephum, *μετὰ τὸν πᾶσαν αἰνίαν, ἀνέσταντο: flagellati & præcruciati ante*
mortem omne genus verberibus, crucifigebantur. Philo item nar-
rans Iudæos Alexandriæ in crucem actos à Flacco: hoc ad-
dit: *μετὰ τὸ αἰνίσσασθαι ἐν τοῖς θεάτρῳ: postquam flagellati fuissent in*
theatro. Sollennis ergo mos, imò lex: & horrendum Carmen
disertè canebat: *Verbera intra aut extra pomerium: & tum de-*
nique succinebat: Arbori infelici suspendito.

Lib. xxx.
iiii.

Lib. viii.

Lib. v.
Excid.
cap. xxxii.

Contra
Flaccum.

Apud Liu.
lib. i.

CAP. III.

*Flagellorum & Virgarum discrimen. Illa magis vilia, & magis
acerba esse, solere & talis asperari.*

Flagra cru-
ciatis pro-
pria.
Cicero ex-
plicat.

VERBERATI igitur: sed vtrum virgis an flagellis? Il-
las interdum reperio: sed magis crebrò ista. Discrim-
men enim esse scimus: & quia Virgæ honestiores, inhone-
stissimo huic supplicio adtributa Flagra. Cicero illudens &
cauillans in Labienum: *Porcia lex virgas ab omnium ciuium*
corpore amouit; hic misericors flagella retulit. Quomodo re-
tulit? vnà cum Cruce scilicet, cui hæc adiuncta. Dixi
in ho-

Orat. pro
Rabir.
perd.

inhonestiora fuisse. Ita, & propriè seruorum, Sic apud Terentium

Adelph.

— *ad necem operiere loris.* s A N. *loris liber?*

Terentius,

Exclamat & indignatur, vt in re insolenti, quòd libero intentata lora. Et ab hac notâ seruilem conditionem Menæ Horatius opprobrat:

Epod. Od.
III.

*Settus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad fastidium.*

Horatius,

Vide Fabr.
in Semestr.

Significat à Triumviris (Imperium iis & animaduersio in seruos) cæsum flagris publicè, idque sub præconis voce.

L. x. de
pœnis.

Itaque & Macer Ictus scripsit, *Ex quibus caussis liber fustibus,* ex his seruum flagellis cadi. Et Imp. rescripserunt, mulierem habere iustas diuortij caussas, *si se verberibus, quæ ingenuo aliena sunt, afficientem maritum probauerit.* Flagra hæc ipsa intelligunt: quæ cùm ab ingenuis, tum à fæminis remota maximè. Atque vtnouum & seuerum in Licinio Pontifice narrat Valerius: quòd ei virgo Vestalis, *quia parum diligens* Valerius.

L. VIII. C.
L. derepud.

ignis æterni custos fuisset, digna visa est, quæ flagro admoneretur. Flagella autem hæc aspera. adeò vt Vlpianus scripserit, *ministrorum immanitate, multos sub eiusmodi flagellis interuisse.* Et

Lib. II.
Cap. I.

Horribile etiam id Horatio visum agnominare:

L. VIII.
de pœnis.

Nec scuticâ dignum, horribili settere flagello.

Lib. I. Ser.
III.

Quod magis fuit, cùm ea in sitis talis aut officulis exasperabant. Factum Romæ, atque alibi. Eustathius dici notat

Flagella
taxillata.

ἀσφαλτοῦ τὰς μάστιγας, τὰς δὲ ἀσφαλτῶν ἐνερθεμένων κατακροτημένας: Flagra talaria, quæ talis insertis inuolutisque confecta sunt. Apud

Lib. III.

Athenæum quispiam recenset, in Parthis optimates quoque & Satrapas, vbi visum Regi, *ῥάβδοις καὶ ἱμάσιν ἀσφαλτοῦ τὰς μάστιγας:* *γούδας:* *uirgis & loris taxillatis cadi* Apuleius agnoscit, &

Lib. VII.

Flagrum pecuinis ossibus cathenatum, scitè appellat. Ille idem Gallis Matris deum adscribit. *Arrepto flagro, inquit, quod semiuiris illis proprium gestamen est, contortis tenuis lanosi velleris prolixè fimbriatum, & multiugis tatis ouium tessellatum, indidem sese multinodis commulcant ictibus.* Et Plutarchus appositè ad eius lucem: *Οὐδὲ μάστιγος ἐλδοθέρας δόμιμος, ἀλλὰ τῆς ἀσφαλτοῦ τῆς ἐνείνης, ἢ τὰς Γάλλους πλημμελουῦσας ἐν τοῖς μαζώοις κολλᾶσαι:* Nec qui libera verberationis egeat, sed flagri illius taxillati, quo Gallos

Gallis vsti-
tata.Contra
Colos.

aliquid

Christus
flagris ca-
sus.

aliquid offendentes in sacris Magnæ matris coërcent. An tale ali-
quod flagri genus, quo Christus etiam noster cæsus? ima-
ginantur aut pingunt per pietatē nonnulli. Haud ego asse-
ro: sed illud Euangelistæ, cæsum esse & quidem flagro. Sic
enim Matthæus, corruptâ ipsâ Latinâ voce: Τὸν δὲ Ἰησοῦν
ραββιλλῶσαι παρέδωκε ἵνα σταυρωθῇ. *Iesum cum flagellasset, tra-*
didit ut crucifigeretur. Ἰμάσθλω, id est, loreum flagellum ap-
pellat Nonnus.

Πιχιδανῇ Χρυστοῦ δέματος φοίνιζεν ἰμάσθλην,
Horribili Christi corpus rubefecit habenâ.

CAP. IIII.

Solitos ad Columnam verberari, atque aliàs per viam. De ipsâ co-
lumnâ cui sacrum corpus annexum.

Plurimarum
flagellatio.

Ad colum-
nam domi.

Plautus lux.

SE D observa. Flagellatio hæc non vno semper loco, aut
Stempore. Aut enim ante Deductionem utebantur,
idque domi, aut in prætorio: quod in Seruatore factum.
aut in ipsâ Deductione, per viam: quod moris fuit magis
prisci. Si domi, ligabant interdum ad columnâ. Firmamenta
huic ritui non tam multa reperio, reperio tamen. Artemido-
rus ubi somnium narrat serui, qui visus sibi ab hero δέφεσθαι,
deglubi & turpiter tangi: addit, ἀεγσδεθεὶς κίονι πολλὰς ἔλαβε
πληγὰς: *columnæ alligatus, multas accepit plagas.* Phileas etiam
apud Eusebium, sæuitiam in Martyres, qui Alexandriæ, re-
ferens: Ἄλλοι δὲ πρὸς τοῖς κίονσιν ἀντιπρὸς ὅσῳ ποσὶ ἐδουλοῦτο: *Alij autem ad*
columnas vultibus inter se aduersis, astringebantur: & de flagella-
tione sentit. An & Plautum sic accipimus?

Lib. VIII.
Eccl. Hist.
cap. x.

Bacchid,

— Abducite hunc

Intrò, atque adstringite ad columnam fortiter.

Id Christo
factum.

Ego quidem: etsi ad custodiam modò id factum aliquis per-
tendat. Sed de Seruatore nostro non ambiguum, piis qui-
dem & in religione antiquis. Etsi enim Euangelia non ex-
primunt: tamen secuti Patres. Prudentius clarè, & cum
ritus quoque prisci attestazione:

Nonno Te-
stam.

— atque columnæ

Annexus, tergum dedit, ut seruire, flagellis.

Hiero-

Epist. ad
Eustoch.

Hieronymus & suo ævo exstitisse commemorat. *Ostendebatur illi (Paulæ) Columna, Ecclesiæ porticum sustinens infecta cruore Domini, ad quam vincit dicitur & flagellatus.* Indicat fulcri vsum habuisse in ædificio templi: quod ipsum Prudentius. *Perstat adhuc, templumque gerit veneranda columna.* Etsi Bedæ tempore in medio Ecclesiæ fuisse, ipse testatur. Meminit huius quoque, & miraculorum per eam, Gregorius Turonensis. Hæc domini flagellatio, & ad columnam: quid per viam? sub furcâ id factum, de quâ in * loco dicam.

Ibidem,

De Glor.
Mart.
cap. II.Lib. III.
cap. III.

CAP. V.

Crucem suam tulisse, aut totam, aut eius partem.

Lib. II.
cap. XLI.De tarda
Dei vin-
dictâ.Petron.
Satyr.

Cap. XIX.

Adversus
Iudæos
cap. X.

AD Deductionem venio, in quâ duo obseruo, *Ludibrium & Tormentum.* Ludibrium, quod ipsi coacti crucem suam ferre, aut certè eius partem: vt verè esset illud quod dicitur, *Suo sibi iumento malum.* Artemidorus: *βασάνειον τὸ τῶν δαιμόνων χθονίων κακῆργον, ὃν ἰδὼν Σάουρον αὐτῷ σημαίνει, εἶναι γὰρ καὶ ὁ Σταυρὸς θανάτου, καὶ ὁ μέλλων ἀποσπῆσθαι ἀπὸ τὸν βασάνειον: ferre aliquem Deorum inferorum, malefico quidem id videnti Crucem prodicit. Similis enim & Crux morti, & qui in eâ figendus, prius eam portat. Plutarchus etiam comparatione quadam utili: Καὶ τὰς μὲν σώματι τῆς κολαζομένης ἑκάστος τῆς κακῆργων ἐκφέρει τὸν αὐτοῦ Σταυρὸν, ἢ δὲ καὶ τὰς τῆς κολασημένων ἐφ' ἑαυτῷ ἑκάστος ἐξ αὐτῆς τεταίνεται. Et corpore quidem quisque maleficorum suam effert Crucem: malitia autem cruciatuum quemque in se, ex se, gignit & fabricatur. Benè hoc & salubriter Plutarchus: *Dij Deæque (ait quispiam) quàm malè est extra legem viuentibus? quidquid meruerunt, semper exspectant.* Sed repono me in gradum. Ferebant Crucem. atque ita Iohannes de Christi *Fecit Christus.* *ἦτο: βασάνειον τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον νεκρίου τόπον: baiulans suam Crucem, exiit in locum Caluarie dictum. Quâ solâ causâ vetera quædam vaticinia aut imagines Doctores nostri ad Christum trahunt. Vt Tertullianus hoc de Isaaco. Cùm, inquit, Isaac à patre hostia duceretur, & lignum ipse sibi portaret, Christi exitum iam tunc denotabat, in victimam concessi à Patre, lignum passionis suæ baiulantis.* *Vates testati sunt.**

Idem,

Idem in Isaiaë verbis istis: *Cuius imperium factum est super humerum ipsius. Solus, ait, nouus rex Christus nouæ gloriæ potestatem & sublimitatem in humero extulit, id est, Crucem.* Et Christus sanè totam plenamque Crucem tulit. Ni fecisset, quid opus erat auxiliatore & subsequâ, qui adleuasset? Alij non semper totam: atque ideo cautè prædixi, *eius partem*. Nam qui ritu veteri sub furcâ cæsi ducebantur, * ferebant non nisi istam. Imò interdum nec istam. Nam fac in arbore aliquâ crucifixum, & subito: profectò, præter se, nihil tulit.

Eod. lib.
* Vide lib.
III.

CAP. VI.

Deductos cum vexatione, Stimulis etiam actos.

TORMENTVM etiam in Deductione: quia trahere, diuexare, & stimulis agere per viam solent. Dionysius de tractione: *δὲ ἀγορᾶς αὐτὸν μάστιγι μείνον ἐκάλειεν ἄλκην*: per forum flagellatum ipsum, trahere eos iussit. Nec dubium est quin impulerint, deiecerint, erexerint, per sæuitiam aut per lusum. De Stimulis etiam non temerè addo. & apertè auctor adfirmandi Plautus, apud quem conseruo seruus:

Tracti per
viam.

Et stimulis
fossi.

Plautus
illustratus.

O carnificinum cribrum! quod credo fore,

Ita te forabunt patibulatum per vias

Stimulis, si noster huc reuenerit senex.

Lib. VII.
Antiq.

Mostel-
lar.

Habes Stimulos, idque in Patibulato (ad furcam astricto) & per vias. Iungit iterum cum Cruce Plautus: *Stimulos, Laminas, Crucesque.* & aliàs meminit, sed sic vt seorsim eos fuisse sciamus inter cruciatus & tormenta, sicut laminas & ignes. Pictores nostri asserculum siue tabellam imæ Christi vesti appingunt, quæ clauis præacutis confita pedibus calcibusque euntis illidatur: nunquid alludentes ad hanc Destimulationem? quæ tamen stimulis aliis facta, quos oblongos, siue è sudibus præacutis, siue & ferro præfixis gestabant ad hunc usum. Sumptum à bubus, quos sic exstimulabant. Sed nisi ea Pictorum mens, ipsi vidento: ego inuentiunculæ eius nec auctor sim, nec interpres.

Afinar.

C A P.

CAP. VI I.

*In ipsâ Fixione nudi in crucem dati: an altam, an in terrâ depositam?
id quæsitum, & utrumque firmatum.*

ISTA sunt quæ Ante fixationem: nunc quæ In ipsâ. Tria considero, *Suspensionem, Astrictionem, Inscriptionem*. Suspensio præit, & ante illam etiam Nudatio. quia simul ad crucem ventum, spoliabant hominem, & sic in eam dabant. Receptum hoc in plerisque suppliciis, velut Naturæ suasu, quæ nudos induxit in vitam, & educit: etiam in isto. Artemidorus: *Σταυρεῖσθαι ἀγὰρ δὸν τὰς πόλιν καὶ τὸ ὑψηλὸς ὁ σταυροῦ δεικ. τὰς δὲ πλουσίους βλάπτει γυμνοὶ τὸ σταυρουῖσθαι.* Crucifigi bonum pauperi, quia sublimis est crucifixus: noxium verò diuiti, quia nudi crucifiguntur. In Christo factum hoc observes: quem Euangelistæ narrant recepisse vestes post flagellationem iam deducendum, & posuisse iterum deductum. Ergo nudi dati in crucem: sed lacentem an Erectam? Pro Iacente, Acta vetera de Pionio Martyre: *Utrò se vestimentis spoliavit, & in ca-* *Quomodo in crucem dati.* *Pro Iacite.* *lum suspiciens ac Deo gratias agens, super lignum seipsum extendit, militique tradidit ut clavis configeretur.* Satis clarè: atque etiam mox clariùs: *Eum igitur ligno fixum erexerunt.* Dicit nihil potest, quin fixio hîc in Iacente facta fuerit, quæ post erecta. Et ratio etiam aliqua suadet. Nónne enim facilius hominem sic affigere supinum & inclinatum: quàm tollere in erectam, pendulum, labentem, fortasse & reluctantem? videtur. Tamen quòd in Erectam, plusculi adfirmant testes. *Pro Sublimi.* Cicerò in Gauiànâ cruce describendâ *Quid attinuit, cum Martini more atque instituto suo Crucem fixissent post urbem in viâ Pompeiâ, te iubere figere in viâ quæ Rhegium spectat?* Et verba & rei seriem vide, observabis fixam primò crucem, & tum in eam datum. Idem in Rabirianâ: *In campo Martio Crucem ad civium supplicium defigi & constitui iubes.* Stabat iam defixa, dum caussa diceretur, & cruciarium suum exspectabat. Galba apud Suetonium, cuidam inclamanti se ciuem Romanum esse, *multo præter ceteras altiore & dealbatam crucem statui iussit.* Statui, ac tum suffigi. Iosephus de Iudæo quodam

Lib. I I.
cap. LVIII.

Lib. V. in
Verr.

Cap. IX.

F

à Ro-

à Romanis capto: Ο δὲ βασιλεὺς προσέταξε καταπηγνύειν Σταυρὸν, ὡς
 ἡντίκα κρεμῶν τὸν Ἐλεάζαρον: Bassus iussit defigi crucem, tanquam sta-
 tim suspensurus in eâ Eleazarum, Denique & libro Esdræ: Ut
 omnis homo qui hanc mutauerit iussionem, tollatur lignum de domo
 ipsius, & erigatur, & configatur in eo. Vtrobique hîc erectio,
 fixationem antecedit. Nec video quid obduci possit: nisi istud
 infirmum, statutas quidem, sed sub aduentum noxij iterum
 demissas. Quis credat? aut irriti laboris quæ ratio? Abnuunt
 etiam phrasæ veteres, quas scimus plerumque ad similes re-
 bus ipsis. Dicunt enim *Tollere, Agere, Ferre, Dare* in crucem:
 quæ omnia elationis sunt aut molitionis. Item in ipsis
 fontibus, *Excurre, Ascendere, Salire*, in crucem: quæ mihi
 videntur conuenire non nisi in Erectam. Priorum phra-
 sium exempla nota atque obuia sunt: posteriorum cape ista.
 Plautus:

Ego dabo ei talentum primus, qui in crucem excucurrerit.

Prudentius:

Cruce illa nostra est, nos patibulum ascendimus.

Plautus:

*Crelo hercle adueniens nomen mutabit mihi,
 Facietque extemplo Crucisalum me ex Chrysallo.*

Sed & testes, in ipsâ narratione, pro Erectâ. Nonnus de
 Christo:

Εἰς δ' ὄρου τετραπλοῦρον, ἐπαύρορον, ὑψόθεν γαίης
 Ὀρθιον ἔξετάναςαν.

*In lignum quadratum, altum, terrâque leuatum,
 Rectum extenderunt.*

De eodem Nazianzenus:

Αὐτίχ' ὁμιλος ἑταροδρόμων ξύλων
 Ἀνῆγον, ἤγον, ἤγον εἰς αἶνον τέλος.
 Ὀρθός δ' ἐς ὀρθὸν αἰθέρ' ἐσηρίζετο,
 Ἐσκληῶνα δ' ἐγκάρσιον ἄλλον οὐδέως.
 Ἐτεταν, ἔξετεταν, ἠλώσαν χεῖρας,
 Πόδας δ' ἐκαθήλωσαν ἐκ πηκτὸς ξύλων.

* Neque
 scio an ipsa
 Tragedia
 germana
 Nazianze-
 vi.

Quorum versuum (haud sanè* optimorum, liberè dicam)
 hæc sententia. *Ductum & subductum in altam crucem, ad vlti-
 mum eius finem: rectum ita statutum: tum ad transuersarium lignum
 manus*

Lib. vii.
 Excid. lud.

In cap. vi.

Reiectio
 canili.

Iterum pro
 Sublatâ.

Mostellar.

Περὶ τοῦ
 Ἑρμῆος.

Hacchid.

In Christo
 pariente.

manus fixas : denique & pedes ad stipitem defixum. Atque ista pro Erectâ. In dissensu autem nos quid definimus? consensum, quâ licet. Dicimus vtrumque vsurpatum, sepius tamen hoc postremum. Imò interim necessariò hoc postremum. Pone enim in arbore suspensos (sæpe factum :) quomodo deimitti ea potuit, & tunc attolli?

CAP. VIII.

Clavis figi solitos, interdum funibus adstringi.

SED iam ad *Adstrictionem* transeo, quæ facta clavis, aut funibus, sed plurimum illis. Seneca: *Cum refigere se crucibus conentur, in quas unusquisque vestrum clauos suos ipse adigit.* Ita legendum, *non adiicit.* Illi, inquit, conantur tollere se de crucibus suis : vos contra, magis magisque affigitis, & clauos adigitis in lignum. Meminit & Apollo in oraculo quopiam, de Christo:

De vita
beata cap.
xix.

Γόμοις καὶ σκολόπτεσι περὶ ἀνέτλησε τελευτῶν:

Clavisque & palis mortem exantlauit acerbam.

Apud La-
stant. lib.
iiii. cap.
xiii.

Lib. ii.
cap. lviii

Contra
Mid.

Lib. iiii.

Loquitur de hac eius morte per crucem: quia, vt Artemidorus ait, ἐκ ξύλων καὶ ἡλῶν γέγονεν ὁ σωτὴς: *ex lignis & clavis crux confecta est.* Atque ab hac re Græcis passim ipsa crucifixio, *προσηλωσις* dicta: quasi dicas *clavi-fixio*. Vlpianus in Demosthenem explicat *προσηλωθαι*, Σταυρῶς *προσηλωθαι τοῖς ἡλώσι: cruci affigi clavis.* Et fortasse eò respexit Strabo cum de Cantabris dixit, ἀναπτεπηγόμενος ἐπὶ τοῦ Σταυρῶν: *suffixos in crucibus.* Ergo de clavis certum: an etiam de funibus? sunt exempla. Ausonius suum Cupidinem facit

*Deuinctum post terga manus, substricta que plantis
Vincula merentem.*

Lib. i. l.
cap. lvi

Lib. x x-
viii. cap.
xv.

Et communi *ligandi* verbo in hac re Artemidorus vsus: Σταυρῆσθαι, inquit, ἀνδρὶ ἀγάμω γάμον προσαγορεύει δὲ τὴν δέσιν: *Crucifigi* (in somnis) *viro calibi nuptias designat, ob ligaturam,* quia scilicet ligno iungitur copulaturque. Plinius inter magicas ineptias *Spartum* etiam è cruce numerat, id est sparteos funes. Quid, quod D. Andreas ita alligatus? Abdias

apertè, & caussam etiam addit: *Proconsul mandat questionariis*, Lib. 111. Hist. Apo.
ut ligatis manibus & pedibus, non clavis affixus suspenderetur, quo
diutino cruciatu deficeret. Ex quo colligas, habitum id magis
 sæuum. Et si prima fortasse crucifixio talis, & in Liuij pri-
 scis scriptisq; libris legas: *Arbori infelici recte suspendito.* Lib. 1.
 Recte, inquam, additur: quod tamen heri ac nuper ciece-
 runt correctores. An sic quoque appensi latrones bini,
 qui cum Christo? Vulgò sentiunt, nec aliter pingunt. Ta-
 men falsò: quia illi, pariter ac Christus, fixi. Nonnus ad. In cap. xix
 firmat.

κέντροις ἀντιτύποισιν ἐπὶ Στρουγγίῳ δεδεμέντοις.

In cruce præduris clavis fixi, inque ligati.

Et magis Historia prisca, quæ est de Helenâ Constantini
 matre. Ea cùm venisset sacra & Deo-homini trita loca, cu-
 pidine visendi & venerandi: de Cruce etiam inquisiuit no-
 strâ illâ seruatrice. Fodit, tres reperit, ac diu animi anceps
 hæsit quæ esset illa vera. Nam Titulus, quo dignosci potuif-
 set, iacebat seorsum disiectus. Denique miraculo & diui-
 nâ indicatione opus fuit ad discernendum. Quid autem
 opus, si vestigia clauorum modò in vnâ? Argumentum cer-
 tum est, & res ipsa per Ecclesiæ annales.

C A P. I X.

In quibus partibus clavi, & quo numero?

CLAVOS autem istos, siue & funes, in manibus pedi-
 busq; fuisse satis notum. Nonnus de Seruatore:

Καὶ ποτὶ καὶ παλάμῃσι σιδήρεα κέντρα κομίζων.

Et pedibus manibusq; ferens stimulos ferratos.

Tertullianus de veteri vaticinio: *Foderunt manus meas & pe-* Aduers. Iud. cap. 2.
des] quæ propria atrocitas crucis. Habent atrocita libri scripti: &

*Quot clavi
in pedibus.*

rectè, ut amat loqui ille scriptor. At quàm multi isti clavi
 enimuero dissident. Alij de ternis asserunt. ut Nonnus, qui
 Christum depingit.

*Tres qui-
dam vo-
lunt.*

— ἀμέτρητον δὲ πετυρμένον ἄλυσιν γόμφων.

Διπλόον ἢ τριπλόον μὴ τετρημένον ὀρμη.

Ποσσὶν ὁμοπλευκέσσιν.

Facit

In Christo
patiente.

Facit ecce magno & singulari clauo pedis vtriusque petusculum transfigi, & quidem uno ictu, idque pedibus mutuò impositis & complicatis. Clarum est. etiam illud Nazianzeni, pariter de Christo, vbi cruce deponitur:

Τυμὸν τρισηλῶ καίμενον ξύλῳ λαβών:

Nudum triclaui repositum ligno auferens.

De Glor.
cap. vi.Serm. De
Passione.

Mostellar.

At contrà tamen tendunt alij, & suggerunt quaternos. De eodem Christo Gregorius Turonus: *Clauorum dominicorum, quòd quatuor fuerint, hæc est ratio. Duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis.* Sed & Cyprianus melior maiorque auctor *πληθυντικῶς* scripsit: *Clavis sacros pedes terebrantibus.* Quid, quod Plautus ex more astruere videtur tantos?

Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit, Sed eâ lege, vt offigantur bis pedes, bis brachia.

Nisi is tamen ibi sensus. vt seruulus ad maiorem quasi cautionem, & ne facilè se reficeret, voluerit non semel manus pedesque, sed bis singula figi: ita inquam, vt bini in quoque membro essent clauis. Quàm magis considero, tam magis hoc dictum censeo: cùm id quoque reperiam, per sæuitiam multiplicatos alibi clauos. Vt in Martyrologio: *Agricultam plurimis clauis Cruci affigentes interemerunt.* Interdum & in aliâ corporis parte. In eodem Martyrologio: *Philomenus manibus pedibusque, ac demum capite clauis confixo, martyrium consummauit.* Itaque si morem veterem vides, arbitrarium fuit de clauis, & frustra litigemus. Si de Christo tamen quæritur, nescio, & in dissensu Patrum non est meum arbitrari.

In Plauto
noua expli-
catio.Pluribus
clauis fixi.xxii. No-
uemb.xxix. No-
uemb.

CAP. X.

Ordo & Modus affigendi. An lignum aliquod in Cruce suppedaneum?

ADDO magis defigendi modo. Is fuit, vt manus primùm figerent, inde pedes. Graphicè Lucianus in Dialogo vbi Prometheus figitur. Vulcanus Mercurio loquitur: *Ἀνέστωρ ὁ δέω, ἐκπείσο δ' εἰς τὸ χεῖρε δ' αὖ τοῦτοῦ πρὸς τὸ ἐναντίον:* *Crucifigatur, extensus ambas manus ab hac parte in aduersam.* Atque initium à manu dextrâ. Ibidem Mercurius Prometheo:

Manus
primum fi-
xa.

F. 3.

Ἀλλ' ὅρεται

Αλλ' ὄρεγε τὴν δεξιάν. σὺ δὲ ὦ Ἥφαιστε, κατὰ κλεῖς, καὶ παροσθήκῃ, καὶ τὴν σφύ-
ραν ἐρρωμένως καταφέρει. δὲ καὶ τὴν ἑτέραν, κατελὶψθω δὲ μάλα καὶ αὐτή.
Sed præbe dexteram. tu autem Vulcane, astringe, & confige, &
malleum fortiter demitte. Da & alteram, quò illa etiam rectè astrin-
gatur. Tum itum ad pedes. Sed ambigas, Manúsne fuerint

*An ferre po-
suerint pen-
dulum cor-
pus?*

*An semper
in ipsâ volâ
fixi?*

*De tabellâ
suppeda-
neâ.*

toti moli ferendæ? Apparet enim corpus omne (præsertim
si quis pedes inflecteret) pependisse à manibus solis. Ego ita
arbitror. Quidni? Duræ & nervosæ illæ partes, & lentè fran-
gi. Fortasse nec in mediâ semper manus volâ clavi fixi, sed
superiùs paullo quàm cum brachio coit, id est circa carpum.
Plantus facit suspicari, qui disertè scribit *brachia offigi*, non
manus. Sed puto equidem amplius. si corpus grauius, aut
manus tenuior, adminiculum sæpè fuisse funes. Illos quoque
additos, & circa humeros aut pectus medium, ad crucem
adstrictos. Hoc malim, quàm cum alijs asserculum siue ta-
bellam inducere, in quâ innixi & fixi simul pedes. Nimis ac-
curata ea fabrica, imò delicata. Tamen in Christi cruce Gre-
gorius Turonicus agnoscit, quâne fuit, an quia piè imagi-
natus est? Ipse quidem sic: *In stipite erecto foramen factum ma-
nifestum est. pes quoque parvæ tabule in hoc foramen insertus est: su-
per hanc verò tabulam, tanquam stantis hominis, sacræ affixæ sunt
plantæ. Nec scio an illuc Innocentij hæc referenda: fuerunt in
cruce dominicâ ligna quattuor, stipes erectus, & lignum transuer-
sum, truncus suppositus, & titulus superpositus.* Nam vidi qui de
Trunco sic acciperent: etsi vox videtur abnuere: quæ parùm
apta ad minutam illam tabellam. Verba etiam plura & se-
quentia Innocentij cùm examino, sentire eum dixerim non
de hac impositâ, sed verè (ut loquitur) *supposito trunco*, è
quo ipsa crux surgat. Ita enim sensisse videtur: truncum
aliquem fuisse, siue fulciendæ cruci in imo appositum (ἀν-
τερείδης Græci id genus obliqui sustentaculi vocant,) siue sub
ipso recto stipite in terrâ, cui ille immissus, ut firmior staret.
Neque ego assero id factitarum: sed mentem scriptoris po-
no. Trahunt etiam Irenæum istuc, qui crucem sic deformat: *Lib. II.
cap. XLII.*
*Ipse habitus crucis fines & summitates habet quinque: duos in lon-
gitudinem, & duos in latitudinem, & vnum in medio ubi requiescit
qui clavis configitur. En, inquiunt, medius ille finis tabella est in
quâ*

De Glor.
Mart. cap.
vi.

Serm. I.
de vno
Mart.

Aduers.
Triph. Iud.

quâ corpus requiescit. Fateor verba huc ire, nec temerè contenderim de alienâ mente. Tamen Iustinus martyr, è quo sumpta hæc videntur, sic de isto fine: Καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πη-

Vide sup.
Lib. 1. cap.
1 x.

γνύμενον ξύλον ὡς κέρας καὶ αὐτὸ ἔχον ἐς τὴν ἐφ' ᾧ ἐπορευῶνται οἱ σαρπυνοὶ: Et illud in medio defixum lignum, vt cornu ipsum etiam eminet, in quo feruntur & quasi inuehuntur, qui crucifiguntur. Cornu id appellat, & notare vult: quomodo aptè in planâ hac tabellâ? Videndum ne vterque ille scriptor aliud intellegat à iam dicto sensu. Diuidunt crucem in quinque fines (Apices Tertullianus scitè appellat:) quattuor illos, qui noti sunt & in-

Lib. III.
aduers.
Marc. cap.
xix.

currunt: quintum, quem in mediâ cruce collocant, vbi lignum transuersum scindit transitque stipitem defixum. Hac consideratione, quinque sunt fines: & vnus ille stipes (sed sectus) facit ternos. Quod autem aiunt inuehi & requiescere: verum est. corpus acclinatur ei & quasi innititur à tergo. Augustinus hoc sensu scripsit, Longitudinem crucis à terrâ surgentem, cui corpus erat infixum. An totum corpus? imò pedes tantum quod liquet: sed adfixum innixumque intellegit, nec scio an innixum scripsit. Tamen in picturis sculpturisque etiam priscis

Vide suprà
lib. 1. cap. x

vestigium tabellæ huius exstare audio: non ergo temerè spreuerim. non certè à Christi cruce: de aliis, audacius. Quod enim vestigium in scriptoribus antiquis?

C A P.

CAP. XI.

De Titulo, quid is Latinis? quomodo ascriptus, aut praelatus.

Titulus
quid Latini?

POST Astrictionem *Inscriptio*. Quid ea est? Causa supplicij, & ipsum crimen, & Romanâ voce *Titulus*: quâ & Iohannes est vsus. Atque item Nonnus:

In cap. xix

Τίτλος, τόπερ χάρις Λατίνῳ Τίτλον ἰων.

Matthæus Αἰτίαν bene & signanter dixit. Glossæ Græcicae veteres: Αἰτία, *caussa*, *materia*, *titulus*. Eadem Latinæ, *Titulus*, ἰλέγχιον. Latini etiam passim pro causâ. Vt poëta:

Et poteris titulum mortis habere mee?

Valerius: *Fine vitæ nostræ variis & occultis causis exposito, interdum quædam immerentia supremi fati titulum occupant.* Atque

Lib. i x.
cap. xii.

Damnatis
anteferrî
solitus:

hic Titulus præferri aut apponi solet damnatis. Præferri, vt in Suetonij Caligulâ: *Præcedente titulo qui causam pœnæ indicaret, per cætus epulantium circumducitur.* Epistola Lugdunen-

Cap. xxx.
viii.

sium, de Attalo Martyre: Περὶ αὐτοῦ κήρυξ ἀμφιδεδόξου, πίναντος αὐτὸν ποταμὸν, ἐν ᾧ ἐγέγραπτο ῥωμαῖσι, Οὗτος ἔστιν Ἀτταλὸς ὁ χριστιανός: *Circumactus per amphitheatrum, tabellâ ipsum præeunte, in quâ*

Apud Eu-
seb. lib. v.
cap. i.

Latinè scriptum, *Hic est Attalus Christianus.* Sed & appendi, aut

Vel is ap-
poni.

apponi damnatis solet. Suetonius Domitiano: *Patrem familiars detractum è spectaculis in arenam canibus obiecit cum hoc titulo, Impiè locutus parmularius.* Quintilianus ostendit Gladi-

Cap. x.

tores quoque sic productos: *Quidam vt patrem sepeliret, auctorauit se. Die muneris productus sub titulo causæ, rudem populo postulante accepit.* Sed facit propriè ad Crucem Dionis locus,

Declam.
ccii.

de seruo, quem dominus agi in crucem, idque per forum iussit: καὶ γραμματέων τῶν αἰτίαν τῆς θανάτου αὐτοῦ δηλόντων: *Cum litteris*

Lib. lxxxv

Seco eius,
sape vox
praconis.

(siue Titulo) quæ causam mortis aperirent. Sæpe etiam neglecto aut spreto titulo contenti Superdictione fuerunt, id est vt Praconis præeuntis voce populo id nuntiaretur: de quo more alij, & ego alias.

C A P.

CAP. XII.

Post fixationem, quomodo mortui in cruce? languore, aut fame. Vitalitas quorundam.

BE NE iam & fideliter fiximus : quid post fixationem? *Mors varia in cruce, sed serè lenta.*
 hæc tria, Mors, Corruptio, Custodia. Mors, lenta, molesta, & vel à stillante paulatim sanguine, vel à fame. Quid si etiam ab auium ferarumque laniatu? videbimus, & singillatim diducemus. De sanguine quem demittebant fixi, clarum est, nec testimonij eget : & tumicâ causâ, tum ex acri verberatione quæ præiuerat, credo inualidiores multos obiisse. At de fame, Eusebius ubi Martyres narrat crucifixos in Ægypto: *Τηρέμενοι τε ζῶντες, εἰσὶν καὶ τῶν αὐτῶν μέτρων λιμῶς.* *Et seruari sunt viui, donec in ipsis patibulis fame morerentur.* Itaque legas quosdam diu in crucibus vixisse, vt ingenitum scilicet roburerat, aut vires. Beatus Andrea's in cruce suspensus, in eâ populum docens, (ô athletâ Deo dignum!) biduo superuixit. Victorinus sub Nerva, iussus suspendi capite deorsum, ita per triduum vixit. Quod sanè miror in schemate illo minimè apto ad longam vitâ. Magis etiam istud: quòd *Plusculos dies quidam vixere.*
 Timotheus & Maura in cruce nouem diebus viui pendentes, ac se ipsos in fide corroborantes, martyrium consumpserunt. Vnde hæc vis aut vitalitas, nisi à vitæ ipso fonte? Quamquam & alij quidam animosè egisse in extremis istis rebus legantur. *Loquentes & sermonantes.*
 Lib. XXI. *velut Bomilcar ille apud Iustinum : qui patibulo suffixus in foro medio, magno animo crudelitatem ciuium tulit : adeò vt de summâ cruce, veluti de tribunali, in Pœnorum scelera concionaretur.* Quidam etiam petulanter : vt proteruuli apud Senecam, qui ex patibulo spectatores suos conspuunt. Atque etiam adnotauimus, quosdâ miseratione Principis, aut Magistratuum è cruce ablatos, post vixisse. Iosephus in vitâ suâ recitat: Redibam, inquit, è vico quodam, & vidi multos ex hostibus (Iudæis) crucifixos: & tres ex iis adagnoscens, cum quibus antè mihi consuetudo, valdè in animo dolui, & cum lacrimis progressus, dixi Tito. Ille autem statim depositos eos mandat diligentissimè curari, atque ex iis duo inter ipsam curam obierunt, tertius superuixit.

G

CAP.

CAP. XIII.

Quosdam à volucris, aut feris etiam viuos laceratos, & plerosque omnes mortuos. interdum & lanceis interfectos.

*Ab aui-
bus laniari.*

** canibus
laniena
Atque aui-
bus cunctis.*

AT de laniatu etiam addidi, & causam illam quoque feci mortis. Haud temerè. quia sic ligati, & cum se non commouerent, dati reuera *ἐλπίς*, vt cum poetâ dicam, *κυνέας Ὀϊωνὸς ἰτε πᾶσι*. Atque id etiam viui. Prudentius:

*Πρὸς τὸν
Hymn. xi*

*— Crux illum tollat in auras,
Viuentesque oculos offerat alitibus.*

*Horatio
lux.*

Horatius aspexit: *Non hominem occidi, non pascas in cruce cornos.*

*Lib. i.
epist. xvi.*

Iuuenali.

Iuuenalis: *Uultur iumento, & canibus, crucibusque relictis
Ad fœtus properat, partemque cadaveris affert.*

Apuleio.

Quin reperio in sententiâ iudiciali quoque id aliquando expressum. Actis Martyrum: *Claudius, Asterius, Neon, cruci affigantur, & corpora eorum auihus laceranda relinquuntur.* Itaque Apuleius proprium hunc refert Patibuli cruciatum, cum canes & vultures intima protrahunt viscera. Addit autem & *Canes*: & discas licet cruces non semper fuisse per altas. Quomodo enim, si canes attingerent, atque etiam lupi? Nam & hos Catullus addit in Epigrammatico, quod mihi quidem non nisi circumlocutio videtur cruciarie huius mortis.

*Lib. vi.
De Asin.
in fine.*

*Opinio de
Catulliano
Epigram.
matio.*

Si Comini arbitrio populi, dua cana senectus

Spurcata impuris moribus, intereat:

Non equidem dubito, quin primum inimica bonorum

Lingua exsecta auido sit data vulturio:

Effossos oculos voret atro gutture coruus,

Intestina canes, cetera membra lupi.

*Lanceis
transfixi
quidam.*

Istæ mortes. nisi quod interdum lanceis etiam transuerberatos lego, an ad accelerandum fatum, an explorandum? Illud fuit in Marcelliano & Marco: quibus ad stipitem ligatis in pedibus eorum affixi sunt clauis, cumque transisset vnus dies & nox,

*Martyr.
xviii. Iu-
nij.*

Iussit

iussit ambos (Fabianus iudex) lanceis per latera verberari. At istud in nostro Domino; cui miles iam mortuo lanceâ latus aperuit, scilicet periculum an bonâ fide obiisset.

CAP. XXIIII.

Crurifragium à Cruce remotum. Quid fuerit, in quos receptum, & quomodo?

NON autem & crura iis fracta, inquit, atque ita interempti? Vulgò inualuit hæc opinio, sed vulgò. Qui penetrant & examinant, vident disparata hæc supplicia & seorsim fuisse. Induxit vulgum, quòd in sacrâ historiâ latronibus duobus crura fracta leguntur. Atqui sciant pro moribus Iudæorum id fuisse: atque illic fortasse tantum. Lactan-

Cur non iis fracta.

Nisi forte in Iudæa.

Cur ibi

De Crurifragio.

Olim in usu.

Ferè in sermo.

tius monuit: *Suffixus itaque Christus cum spiritum deposuisset, necessarium carnifices non putauerunt ossa eius suffringere, sicut eorum mos ferebat.* Ait cautè eorum mos: nempe Iudæorum. Et cur hoc Iudæi? ne fraus legi fieret, quæ iusserat ad Solem occasum suspendiosos deponi. At deponi nisi mortui non debebant: diutius autem plerique vivebant: ergo hac aut aliâ viâ mors festinanda. Aliâ etiam dico viâ: nec crediderim fuisse hanc solam. Lex quam tango, est in Deuteronomio, & vertit sic doctor Afer: *Si autem fuerit in aliquo delicto, ita ut iudicium mortis sit, & morietur, & suspendetis eum in ligno, sed & sepulturâ sepelietis eum ipsâ die.* Ergo Crurifragium propriè

nihil ad Crucem: tamen quia se ingerit, & vile, atque item sæuum est iuxta crucem, breuiter de eo dicam. Vox ipsa proba & vetus. Glossæ priscae: *Crurifragiū, σκελονομία*. atque alibi *Crurifrangium* rectè etiam scribunt. Nam *Tago & Tango, & Frago & Frango*, dixerunt: sed prior scilicet scriptio magis pro archaismo. Diuisit elegantiae gratiâ Apuleius: *Uxor diras in eum deuotiones deprecata, & crurum eius fraginm abominata.* vbi *adominata* pro vero magis & pro sensu. Ipsa res antiqua, & iam Plauti, & antè æuo, passim Crurifragium minati seruis. In eius Asinariâ:

Crura hercle offringentur, Age impudice, nisi istum percies.

Et credam, vt crucem ipsam, peculiare fuisse seruis. Se-

neca: *Magnam rem sine dubio fecerimus, si seruulum infelicem in ergastulum miserimus. Quid properamus verberare statim, erum protinus frangere?* Suetonius Augustus Thallo à manu, quod pro epistola, prodit à denarios quingenos accepisset, crura effregit. Idem in Tiberio: *Utrique mox (ministro cuiusdam, & tibicini) quod mutuo flagitium exprobrassent, crura fregisse.* Ergo in seruis: sed ita, ut liberi non immunes. siue in crimine, siue potius per sauitiam vindicantis. Ita M. Mario Gratidiano Cornelius Sulla perfringi crura, serui oculos, amputari manus iussit. Et Spendiani rebelles in Africâ, cum Pænorum optimates cepissent, Κολοβάσαντες, καὶ σιωτεῖσθαι τὰ σκέλη, ἐπὶ ζῶντας ἐρρίψαν ἐς τὴν τελευτήν: *admutilantes, & crura conterentes, adhuc viuos proiecerunt in foueam aliquam.* Et in Martyres nostros plurifariam sic sauitum. Eusebius de his quæ in Arabiâ aut Capadociâ: τῶν Μαρτύρων τὸτὲ πέλουν ἀναγεγραμμένων, τὸτὲ δὲ τὰ σκέλη καὶ ἐρριμένων: *Martyribus aliâs securibus interfectis, aliâs Crurifragio punitis.* Martyrologium memorat Hadrianum Nicomedie, cum aliis vigintitribus, omnes sub Diocletiano martyrium crurifragio consummasse. Idem de pluribus, atque innominatis: *Commemoratio S. S. Martyrum, qui in persecutione Maximini fractis cruribus necati sunt.* Et sæpius. Modus huius supplicij, ut incus cum malleo, vel vecte ferreo inferretur, ac tibias incudi imponerent, validis ictibus sic frangendas. Colliges ex Actis Martyrum priscis, quæ Surius vulgavit. Sublatum hoc supplicium à Constantino Victor asseuerat, de quo in * loco.

De Ira. 111. cap. xxxii.

Cap. l. x. vii.

Cap. x. 1111.

Sen. de Ira. 111. cap. xv. 111. Polyb. 1.

Lib. vii. 1. cap. xii.

1111. Mar. 111.

xxiii. Maij.

Tom. v. die vii. Septembr.

* Lib. 111. cap. xiv.

CAP. XV.

Corrumpi in cruce passi sunt, & nefas sepelire.

CORRUPTIO iam post Mortem. Quam sic intellego, quod nec mortuos deponerent, sed tabo illic passi sunt diffluere, & à Sole ac pluuiâ corrumpi. Valerius imprecisè hoc narrat de Polycrate, qui ab Orcete cruci affixus: *E quâ, inquit, putres eius areus, & tabido cruore manantia membra, atque illam leuam, cui Neptunus annulum manu piscatoris restituerat, situ marcidam, Samos latis oculis aspexit.* De quo ipso Afer

Corruptio in Crucibus.

Lib. vii. cap. ix.

111111

Tertull. de
Animâ.

Lib. III.

Apud Cic.
& Valer.Lib. II.
cap. LVIIIContra
Flacc.

In Satyr.

Matth.
XXVII.

Afer noster, vt solet, succinctè: Polycrati Samio filia Crucem prospicit de Solis vngvine & lauacro Iouis. Tangit historiam, & somnium quod in Herodoto, & tu ab eo pete. Sed hæc mens somnij, sublimem in cruce madidandum à Ioue cum plueret, à Sole vngendum cum is calidus è nudo corpore saniem eliceret adipemque. Hanc in cruce putrefactionem intellexit Theodorus Cyrenæus, cum Tyranno minanti eam respondit: *Suâ nihil interesse, humi, an sublimi putresceret.* Neque aliam Artemidorus, cum malum diuitibus ominatur à somniatâ cruce: τὰς γὰρ σάρκας ἀπολλύουσιν οἱ σκαυοδόντες: *Carnes enim amittunt qui in cruce fixi.* Ita inquam, amittunt, siue tempore & defluxu: siue & lanienâ volucrum ferarumque, de quâ dixi.

Tertullia-
nus expli-
catus.Et Arte-
midorus.

CAP. XVII.

Custodia & miles ad Crucem, ne quis detraberet.

ITA QVE hoc sine asseruari in Cruce, & deponi rarum omnino fuit. Nisi quod Philo tamen notat, receptum moribus fuisse in Natali Imperatoris, aut simili die festo quosdam è crucibus deponi, & permitti ad sepulturam: at Flaccum contra, nouos etiam tumulis affixisse. Ne quis autem deponeret, miles & custodia assedit. Petronius: *Miles cruce asseruabat, nequis corpora ad sepulturâ detraberet.* Plutarchus in Cleomene: Οὐρανὸς δὲ ὕστερον ἡμέρας οἱ τὸ σῶμα τῷ κλεομένει ἀνεσκαυομένον φυλάττοντες, εἶδον ὁμιερόν τι δράκοντα τῇ κεφαλῇ περιπεπλεγμένον, καὶ ἀποκρύπτοντα τὸ πρὸς ὥπλον, ὥστε μὴ δὲν ὄρεον ἐφ' ἧται αὐτὸν σαρκοφάγον: *Paucis post diebus, ij qui Cleomenis cruci affixum corpus custodiebant, viderunt magnum serpentem capiti eius circumplexum, et faciē velantem tegentemque, ne qua carniuora auis attingeret.* Vbi vtrumque habes, & custodiri solitos mortuos, & aues faciem in primis inuolasse. Possis ad hanc custodiam illud Euangelistæ referre: *Εχετε κεστωδίαν, ἀπὸ ἀγέτης:* *Habetis custodiam, abite.* Quæ Pilati vox fuit ad Iudæos petentes asseruari monumentum. Videretur autem intelligere custodiam, quæ paullo antè ad crucem, nisi quis malit, *Habete custodiam*, quasi ab imperante, & indignanter dante. Vox enim Græca in vtrumuis valet.

Rarè. abla-
ti è cruce.Custodes
inibi.Ambiguus
intellectus
in Euange-
lista.

IVSTI LIPSI

DE CRUCE

LIBER III.

CAP. I.

Transitio ad Rarum figendi Modum. Furca diuisa, & hic de Ignominiosa dictum.

*Quid ra-
rui modus?
li diuisus.*

AVNDE, quæ ad *Vulgarem* crucifigendi modum, diximus: *Rarus* superest, quem ipsum pari curâ imusexpunctum. Eum supra descripsimus (& vox præfert) *sepositum*, & *minùs in assiduo usu*. *Sepositum æuo*, *Inusitatum* vel *Schemate* vel *Fine*. De his tribus ordine & partitè dicam (iuuat in his talibus) & in lucem fortasse protraham, quæ vsque adhuc parum claro oculo conspecta. *Æuo* seposita *Furca* est: olim quidem in creberrimo usu, sed quæ paulatim desitit atque aboleuit. Mentio crebra non in historiis solùm, sed *Comœdiis* priscis: mētio tamen magis, quàm explicatio. ego hîc faciam, & pro copiâ ingenij dabo in splendorem. Ut possim, duplicem illam facio, *Veterem* & *Novam*. Priorem, quæ priscis Romanis (non enim apud alias gentes legi) vsitata: atque hanc iterum duplicem. *Ignominiosam* & *Pœnalem*. Illa est, quâ collo impositâ serui circumduci solent ob culpam aliquam, ostentui & ad irrisum. *Isidorus*: *Furcifer* dicebatur olim, qui ob leue delictum cogeatur à dominis, ignominie magis quàm supplicij causâ, furcam circa urbem ferre, prædicans peccatum suum, & monens ceteros ne quid simile peccarent. *Plutarchus* in *Coriolano*, *Humanè habitos seruos à priscis dominis* notat. & addit: ἦν δὲ μεγάλη κόλασις οἰκίετα παμμελήσαντος, εἰ ἐύλογον ἀμάρτης ὃ τὸν ῥύμον ὑπερείδουσιν ἀεὶ ἄμεινος, διεξέλετο τὸ ἴδιον τὴν γεννίασιν ὃ γὰρ τὰς πατρὶων καὶ ὀφθαλμοῖς, ἐκέναν ὡς ἴσιν εἶχεν, ἐναλεῖτο δὲ Φυρκίφερ: *Erat autem magna castigatio serui delinquentis, si lignum currus,*
quo

*Furca du-
plex.*

*Iterum du-
plex.
Ignominio-
sa.*

Lib. x.
Orig.

quo temonem sustentant, tollens & ferens exiret circa viciniam. Id enim passus, & sic conspectus, non ultra fidem habebat, & vocabatur Furcifer. Talia idem in Quæstionibus Romanis. Et Glossæ veteres: Furcifer, σωροκόμιστος, δικαιοφόρος, οἱ παλαιοὶ τὰς ἀντιτιμωρίας δίκασσον ἐν τοῖς βασιλείοις ἔχοντες σωροκόμιζον, ὅθεν ἡ πόλις σωροκόμοιοι: qui patibulum fert, qui furcam. Qui peccauerant, pro pœnâ furcam in collo habentes circumdabant, per urbem undique ducti. Atque hæc illa prima est, ab ipsâ re & fine Ignominiosa à me dicta: quæ origo aut exemplar tamen Pœnalis.

CAP. I I.

De Furcâ Pœnali, & cæsos sub eâ ad mortem.

EA est, quâ item collo impositâ circumducti, sed cum verberibus & pœnæ causâ. Atque adeò mors plerumque huic consequatur: siue sub ipsâ Furcâ ad necem cæsis, siue cum eâ in crucem latis. Scorsim vtrumque explicabo, & firmabo. Sub eâ ad mortem cæsi: ex Suetonio, qui pœnam more maiorum interpretatur, nudi hominis cervicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cadi. Atque idem etiam Victor: Senatus sententiâ constitutum, ut, more maiorum, collo in furcam coniecto, virgis ad necem caderetur. Ac reperio exempla etiam in historiâ, etsi haud crebra. Liuius* incestum cum Vestale sic punitum ostendit: L. Cantilius scriba Pontificum, quos nunc minores Pontifices appellant, qui cum Flornia stuprum fecerat, à Pontifice Max. eoque virgis in Comitio cæsus, ut inter verbera exstiraret. Dionysius in culpâ simili, & de iis qui Vrbiniâ stuprarant: τῶν δὲ διαπορευομένων τὴν ἀγορὰν φθορῶν, ὁ μὲν ἕτερος ἐαυτὸν διεχειλίστατο, τὸν δὲ ἕτερον οἱ τῶν ἱερῶν ὀπίσθητοι συλλαβόντες, ἐν ἀγορᾷ μάστιγι αἰκισάμενοι, καὶ ὡς ἀνδράποδον, ἀπέκτευναν: Ex iis autem qui illicitam corruptionem patrauerant, alter seipsum interemit, alterum ij qui sacris præerant (ij sunt Pontifices) comprehendentes, in foro flagris secantes, tanquam mancipium, interemerunt. Nam et si neuter furcæ hic mentionem faciat, tamen cum verberibus ad necem datos denarrent, probabile id ita ritu prisco factum: hoc magis, quòd Dionysius quasi indicans addidit, καὶ ὡς ἀνδράποδον, servilem in modum. Quòd autem

Neron.
cap. XLIX.

In Nero-
ne.

Lib. XXII.

Lib. IX.
Antiq.

Sub furcâ
cadi.

Ad mor-
tem.

* Vide Ec-
clum in
Probrum.

Non ad
mortem.

autem liberi etiam sub furcâ interdum cæsi, exemplum in Epitomâ Liuij clarum, de C. Matieno: qui accusatus apud Lib. 14.
Tribunos quod exercitum in Hispaniâ deseruisset, damnatusque sub furcâ diu virgis cæsus, & sestertio nummo venit. Nam etsi ille non ad veram mortem cæsus, tamen ad ciuilem, & libertatem ciuitatemque pariter amisit. Atque ideò dixi plerumque mortem consequam: cum & in Plauto legam:

Et ob eam rem in carcerem te desse compactum scio,

Menæch.

Et postquam es emissus, cæsum virgis sub furcâ scio.

Quæ obiciuntur seni viuo etiam & videnti.

C A P. I I I.

Ligatos ad Furcam in crucem solere tolli, Furcam & patibulum videri eadem, aut haud longè dissita.

Cum Furcâ
appensi.

Arnobius
obiter cor-
rectus.

SED cum Furcâ in crucem latos etiam dixi: quod rei nostræ facit, atque id tale fuit. Ligati ad Furcam, & sub eâ cæsi, per viam ducebantur; fixi deinde ad eam, tollebantur in crucem. Firmamus veterum scriptis. Arnobius: *Seruū pessimè meritum per Circi aream mediam traduxisse cæsum virgis, & ex more, multasse post patibuli pœnâ.* Ita legimus, non pœnam. Et quod ait, *ex more*, huic rei seligimus: quasi receptum videlicet & tralaticium post cæsionem hanc, suspendi. Nam etsi Arnobius non expressit sub Furcâ cæsum: tamen ita fuit, & in ipsâ hac narratiunculâ alij omnes cōsensu produnt. Liuius: *Seruū quidam paterfamiliâs nondum commissō spectaculo, sub Furcâ cæsum, medio egerat Circo.* Cicero: *Seruus per Circum, cum virgis caderetur, Furcam ferens ductus est.* Valerius: *Cum seruū suū verberibus multatum sub Furcâ, ad supplicium egisset.* Denique Lactantius, qui & Patrisfamilix nomen expressit: *Antonius Maximus (potius Autronius, ex Macrobio) diuerberatum seruū sub Furcâ, medio Circo ad supplicium egerat.* Ergo sub Furcâ ad supplicium acti: sed nunquid in eâ appensi? Ita. quia hæc Furca non aliud quàm Patibulum fuit. Certa auctoritas Macrobij: qui de illo ipso facto. *Autronius, inquit, Maximus quidā seruū suū verberatum*

Lib. VII.
aduers.
Gent.

Lib. II.

De Diuina
nat. I.

Lib. I. cap.
VII.

Lib. II.
cap. VIII.

Furca &
patibulum,
eadem.

Lib. I. Sa-
turn. cap. X

ratum

ratum, patibuloque constrictum, per Circum egit. Quid hoc est, patibulo constrictum, nisi quod alij omnes Furcam dixerunt, & Liuius de Horatio, sub Furcâ vindictum? Nam ita res fuit.

Mostell.

In patibul.

Alligari brachia manusque ad hanc furcam solent: atque ita circumduci, mox in eâ attolli. In Plauto legis, Discessis

Plautinis
locis facta
lux.

manibus patibulum habere. item: ire patibulatum per vias. Et

quod Nonius ex eo citat: Patibulum ferre per urbem, deinde

affigicruci. Nota verba & seriem: Ferre, deinde Affigi. Quæ

ipsa in Licinij historici fragmento apud eundem Nonium:

Ad patibulos (ita mutato genere, pro patibula) deligantur, &

circumferuntur, cruci defiguntur. Clarè omnia. Habes, vt in

Macrobio, ligari constringique ad patibulum; habes, cir-

cumferre; habes defigi. Circumferre inquam. nam quod vul-

gò est circumferuntur, vereor vt rectum sit. quia non profe-

ctò circumlati, sed ipsi pedibus suis ibant: nisi tamen ca-

pias quasi circumductos. Sed ego malim, circumferunt repo-

ni. vt sit ligatos ad patibula, ea ipsa circumtulisse. Ita Plau-

Correctus
Licinius
Macer.

Casina.

tus: Tu quidem hodie canem & furcam feras. Nam ibi Fur-

cam, quod patibulum aliàs, dixit. sicut & hîc: Cum furcâ in

urbem, tanquam Carbonarium. Atqui docendum etiam est, in-

quies, in eâ appensos: Nónne res clamat? Si enim Furca idem

quod patibulum: quid ambigas? Constat certè in patibulo

suspenso. Sed firmo & testibus. Festus: Furcilla siue Furcilla,

quibus homines suspendebât. Cedò de quibus aliis hoc accipies?

Plinius: Supplicia annua canes pendunt, inter ædem Iuuentutis &

Summani, furcâ sambuceâ, arbore fixi. Vix est vt aliter intelli-

gas, quàm in furcâ ad arborem fixos. At clarissimè iam Fir-

micus: Seuerâ animaduertentis sententiâ patibulo suffixus, in cru-

cem crudeliter erigitur. En, primò patibulo suffigitur, deinde

tollitur in crucem. Atque hinc illa phrasis, Patibulo crucis af-

figi: quia patibulum scilicet, hoc sensu, pars crucis. Distin-

guît & Tacitus: Patibula, ignes, cruces. & quod patens hæc

transuersa que pars sic dicta, Seneca indicat: Alij brachia pati-

bulo explicuerunt. sicut inferior defixusque stipes, Crux pro-

priè dictus.

Patibulum
propriè à
Cruce di-
uersum.

Lib. vi.
Mathes.
cap. xxxi.

H

C A P.

Quæ forma Furcæ fuerit, obscure traditum in veterum scriptis.

*Quid Fur-
ca quæsitū.*

*Plutarchi
designatio.*

*Dubitatiū
de Hesychij
loco.*

*Fortassis
emendan-
dus.*

*Dionysij
verba de
Furcæ.*

SEd qualis hæc suspensio, & quâ verâ germanaque facie
Sipsa Furca, vt ingenuè dicam, hæreo, & velut inter So-
lem & Orcum erro. Video, non video; probo, improbo; &
planè quod Græci dicunt, τὴν γυνήμιον ταλάντοβον. Suidas Fur-
cam sic describit: Φέρκα ὡς ῥωμαίοις ξύλον δίδυμον: *Furca Roma-
nis est lignum duplex siue geminum.* Plutarchus paullò magis vi-
detur aperire: διπλὴν ξύλον ὁ ταῖς ἀμάξαις ὑφίσταται: *duplex lignum
quod curribus subiiciunt.* Tamen hoc ipsum satis γενικῶς & ἀο-
ρίστως. itaque distinctiùs alibi: ξύλον ἀμάξης ὃ τὸν ῥυμόν ὑπερείδουσι: *In Corio-
lano.*
lignum currus, quo temonem sustentant. Atque addit: ὃ γὰρ ἑλλήνες
ὑποσάτην καὶ στήριγμα, τὸ το ῥωμαῖοι φέρκαν ὀνομάζουσι: *quod enim Græci
Hypoſtaten & Sterigma (suffulcimentum & sustentaculum)
id Romani appellant Furcam.* Benè & clarè pro suis Græcis:
nos an scitiores? In Hesychio hoc saltem reperio: στήριγας
(idem quod στήριγμα) δὲ ἀπὸ τῶν διπλῶν ὅπερ ὑποτιθέασιν
τὸ τῆς ἀμάξης ζυγῶ: *illud biceps aut furcatum, quod subiiciunt cur-
rus iugo.* Iuuat, an moratur? istud potius, quoniam ζυγὸν scri-
bit siue Iugum, quod Plutarchus Temonem & ῥυμόν. Vtri ac-
cedimus? Plutarcho magis, nec video quid Iugo fulciendo
subieceris, quod dependet & fertur collo boum. Ergo, me
quidem arbitro, Hesychius, in vicinis oculis, sic corrigatur.
Atque ex istis rem factam habeamus, si nota veterum cur-
ruum membra. Opinamur tamen similia nostris fuisse, &
Dionysium etiam audiamus. In eo, vbi pœnam describit
serui illius Autronij Maximi (de quo pluscula suprâ) hæc
lego: Ἀνὴρ ῥωμαῖος ἐκ ἀφανῆς δεράποντα ἰδίον ἐπὶ τιμωρίᾳ. θανάτου ὡς
δὲ τοῖς ὁμοτέλοισι ἄγειν, ἵνα δὴ ἀφανῆς ἢ τιμωρία τῷ ἀνθρώπῳ γένηται,
δὲ ἀγορεύει αὐτὸν μαστὴν ἐμύλον ἐνέλοσεν ἔλκεν, καὶ εἴ τις ἄλλος ὡς ἀπόλειψις
τάπος ἐπιφανῆς. οἱ δὲ ἄγοντες τὸν δεράποντα ἐπὶ τῷ τιμωρίᾳ, τὰς χεῖρας
ὑποτίθεντες ἀμφοτέρω, καὶ ξύλῳ περὶ δέσαντες περὶ τὰ σέρνα. τὸ καὶ τοὺς
ὡμοὺς, καὶ μέγχι τῷ καρπῶν δέκοντι, παρηκολέδουσαν ζαίνοντες μάστιγι γυνὸν
ὄντα: *Vir Romanus haud ignobilis, seruum suum ad mortis supplicium
tradens conseruis aliis ducendum, vt conspicua & illustris pœna
homi-*

In Cauffis.

*In Corio-
lano.*

*Lib. vii.
Antiq.*

hominis eius fieret, per forum verberibus affectum trahere ipsos iussit, & si quis alius in vrbe locus celebris. Qui autem ducebant eum ad pœnam, manuseius ambas extendentes, & ad lignum aligantes, quod circa pectus & humeros ad manuum volam pertingeret, sequebantur flagris cadentes sic nudum. Iam Plautus imagine etiam videtur voluisse expressam:

Plauti comparatio.

Casinâ.

— ego remittam ad te virum
Cum furcâ in urbem, tanquam carbonarium.

CAP. V.

Ex iis tres sententiæ erute, & singule explicate. Tertiam in *Sturco-
tâ* lo videri.

HÆc sunt quæ apud veteres quidem legerim rei huic illustrandæ. Nos ex iis sententias, an somnia nostra? proponemus: impetrabili tamen veniâ, sicubi in antiquitatis illis tenebris subsistemus, aut labemur. Sententias, dixi. nam tria sunt quæ ex descripti cunculis elicio iam dictis. *Opiniones tres de Furcâ.*
Primum, Furcam potuisse esse faciem quâ nostrum hodie Patibulum: atque id ipsum reliquias & exemplar esse à pœnâ priscâ. Ait Plutarchus, *curru aut temoni subiectum fuisse.* quid olim, nescio: tale aliquid in nostris curribus supra ipsum axem. Ait Dionysius, *per humeros, per pectus iisse:* hoc in isto, si collo imponas. Obstat tamen huic, quod disertè aiunt *ξύλον διπλὸν, διῆρῆν, διδύμον.* lignum duplex, biceps, *geminum.* Nam certè hoc triplex lignum est: etsi ista quoque forma Furca olim dicta. Sententia altera, Lignum fuisse *Secundâ.* geminum, quod à tergo per humeros, & ante per pectus, hominem medium includeret; atque ita rectum ad expansas utrasque manus iret. Forma, quam Dionysius ingerere videtur & suadere. Quid tamen hîc simile Furcæ? quomodo in utroque isto ligno homo suspensus? Nam antèius illud incômodauerit, imò ad guttur strangularit. Sed nec in curribus quid simile, scio. Sententia tertia. Furcam, veram esse furcâ: quam * hodieq. dicimus, & quam

* Etiam Belgæ, *Vorcâ*, à Latino.

Tertia: atque ea firmata.

III. De Varro indicat, ubi Vallum *ἐντρολογεῖ*: quod singula ibi extrema
L. L. H 2 bacilla

bacilla furcillata figuram habeant litteræ v. Pro hac sententiâ multa sunt. Primum quod *Furca* *διφρανος*: in bonis priscisque Glossis. item *Furcifer*, *διφρανοφόρος*. Atqui *διφρανοί* Hesychius describit *τὰς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ὄντι δύο ἐκινδύεσθαι, ὅσον δύο τέλη ἐχέσθαι*; eas quæ ab uno initio & capite in duo desinunt, tanquam duos fines habentes. Est planè figura Varroniana, & litteræ iam dictæ. Quid, quod in curribus hodie, quâ Temo cum axe coit, Furca est sustentando illi aut fulciendo? Quâ mente in Sardonio, de Baccho:

Vite capistratas rogebat ad effeda tigres,

Intrabat duplicem quâ temo racemifer arcum.

Denique cum descriptione Dionysij mihi convenire videtur examussim. Da Furcam istam paulatim diuaricantem; ab humeris per pectus, & inde manus veniat; est illud ipsum lignum quod descripsit. Iam Plauti Carbonarium, quò nisi huc referas? Ecce qui lignarios fasces aut carbonum saccellos hodieque ferunt, furcam iungunt. cuius caput cum exstantiâ aliquâ bacillorum à tergo est; longiores duo fines diuersi per pectus descendunt, & manu utrâque (quasi ad contranixum) sustentantur. Atqui, inquires, manus hîc non in alto expansæ. Fateor non in alto, expansæ tamen: & cum funibus traherentur, ligatis ad extremas manus, etiam protendebantur tollebanturque. Quin alius locus Plauti est, qui videatur ab hac modestâ expansione, si attendis. Nam in Milite, servus quispiam in ostio stabat, mulierculam redituram expectans, & nequa elabere-
tur. Ad eum servus alter:

Credo ego istoc tibi exemplo eundem esse aditum extra portam;

Dissepis manibus, patibulum cum habebis.

Benè est, inquit. forma & status in te, qui mox erit, cum herus alligatum te patibulo per urbem ducet. Atquin sterisse ego eum opinor, manibus ante seproiectis & leuiter diductis, habitu quo solent captantes & apprehensuri.

C A P.

*Initio
remota.*

CAP. VI.

Ratio suspendendi per singulas illas formas exposita, atque etiam oculis proposita.

TRES sententias super Furcæ formâ habes: tu elige: et si nos ad ultimam vides proclinos. Quomodo autem nunc Suspendio? Pro formis distinguenda est. Si prima placeat, res facilis. in trunco absciso, in paxillo infixio, imò in fissurâ supernè factâ, potuit firmiter appendi. Imaginem (oculorum enim magis res quàm verborum est) infrâ habes. Si altera, tùm sic censeo, ductos quidem cum duplici ligno ad Crucem, sed non cum utroque in eam actos. Quod ante petus, depositum putem: manus fixas in altero, atque id ipsum in trunco, paxillo, fissurâ (ut prius) firmatum. Imaginem vide. Nec absurda aut vero nimis extranea sententia est: cùm & Patibulum reperiâ singularem eiusmodi re-

*In primâ
Furcâ ap-
pensio.*

In secundâ.

*Patibulum
vnu stipem
etiâ.*

H 3

si quis-

* Malim.
præter hæc,
ut post hæc,
antehæc.

— si quisquam hodie* præter hanc
Poslicum nostrum pepulerit, patibulo hoc
Ei caput defringam.

In Patibu-
lum.

Et interpretatur *Seram*, quâ ostia occluduntur, quòd hac remotâ
valvæ pateant. Credo cum ex ipso argumento fabulæ sic pro-
ferre, & quòd Ianitor aliquis atque ostij custos hæc dicat.
Certè quidem *Sera* est lignum transversum quod ostiis op-
poni solet, in postem utrimque immissum. Hodie quoque
usus. Itaque Glossæ: *Sera*, *μοχλὸς δύρας*. Et Poëta aliquis

Furca spe-
cies.

— excute poste *seram*. Atque ego amplius arbitror. etiam-
si olim Furca aliâ facie fuerit: tamen commodi causâ, &
quia pronior faciliorque hæc appensio, successisse singulare
hoc rectumque lignum, & id tulisse in humeris, manibus
inibi reuinctis, in eoque mox figendis. At si tertia sententia
sedeat, facilis suspensio. siue in ipsâ Furcâ defixâ in terram
simpliciter, siue cum eâ in altiore arborum aut lignum
sint sublatis. Figuræ videantur.

Ouid. in
Amor.

In versiam
appensio.

CAP. VII.

De nouâ Furcâ, quæ nostrum Patibulum. Tribonianum substituisse passim in Legum libris.

DE veteri Furcâ sic censemus, cum lege respiciendi & resiliendi, si quis meliora. Mutare in his talibus non mihi probum. *Noua* sequitur quam dixi, quia inferioris æui inuentum. Ea est *instrumentum è ligno triplici, formâ Iugi veteris, cui appensos homines laqueo strangulamur.* Hodie quoque vsum & speciem hanc habet in plerâque Europâ. Non & priscis cognita? non arbitramur. Pœna quidem laquei Homero expressa, qui facit impudicas ancillas ab Vlyse sic puniri. atque idem infamem *ἡ γὰρ μὴ καὶ δαὲν δάνατον* (ita loquitur) & impuram mortem ostendit: vti & Plinius, qui *præposteram*, dixit. quia *spiritus intercluditur, cui exitus querebatur.* Sed à Græcis vsurpatam vix reperiās: nec à Romanis quidem in publico. etsi ij, in carcere, damnatis gulam * laqueo frangebant. Credo cœpisse, cùm crux desit, & vicariam illi factam. Isidori quidem æuo nomen hoc & vsum habuit. *Patibulum* vulgò, inquit, *Furca* dicitur (ita nunc quoque in Hispaniâ, vbi ille scripsit) *quasi ferens caput. Suspensum enim & strangulatum hæc exanimat.* In libris legum, quas Tribonianus atque eius adiuvæ collegerunt, satis frequens hoc nomē: & vt opinior, significatione nouinâ: quia sublato Crucis supplicio, quidni etiam Furca vetus? Itaque ipsos Iurisconsultos vsurpasse, non habet fidem apud * iuris & moris antiqui peritos. qui verè notant, substitutum id pro Cruce: causâ apertâ & liquidâ, quia Constantinus lege latâ sustulerat Crucem. Ergo ipsi quoque, qui leges collectum ibant in æui illius & sequentis vsum. Exempla plura sunt, & notata aliis: quædam etiam vbi in conspectio. vt in isto Callistrati, de Pœnis: *Famosos latrones furcâ figendos placuit.* In conspectu, inquam, imò ineptè. Quid? ad Furcam nouâ homines figuntur? certum est astringi. Sed fuerat *Cruci figendos*: mouerunt alterû, altero retento, quod non debebant. Simile in Vlpiani de Pœnis: quod ex scriptor etiam fortasse corrupit. *Decuriones in metallum dari non possunt, nec furcâ subiici.* *Cruci* in Vlpiano fuerat:

Quid noua Furca?

Laqueo an prisci uterentur.

* Sed non vt appenderent.

Quando id cœperit?

* Cuiaci; Fabrum, alios.

Lib. v.
Orig.

II. XXIX.

II. IX.

* Vt in li-
bris ali-
quoties
scriptum
vidimus,
causam
corruptele

fuerat: sed quis dixerit, *Cruci subiici*? Itaque * *subfigi*, vel *susfigi*, verum censeam; & eandem ἀποβλέψαν hinc agnoscam.

CAP. VII.

De Raro modo in Schemate. & primùm de Inuersâ suspensione.

Varij figendi
modi.

AD FATIM de Furcâ, quæ inter Raros figendi primus Modus fuit. Alter, qui *Schemate* à vulgari diuersus. Intellego, cum alio atque alio habitu hominem affigebant. Id quoque factitatum, vt ingeniosa crudelitas est in pœnas. Iosephus, vbi narrat Iudæos iussu Titi crucifixos: Προσέηλουν δὲ οἱ

Lib. v. Ex-
cid. cap.
xxviii.

ἐρασιώται δὲ ὁρῶντες καὶ μίσους τοὺς ἀλόντας, ἄλλον ἄλλω ῥήματι, πρὸς χυλῶν:

Affigebant milites, ab irâ & odio, eos quos ceperant, alium alio schemate, ad ludibrium. Hæc schemata varia fuere, quæ in lectione vidi, tangam. Est illud, quod Inuersum dixeris, cum ho-

Inuerso ca-
pite.

minem in caput suspendunt, pedibus sublati. Seneca: *Alij capite conuerso in terram suspendere.* Eusebius ostendit Marty-

Consolat.
ad Mart.
cap. xx.

ribus in Ægypto id factum καὶ ἄλλοι πάλιν μὲν ἀνασκολοπιθέντες, οἱ μὲν καὶ τὸ σωέδρες τοῖς κακέρχοις, οἱ δὲ καὶ χειρόνως ἀνὰ πάλιν κατακείμενοι προσ-
Atque alij iterum crucifixi quidam more in maleficis recepto, quidam etiam deterius, inuersâ figurâ, & in caput pendentes.

Lib. viii.
cap. viii.

Quod ipsum in D. Petro, sed eo rogante, ne assimularetur Magistro. Abdias: *Et accedens ad Crucem, rogauit vt inuersis vestigiis figeretur.* Chrysostomus: Χαίριος Πέτρε, ὁ τῷ ξύλου τῷ σαυροῦ ἀπολαύσας, καὶ κατ' ὁμοιότητά τῃ διδασκαλίου σαυρωθῆναι ἐβελήσας ἐν ὁρδίῳ ῥήματι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ κεφαλὴν, ὡς εἰς ἔρανὸν τινὶ πορείαν ἐπὶ γῆς ποιεῖμενος: *Gaudeas ὁ Petre, crucis lignum degustans, & ad instar*

Orat. in
Petr. &
Paul.

Magistri crucifigi recusans in recto Schemate, sed magis in caput obuersus, tanquam in cælum viam à terrâ faciens. Et Petrum

quidem etiam clauis inibi fixum, idem Chrysostomus testatur: Ως διολογημένοι ἦλοι, οἵτινες τὰ ἅγια ἐκείνα μέλη διήλθον: O benedicti

Clauis, qui sacra illa membra penetrarunt! Sicut & Calliopius Martyr, post tormenta, verso in terram capite Cruci affixus est.

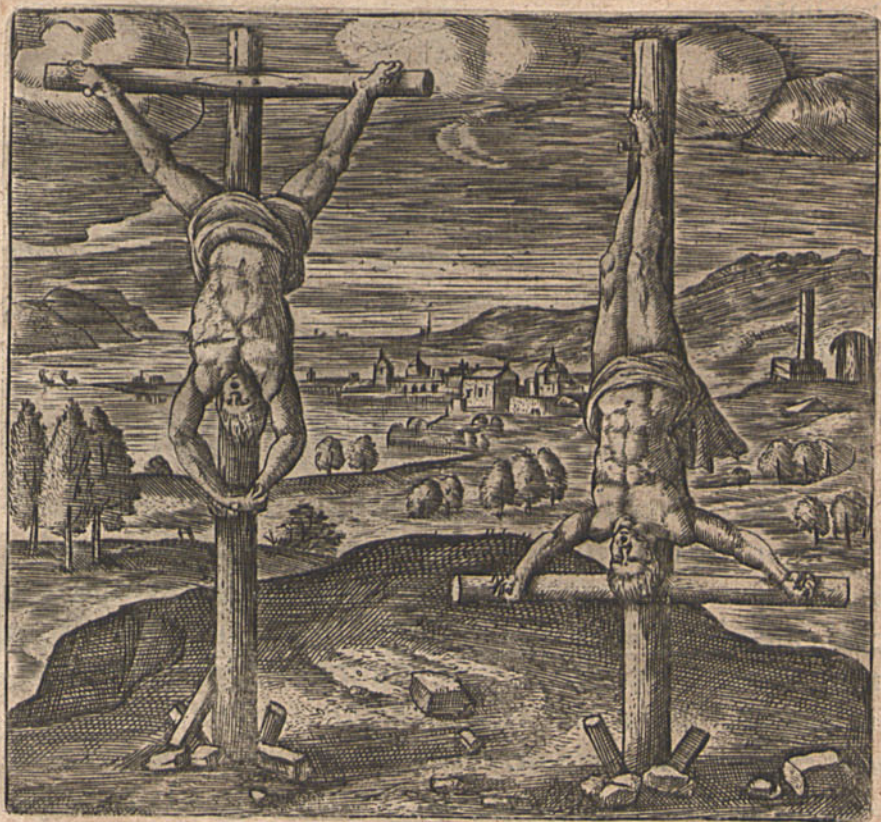
Martyrol.
vii. April.

Affixus, non deuinctus. Tamen & funibus adstricti, vt Symeon Metaphrastes de Philippo Apostolo: Flagris cadunt & verberant, deinde cum funibus à talis vinxissent, sub-

limem

lib.XXII: *limem suspendunt precipitem. In cruce enim aut stipite sic suspensum accipio. Nec aliter Ammianum: Dracontius & Diodotus, iniectis per crura funibus, exanimati sunt.*

CAP. I X.

De obliquâ suspensione, de varicante, & inter arbores scissione.

REPERIO & obliquos super crucem crucésve pos- *Obliqua infixio.*
 tos: vt in Plutarchi Artaxerxe: Is narrat Parysatidem
 regis matrem infensam Eunuchis cuiusdam, arte eum rede-
 gisse in suam potestatem. tum iussisse ἐνδεῖραι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν
 σῶμα πλάγιον διὰ τῶν σταυρῶν ἀναπύξαι, τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπαρτα-
 λῶσαι: cutem vino detrabi, & corpus quidem obliquum iacensque
 tribus stipitibus siue crucibus infigi, pellem seorsim in palo poni.
 Video & inter duos palos dispeffis manibus pedibusque al- *Decussata.*
 ligatos, vt in Martyrologio, de Anastasiâ: *Manibus & pe-*
diibus extensis ligata est ad palos. Video & inter arbores appen-
 I fos, &

fos, & reductis iis, scissos. De Coronâ martyre: *Ipsa inter arbores scissa, Victor autem decollatus est. Quod ipsum Schema ad Cruces referendum Propertio facile accredam, qui sic appellat:*

*Arboreasque cruces Sinis, & non hospita Graiis
Saxa, & curuatas in sua fata trabes.*

Senecam etiam huc traham, si fidem libris priscis habeo, qui inter genera Crucium recenset, *distracta in diuersum actis crucibus membra*. Ita libri inquam, quos ego vidi. Est tamen vulgò curribus, bono & suo sensu. ad Metium enim respiciat: etsi vetus desitumque id supplicium, nec inter vsitata fortasse ibi referendum.

Epist. xiv.

CAP. X.

De modo qui Fine diuersus. primum de his qui in Cruce vsulati.

TERTIVS figendi modus Rarior, qui Fine diuertit à vulgato. Quem intellego, cum *cruces aliò spectant, & hominem capiunt moriturum in ipsis, non per ipsas*. In exemplis difices. Tale, cum appensi flamâ aut fumo necati. Olim factum ex Cicerone discas: qui fratrem obiurgans, *Quid opus fuit, inquit, eiusmodi litteris, quas ad ipsum misisti? Illum crucem sibi constitueret, ex quâ tu eum antè detraxisses. te curaturum fumo ut comburatur, totâ plaudente provinciâ*. Verba Quincti & minæ eò spectant, ut homo in cruce fixus vsuletur fumo. Alexander etiam Imp. quempiam qui fumum vendiderat, quasi compari pœnâ affecturus, *ad stipitem ligari præcepit, & fumo appposito quem ex stipulis & humidis lignis fieri iusserat, necavit, præcone dicente, Fumo punitur qui vendidit fumum*. Atque in Martyribus nostris hoc genus crebrum. Acta vetera de Pionio:

Lib. 1. ad Q. Frar. epist. 11.

Lampr. in Alex.

Aut flamâ Confixus clavis in cruce, aggestis lignis, flamâ combustus est. Nec aliter Polycarpus mortuus, antistes Smyrnæorum. ipsi in epistolâ: Μελλόντων δὲ αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἑταίρους, εἶπεν, Ἀφ' ἐτέ με ἕως, ὃ γὰρ δίδως ὑπομένειν τὸ πῦρ, δώσει καὶ χωρὶς τῆς ὑμετέρας ἐκ τῆς ἡλῶν ἀσφαλείας ἀπολύτως ἐπιμένειν τῇ πυρᾷ. Οἱ δὲ ἔκαστος ἑλῶσαν, προσέδησαν δὲ αὐτὸν: Cuius pararent eum cruci suffigere, dixit, Relinquitte me sic. qui enim dedit exspectare ignem, dabit & sine vestra clauorum firmitate, solum manere in rogo. Illi autem non confixerunt eum, sed ligarunt. Quin

Apud Euseb. lib. 14. cap. xv.

vno

Martyrol.
xxiii. Iu-
nij.

Apolog.
cap. vii.

Lib. de pu-
dicit. cap.
vlt.

bi incendio confriētum, id est, ad incendium iam cum homi-
ne ligatum.

CAP. XI.

De his qui bestiis in Cruce obiecti.

Apud Eu-
seb. lib. v.
cap. i.

CRUX & ista Fine alia, cum homines in eā fixos bestiis
Cobiiciebant. In publicis spectaculis id sæpe factum.
Epistola Lugdunensium, de Blandinā Martyre: Βλανδῖνα ὅτι
ξύλου κρεμασθεῖσα παρέκειτο βορὰ τῶν εἰσβαλλομένων θηρίων. ἡ καὶ διὰ τὴ
βλέπεσθαι σαρκεῖ ἡμίματι, καὶ διὰ τῆς ἐντόνης περιστοχῆς, πολλὰ παροθυμία
τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐτεποίει: Blandina in ligno suspensa proposita est esca
& lanicna incurrentium ferarum. Quæ & quod in specie Crucis
videbatur, & ob continuam orationem, multam alacritatem inii-
ciebat certantibus. Sed factum & non Christianis. ut illi apud
Martialem Laureolo:

Bestiis obie-
cti in cruce.

Lib. i.

Qualiter in Scythicā religatus rupe Prometheus
Assiduam nimio pectore pavit auem,

I 2

Nuda

*Nuda Caledonio sic pectora præbuit vrsō
Non falsâ pendens in cruce Laureolus.*

*Martialis
explicatus,*

Nec satis capiunt, certè non reuelât, interpretes. Vult quempiam sustinuisse velut in fabulâ personam Laureoli: & cùm is pro argumento crucifigendus esset, sed in speciem & moris

Tertullianus,

Et Suetonius.

causâ: rem ex fabulâ Titus fecit, & noxium quempiam ita fixit, & fixum bestiis etiam obiecit. Dico *obiecit*. atque ita propriè: aliud est, dare ad bestias. Vopiscus in Aureliano: *Sanè Mnestheus postea surrectus ad stipitem, bestiis obiectus est.* Surrectus, valet rectus ligatus. Hic est *stipes*, quem Tertullianus appellat *Leoni concessum*. Ita lego, non *Leone*, libello De Pudicitia extremo. Atque ad hunc ipsum morem infamis & infanda illa turpitudine Neronis: *quâ viros feminasque ad stipitem deligatos, ipse fera pelle contectus, emissus è caueâ, medios inuadebat.* Xiphilinus è Dione:

*Suetonius
cap. XLIX.*

In Neron.

Μνηστῆρας καὶ κόρας σαυροῖς γυμναζόμενους, θηρίου τὸ πρῶτον δοθέν ἀνελάμ-
βαιναι, καὶ μετὰ πίπτων σφισὶν ἡσέλησθαι, ὡς περὶ τὸ εὐδίσκον.

C A P. X I I.

De mortuorum in Cruce suspensione.

*Mortui in
Crucem
dati.*

AC postremò Crux *Fine* alia, cùm non viui sed mortui in eâ appensi. Notabis. & quod nobis solenne in rotâ exponere supplicio iam affectos, ad notam sceleris & infamiam, id olim in Cruce, & Orientalibus præsertim. De Romanis nondum lêgi. nisi quòd Cæsar piratas, à quibus captus esset, cùm in deditiōem rede-gisset, quoniam suffixurum se cruci

*Suetonius
cap. LXX.
IIII.*

Iustin. lib.
xxi.* Cap. ix.
huius libri.

cruci iurauerat, iugulari prius iussit, atque ita suffigi. Sed id per clementiam, & vt subtraheret diuturnæ pœnæ. Alij per sæuitiam & ad infamiam, vt dixi. Ita Carthaginenses in Hannone. qui captus virgisque cæsus, effossis oculis, & manibus crucibusque fractis, velut à singulis membris pœnæ exigenterentur, in conspectu populi occiditur: corpus verberibus lacerum in cruce figitur. Idem Parysatis in Eunuchis, de quo * suprâ. Item Ptolemaeus Ægypti rex, in Cleomene. qui etsi manu suâ animosè cecidisset, tamen *το σῶμα ἀπομαρτυρῶντα* iussit corpus crucifigi, cum cutem prius detraxissent. Vbi obseruo obiter, antiquum hunc morem excoriandi in suppliciis, Ægyptiis Persisque fuisse, quem & hodie Ægyptij tenent. nam grassatores sicariosque ita puniunt, diu viuos, donec ad vmbilicum carnifex perueniat: quod narrat Iohannes Leo, qui cum fide satis & iudicio res Africæ & Ægypti scripsit. Nec cadauer solùm, sed imagines sublata in crucem. exemplo in Celso: cuius corpus à canibus consumptum est, & nouo iniurie genere imago in crucem sublata. Auctor Pollio in xxx. tyrannis.

Plerumque
post mutilationem.Dēglubere
olim crebrū.
Orientalibus.

CAP. XIII.

E quo ligno Crux fuerit? Item in monte plerumque defixam, ipsam sepe altiusculam.

PEREGIMVS, de Formâ & Modo: duo velut succisua & extra diuisionem relicta; nunc adiungo *Materiam & Locum*. Equâ materie Crux? ex obuio & prompto aliquo ligno. Equâ nostri Seruatoris? censemus è quercu. Primum quia viri fide digni asserunt, frustra sacratissimi huius ligni quæ hodie exstant, speciem hanc referre. Tum, quia crebra & frequens in Iudæâ olim & nunc quoque illa arbor. Tertiò, quia robustum lignum & fixationi laturæque aptum. Itaque Silius in eo etiam crucifigit.

Crux Christi
est è quercu.

Lib. i.

Quem postquam diro suspensum* robore vidit.

Iterum:

Ibidem,

*— Erecto suffixum robore mæstis
Ostentabat ouans populis.*

* possis
tamen pro
quouis li-
gno cape-
re, more
poëtarum.

I 3

Nam

* Cedrum,
Palmam,
Cupressum,
Olinam.
Cruces ubi?

Iuxta vias.

In alto.

* Siue etiā,
vt magis
notabilis
conspicua
que esset.

Nam quod superioris aliquot aui scriptores tria aut * quatuor genera ligni in Cruce dominicā agnoscunt, curiosè magis dictum arbitramur quā verè. At quis *Locus* cruci? Incertus, & pro arbitrio: tamen plerumq; conspectus aliquis, & iuxta vias. Exempla enim exempla esse desinunt, nisi aliorum animum oculosque in se vertant. *Quinctilianus*: *Quoties noxios crucifigimus, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi intueri, plurimi commoueri hoc metu possint.* Ita Alexander Imp. Eunuchum in crucem tolli iussit per eam viam, quā erat seruis suis ad suburbana Imperatoria iter frequentissimum. *Quinetiam* opida, certa loca habuisse videntur, huic rei adtributa. Sic *Mamertini*, more atque instituto, crucem fixerunt in viā Pompeiā. Sic Romæ iuxta urbem *Tacitus* agnoscit *Locum seruilibus pœnis sepositum*: quod de Cruce & Crurifragio interpretamur. Hac ipsā de causā posita ea sæpe in monte. Vt *Servatoris nostri*, in Caluariæ: vt *Polycratis*, in excelsissimo *Mycalensis montis vertice*. Quin ipsa sæpe alta, præsertim in noxio aliquo insigni. *Irrisio Galbæ* huc pertinuit, qui cuidam imploranti leges & ciuem Rom. se testificantem, quasi solatio & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multoque præter ceteras altiore, & dealbatam, statui crucem iussit. Altiores, vt digniori, albatam, * vt ciui, qui in veste albâ. Tale in *Iustino*, de *Carthalone*: quem pater, cum ornatu suo, in altissimam crucem, in conspectu urbis suffigi iussit. Et *Pœni* factitarunt in *Regulo*. Apud *Silium*:

Declam.
CCLXXV.

Cic. v. in
Verr.

Annal. xv.

Valer. lib.
vi. cap. vlt.

Sueton.
cap. ix.

Lib. xviii.

— vidi cum robore pendens

Italiam cruce sublimis spectaret ab altâ.

Ipsæ cruces
sæpe alta.

Iam illa *Amanis* præalta: qui *Mardochæo* crucem quinginta cubitorum posuit, sed ipsi ascendendam. Sanè pleræque omnes altiusculæ. atque idè communiter *Tertullianus*: Timebit forsitan caro gladium grauem, aut crucem excelsam. Quam ipsam rationem *Lactantius* in *Dominicâ* assignat. Nam quoniam, inquit, is qui patibulo suspenditur, & conspicuus est omnibus, & ceteris altior: crux potius electa est, quæ significaret illum tam conspicuum tamque sublimem futurum, vt ad eum cognoscendum pariter & colendum cunctæ nationes ex omni orbe concurrerent. O inopinatam, sed veram dictionem!

In Esthere
cap. vi. &
vii.

Ad Mart.
cap. iiii.

Lib. iiii.
cap. xxvi.

Cruces om-
nia ample-
na.

cui

cui fides maximè nostro ævo facta: cùm, virtute & gloriâ magnâ Hispanicæ gentis, Novus etiam orbis vênit in Christianas leges.

CAP. XIII.

Crux sublata, atque etiam Crurifragium fortasse. Quando id factum, quesitum.

NVNC pedem in vltimo velut spatio pono, quod est Quatenus Crux vsurpata. Postquam enim Vitam ipsam interfecit, non diu illi vita: & sustulit ex humanis, aut certè Romanis rebus, Constantinus. Serio iam ille Christianus, noluit salutare signum subseruire ad perniciem; & collendum illud atque eximium, pœnis vilescere damnatorum. Ergo sustulit. Victor: *Vetus veterrimumque supplicium patibulorum, & cruribus suffringendis, primus remouit.* Cassiodorus: *Supplicium Crucis, quod primitus apud Romanos erat in usu, lege prohibuit.* Atque efficacitor etiam sustulit: nec postea reperies reductâ. Augustinus: *Antea homines cruci figebantur, quod postea edicto prohibitum, manet.* Scholiastes Iuuenalis ad illud — *Partemque cadaveris adfert*, notat: *Hominum. nam antiqui crucibus figebant.* Non ergo eius ævo. atque ex eo discas non nimis antiquum ipsum, etsi antiqua doctum. Quando autem sustulit? serò, nec nisi sub imperij extrema. Colligo, quia illo iam imperante mentio etiam crucium: quid, quod apud ipsum? Lex in eius nomine exstat Theodosij Codice: quâ serui ac liberti, qui dominos aut patronos accusare aut deferre tentauerint, denegatâ audientiâ, patibulo adfiguntur. Iam Iulius Firmicus, qui eius regno scripsit, non semel Crucis meminit vt recepti supplicij atque vsitati. Suprà exempla reperies, atque adde istud de latronibus: *Hi, inquit, in crucem tollentur, aut publicâ animaduersione damnati crudelissimâ nece peribunt.* Atquin illa ipsa Firmicus scripsit, sub finem eius imperij, & liberis iam adultis. Discas ex fine libri primi. Ergo serò, vt dixi, & sub vitæ finem. Indicat clarè Sozomenus, qui inter omnes ab eo leges hanc recenser postremam. *Ἀπὸ τῶν παλαιῶν νόμων, inquit, ἐννομοσμένῳ βασιλεὶ τὸ τῆς σταυροῦ τιμωρεῖσθαι*

Constantinus crucem & supplicium tulit.

Tempus inuestigatum.

In Constant.

Histor. Tripar. 1. cap. ix.

Quæst. in Vet. Test.

Lib. ix. Tit. v.

Lib. viii. cap. xx.

Lib. i. cap. viii.

Appensa
verba So-
zomeni.

An Cruri-
fragium
una subla-
tum.

μωελαν νόμον ἀνείλε τῆς χρίσεως τῶν δικαστηρίων: Denique prius vsitatam Romanis crucis pœnam, lege sustulit ex vsu tribunalium ac iudiciorum. Ait, δικαστηρίων: an hoc indicans, quòd nondum sublata ex vsu omni priuato? & quòd dominis etiam in seruos vetus suum ius? cogitandum sit. Sicut & illud, satísne Victor ex vero de Crurifragio pariter sublato scripserit, verbis quæ iamantè dedi. Ratio vix esse videtur. Quid enim Cruci aut Christo etiam cum Crurifragio? nisi quia latrones fortasse iuxta Christum. Ridiculum videatur. & si fuit, illud magis sit, quòd martyres multi eo tætro supplicio sint interfecti. Sed profectò sub Constantio eius filio vinum id reperio. Apollinares ambo, ait Ammianus, pater & filius, vt mandatum est, fractis cruribus occiduntur. Firmicus etiam agnoscit: Hi tales aut in crucem tolluntur, aut illis crura publicâ iudicium animaduersione franguntur. Vbi notabis, palàm, vt diuersum, à cruce sciungi: quod suprà monui.

Lib. XIII.

Lib. VIII.
cap. VI.

C A P. X V.

Honores quos Constantinus Cruci habitum iuit. Signis ea & vexillis imposita, aut inserta.

Honos pri-
mus Cruci.

HIC exitus Pœnalis Crucis fuit: & iam à Constantini primordiis Salutaris nostra cœpta honorari. Causa & origo à victoriâ contra Tyrannum. Nam cùm Maxentium aggressurus esset, ἀγωνιῶντι δὲ ταῦτα, τύπος αὐτῶν σωεὶδος μεσσησὶς ἡμέρας δι' ἄστρων ἐφάνη κατ' ἑβανὸν, καὶ γραφὴ περὶ τὸν σωεὶδον ῥωμαίων τοιχείοις. Εν τούτῳ νίκα. Εκ χρυσοῦ τοίνυν αὐτίκα σχεδίασας σωεὶδον καὶ τὸν φανέντα τύπον αὐτῶν, καὶ πᾶσιν καλῶς εἰρησάς αὐτὴν θεωροποιεῖσθαι, τοῖς τε Μαξεντίου ἀνθρώποις καὶ ὑπερτερῶν: ambigenti & animo anxio ob ista, figura ei crucis mediâ die, stellis efficta, apparuit in cælo, & scriptura circa eam Romanis litteris, In hoc vince. Igitur ex auro statim subitario opere efformans crucem, iuxta speciem quæ apparuisset, & hanc iubens prægredi exercitum, cum Maxentianis prælium commisit, & superauit. Itaque statim victrix illud signum militaribus signis inseruit, & maximè Labaro quod inter ea primum. Prudentius ad ipsam Romam.

Zonar. in
Constantino

In signis
militaribus

Contra
Symmach.

Agnoscas

*Agnoscas Regina lubens mea signa necesse est,
In quibus effigies crucis aut gemmata refulget,
Aut longis solido ex auro praefertur in hastis.*

Dupliciter Poëta notat Crucem insitam signis, semel in vexillorum purpurâ, gemmis intextam & expressam: iterum in hastarum vertice superstantem, solido auro formatam. Sed, ut dixi, in Labaro maximè ea conspicua. de quo Prudentius:

*Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum.*

Lib. I. cap.
xx v. De
vita Con-
stant.

Quomodo Christus? quia & nomen eius in ipso velo expressum, & crux nihilominus in hastâ. Eusebius diffusè: *Ἰν τῷ δόρυ χρυσοῦ κατημφομένον, κέρασ ἐῖχεν ἐγκάρσιον, σαυροῦ σχήματι πεποιημένον. ἂνω δὲ πρὸς ἄκρην τῆς παντὸς σέφανος ἐν λίθων πολυτελῶν καὶ χρυσῶ συμπεπλεγμένους κατεσκήρυκτο. καὶ ἐν τῇ σωτηρίᾳ ἐπιτηδεύας τὸ σύμβολον δύο σοιχείᾳ, τῆς Χρυσοῦ παραδηλουῦντα ὄνομα, διὰ τῆς πρώτης ὑπεσήμενον χαρκτηθεῖν, χαζομένου τῆς Ρ καὶ τὸ μεσείτατον: Sublimis hasta auro circumuestita cornu transversum habebat effictum in formâ crucis. Suprà*

Duplex nota in Labaro.

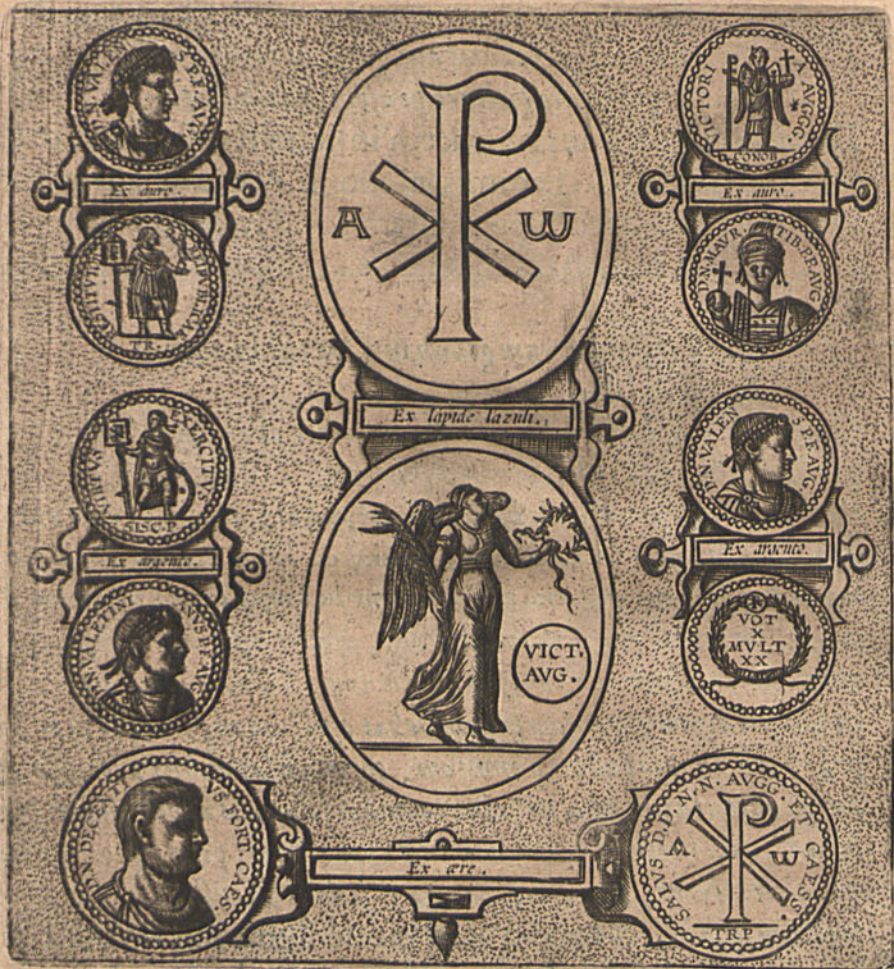
Verò, in ipso culmine omnium, corona è lapidibus pretiosis & auro contexta infigebatur: iuxta quam salutaris appellationis symbolum, duæ litteræ Christi nomen exprimentes, per primos dumtaxat characteres, litterâ Græcanicâ Π scilicet decussatâ & σκιστᾷ per medium ipso Χ. Neque cruces modò signis inferi voluit, sed hoc amplius, solas: Ἐ τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων ὅποια πρὸς τὴν αὐτοῖς ἔδος ἔω, τὸ μνηστέον: & aurearum imaginum cuiusmodi antea solebant, nullas. Intellegit aureas imagines vultusque Imperatorum. Forma ecce in Nummis.

Euseb. De
vitâ Const.
lib. II II.
cap. XXI.

K

CAP.

CAP. XVI.

Crux in Militum armis: in Imperatorum capite & manibus; & pro insigni.

NEc verò in Signis solùm Crux expressa, sed etiam ipsorum militum armis. Eusebius: Ἡ δὲ καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἰβιδem. τῶν ὀπλῶν τὸ τῆς σωτηρίας ζωτικὸν σύμβολον κατασημαίνεσθαι ἐποίησεν: Iam verò in armis ipsorum militum salutaris tropæi signum iussit exstare. Quibus armis duplicibus, Clypeis & Galeis: sed ita, ut Christi quidem ipsum nomen (litteris & notis, quibus in Labaro) clypeis inscriberetur, Galeis autem imponeretur supernè Crux ipsa. Prudentius sic discriminat:

*In clypeis
Christus.*

*Crux in
Galeis.*

clypeo-

Contra
Symmach.

— clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux addita cristis.

Et meritò Christus in clypeis, eo ritu quo solent nomina Imperatorum. Atque etiam hodie Constantinopoli sunt columnæ, à Constantino, ut putatur: in quarum basibus clypei cum his notis A ✠ ω.

Epist. ad
Latam.Historia
Tripart.
Lib. 1. cap.
12.

Sed & crucem in suum caput & ad Diadema Imperator transtulit, hincne, an alius? In Hieronymo quidem lego: Regum purpuras & ardentes diadematum gemmas patibuli Saluatoris pictura condecorat. Et credo ab ipso esse Constantino: qui, & in figurationibus solidorum & imaginibus propriis signum crucis iussit inscribi. Id Sozomenus quoque asserit:

Cruz in
DiademateEt in effigie
Imperato-
ris.

Πλαττομένω τὸ ἐν νομίμοις, καὶ εἰκόσι γεγραμένω, ἐκέλευσεν αὐτὸν συρτά-
φειδαι καὶ σωτυτῆσθαι τὸ τὸ θεῖον σύμβολον· καὶ μαρτυρεῖσθαι εἰς ἐπὶ νῦν
εἰκόνες αὐτῶν ὅτι τῷ εἶναι τὸ χρίματός: Impresso autem sibi in num-
mis, aut picto in imaginibus, iussit semper adprimi & adpingi:
istud diuinum symbolum: & testantur etiam nunc imagines quæ
in eo schemate exstant. Statuam etiam sibi erigi fecit Ro-
mæ in urbe mediâ, quæ manu hoc salutare signum te-

Manu em-
tenet.De vitâ
Const. 1.
cap. xxx-
iii. & ali-
bi.

neret, cum inscriptione quam apud Eusebium, qui vo-
let, leget. Et exemplum secuti Imperatores alij, in quo-
rum * Nummis hodieque cruces variè videmus. Aliàs
victoriæ sunt quæ manu eas leuent, aliàs ipsi, idque du-
pliciter. aut enim solam eam gestant, aut globulum
cui ea infixæ. Deglobulo Suidas etiam tangit, & caus-
sam aperuit, in Iustiniano. Qui, inquit, ἔτισσε τὴν ἐαυ-
τοῦ εἰκόνα ὅτι κίονος ἐφ' ἰσθμοῦ. καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρεται σφαί-
ραν, ἐμπεπηγότες τῇ σφαίρῃ ἐν αὐτῇ, ὑποσημαίνοντες ὡς δὲ τὸ εἰς τὸν
σφαῖρον πίστεως, τῆς γῆς ἐκκατῆς γέγονε, σφαῖρα μὲν γὰρ ἡ γῆ, δὲ
τὸ σφαιροειδὲς τῇ αὐτῆς χήματός. ὥστε δὲ ὁ σφαῖρος, δὲ τὸν ἐν αὐ-
τῇ σαρὶ περισηλωθέντα θεόν: Iustinianus imaginem suam po-
suit super columnam in equo. Ea sinistrâ manu fert globum,
cruce in eo infixâ: significante quod per fidem in crucem, terra
dominus sit factus. Globus enim terra est, ob hanc eius rotundam
formam: fides autem crux, ob Deum qui carne in eâ affixus.

* Etia quæ
randa, qui
nec Chri-
stiani. Oc-
co notat in
Gallieno &
Romulo
Augustis.In globo fi-
xa.

K 2.

Nec

Lib. De
Offic. Au-
lar. Con-
stant.

Nec tamen Iustinianus inuenti eius auctor: exstāt Theodo-
sij aliorumq. nummi sic insigniti diu ante illū. Quin obser-
uo Principes Bizantinos in progressibus publicis crucem
hanc prætulisse suapte manu. Ioannes Curopalates: Ἀπὸ μὲν
αὐτῷ τῆς τοιαύτης φορημάτων φορεῖ ὁ βασιλεὺς οἷα αὖν βέλοιοτο, πὴν δὲ γε σταυρὸν
ἐν δεξιᾷ φέρει αἰεὶ. *E reliquis gestaminibus gestat Imperator quae vo-
luerit cunque: Crucem autem dexterā semper gestat.* Atque infrā:
Καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χεὶρ κατέχει τὸν σταυρὸν, ὡς συνήθες ἔστι κρατεῖν τὸν βασι-
λεῦσιν καὶ τὸ στέμμα φορεῖ: *Et dextrā quidem manu tenet crucem, si-
cut sollemne est teneri ab Imperatore, quoties et Stemma fert, id
est diadema. Ab hoc ritu etiam nunc crucifer ille globus
inter Sacri illius Imperij insignia: quod tu RVDOLPHE
CAESAR pertot inclytos maiores ad te missum tenes, tene-
bisque diu (ita vouco) bono Christiani orbis.*

K ;

CAP.

CAP. XVII.

Laudatiuncula Crucis.

SEDIAM mihi salue

Ω ξύλον μακαριστόν, ἐφ' ᾧ θεὸς ὤξεν ἡμᾶς.

O lignum felix, in quo Deus ipse pependit.

Quod his elogiis cum Damasceno lubens meritò afficio, Lib. I. III.

Θυρεὸς καὶ ὄπλον καὶ τροπαῖον καὶ τὸ ὄξυ βόλου, σφεαγὶς ἵνα μὴ θίγῃ ἡμᾶς ὁ ὀλο-
 θρόνιος, τῶν κειμένων ἀνάσσεις, τῶν ἐσώτων σῆμα, ἀδυνάτων βακτηρία,
 ποιμαινομένων ῥάβδος, ὁπίσθεφόντων χειραγωγία, παροπλιόντων τελείωσις, ψυ-
 χῆς σωτηρία καὶ σώματος πάντων τῶν κακῶν ἀποτρόπαιον, πάντων τῶν ἀγα-
 θῶν παρόξενος, ἀμαρτίας ἀναίρεσις, φυτὸν ἀνασάσεως, ξύλον ζωῆς αἰωνίου: Cly-
 peus & armatura, & tropæum contra diabolum, signaculum ne
 tangat nos euersor, iacentium erectio, stantium fulcrum, infirmo-
 rum scipio, pastorum virga, reuertentium manuduectio, proficien-
 tium perfectio, animæ conseruatio & corporis, omnium malorum
 auersio, omnium bonorum conciliatio, peccati perniciēs, stirps resur-
 rectionis, lignum vitæ æternæ. Da hanc nobis Ô AETERNÆ.

Sibylla
apud So-
zom. II.
cap. I.

Lib. I. III.
De Orig.
Fide.

FINIS LIBRI III.

DE CRUCE.

I. LIPSII

IUSTI LIPSI
AD EOSDEM LIBROS
NOTÆ.

ALLOCVTIO.

TEXTVM etiam meum, Lector, visum fuit breuiter hæc notare. Cur non in ipso? quia non pro omnium gustu hæc talia, & plerisque satis est capita rerum delibasse. Causa etiam, quia placuit quædam explicatiùs aut firmiùs iterare. Debui sanè, vt hoc æuum est: in quo calumniæ, vt ille inquit,

Quasi herba irrigua, succrerunt uberrimè.

In culpâ sumus, siue quid commisimus, siue etiam omisimus: & plerisque pulchrum, non nisi τὰς ἀνάγιντας τῶν βιβλίων ἐκλέγειν. Ego verò scio neminem esse tam felicem, qui non subiectus sit errori, & hoc non dementis esse proprium, verum hominis. Itaque ne nunc quidem cùm caueo, satis cauero: utique in isto vario & diffuso scribendi genere, in quo *alius alio plura inuenire potest, nemo omnia*. Quò magis mirum, quosdam nobis insultare: nec cogitare quàm multa ipsi fortasse non repperissent, si primi quæsisent. Non sum tam Lynceus, inquiunt, quàm mihi videor. Egone? testor te summe Deus, non videor: & si quid olim in calidâ illâ ætate calidius, abiit, & veris me pretiis nunc æstimo & pendo. Quò lōgius in hac vitæ viâ progredior, magis magisq; aspicio circumfusam animo caliginem, corpori imbecillitatem. Heracleitus, vt opinor, olim dicere solitus, *Secum iuuenis esset, nihil scire; cùm senex, nihil ignorare*: mihi planissimè contrà euenit, & qui

* Spinas librorum eligere.

qui olim aliquid scire visus, nunc parum aut nihil. Et ô mi-
 feri, quid nos, doctrina, fama sumus? Ipsi pulvis, illa opinio,
 ista ventus. Atqui etiam tangunt quasi manum iniecerimus
 scriptis alienis. Vellem parcius: certè non merito meo fit, qui
 prolixè & libenter honorem ingeniis inuentoribusq; habi-
 tum iui, nisi sicubi Dialogorum ratio & decorum id impe-
 diuit. Tale in Saturnalibus. neq; negamus virum magnum
 multa ante nos in eo argumento obseruisse: sed scripta eius
 exstant, quid detraximus? Illud tamen non arbitror, ibi aut
 alibi insigniorem notam aut correctiunculam malâ fraude
 in nomen meum transcriptam. Tetigit aliquis hanc aut il-
 lam materiam? quid tum? ego fortassis impleui. Et vt seriò
 loquar, lectionis aut collectionis tota ista res est: cur alteri
 imputemus? Tot iam annos, imò lustra, in iisdem illis scri-
 ptoribus versor, voluo reuoluo in easdè curas: malè me her-
 cules de industriâ ingenioq; nostro sentit, quisquis aut non
 lecta ea nobis censet, aut neglecta. Vt è fonte quod hauri-
 mus, nostrum est, quisque tamen suo vase: sic quod è com-
 munibus illis scriptoribus, sed quisq; pro iudicij sui modo.
 Denique legere, aut colligere parum est: seligere, disponere,
 eloqui, poscit laudè. Hæc & talia satiare nos scriptionis po-
 terât: melior ratio reuocauit, & suavit publico prodesse quâ
 possum. Opes atq; arma nostra, stilus. Quem tamen in aliũ
 nunquam stringam aut proferam: absit: Christianum me
 commemini, id est, Sacerdotem pacis. *Habet quidem gloria,*
 ait Plinius, *præsertim in studiis, quiddam* * ἀκρίβειαν: nolo in
 me expetat. & quandocumque moriar, feram mecum hanc
 conscientiam, nullius me famæ inuidisse, quosdam meæ.
 Quod si æuum hoc parum etiam gratum sit: quid noui?
Suum cuique pretium posteritas rependet. Tu Lector vale,
 & iuuantem, aut certè volentem, ama.

* *In sociabi-
 le.*

NOTÆ

CAPVT II.

GABALVM] Exoticam vocem esse per me suspicabar, didici & Hebræam origine à Mart. Antonio Delrio, doctissimo & amicissimo viro. nam illis *Gab*, excelsum: *Gabal*, terminus, aut rectus stipes in agris. Quid nisi tale crux, quæ erecta, & in excelso? Reperio & in Persicarum vocum indice (à Franc. Raphelengio nostro habui) *Gali* notare excelsum. Iam nostras vox quantulum abit, qui patibulum *Galgam* appellamus? Sed nec Gallica valdè abludit.

Cruces Caucasorum] Potes pro ipsis suppliciis accipere, & cruciariâ morte. Ausonius de hac quoque Prometheâ:

Sic inter rupes Scythicas stetit alutibus crux.

Vnde Prometheo de corpore sanguineus ros.

Iunius Bassus apud Senecam lib. 1. Controu. 111. *Nihil amplius putabam adici istius audacia posse, quàm quòd in illâ cruce Vestam nominauerat.* Nusquam sanè crux, sed virgo delicienda de saxo erat, Vestam inuocauit, & cecidit illæsa.

AD CAP. III.

Confixum esse Christo dicit.] Est illud Pauli ad Romanos cap. vi. *Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη.*

Cruciaris.] Quo modo & *Verberonem*, *Flagrionem*, *Mastigiam* dicimus, verberare, flagro, mastige dignum. Tertullianus aliter hac voce vititur. *Febris per cruciarios & mortiferos exitus erogat hominem*: id est, cruciantes. Quâ mente & *Vinum crucium* in Lucilio Festus obseruat, insuaue, acerbum.

AD CAP. IIII.

Σταυρὸς & Σκόλοψ.] Nec tamen nego pluribus etiam verbis in hanc rem vti. Ecce & *Ικρίον* appellant crucem. Scriptor anonymus apud Suidam: *Ικρίω Ιουδαῖοι τὸν σωτήρα προσήλωσαν: Λigno recto Ιουδαῖοι Seruatorem affixerunt.* Sunt qui ita hoc verbi explicent & vertant in Thucydidis vitâ quam scripsit Marcellinus: *Ικρίον ἐπὶ τοῦ τάφου κέσθαι. τοῦ κενотаφίου δὲ τοῦτο γνώρισμα εἶναι ἐπιχώριον ἢ νόμιμον Ἀττικὸν τῶν ἐπὶ τοιαύτῃ δυσυχίᾳ τετελευτηκότων, ἢ μὴ ἐν Ἀθήναις ταφέντων:* Ait quosdam opinari Thucydidem peregrè & in exilio mortuum. *Lignum enim siue Tabulam super sepulchrum eius positum esse. Hoc autem inanis & honorarij tumuli patrium signum & solenne Atticum haberi, in iis qui tali infortunio obiissent, nec Athenis sepuliti essent.* Sunt, inquam, qui *Crucem* aut *Furcam* vertant, nec mihi probant. Magis est, vt *Ικρίον* hîc lignum nauale sit (peregrinantis, aut absentiae indicium, quoniam mari ferè ex Atticâ abitur) de quo Hesychium vide. Ille idem Grammaticus addit: *Ικρίον, σανίδωμα, ἢ ξύλον ἐν ᾧ κακῆργοι ξέονται, Melius δέονται.* id esset, *lignum siue axis in quo malefici ligantur.*

L

Atque

Ex v. 174.

Atque ita Eustathius in Iliad. x. Σανίς, ἐν ᾗ τοὺς κακούργους ἔδωκεν: *Affer, in quo maleficos ligabant.* Item Aristophanes: βασανίζων πάντα τρόπον, ἐν τῷ νακί δήσας: *Omni modo torquens, in affere ligans.* Reperio & in Eusebio Ἰκρίον pro cruce, & supra adduxi, lib. ii. cap. xii. Σανίδα in hac re dixit Herodotus in extremâ Calliope: Απαγαγόντες δὲ αὐτὸν εἰς τὴν αὐτὴν, σανίδα παραπαστὰ λυσαυτες ἀνεκρέμασαν. Quod vertunt: *Addu-ctum hunc in litus depactis humi asseribus suspendebant.* Vide an non σανίδι legas potius, hoc nostro sensu: *Abducentes eum ad litus, asseri affigentes suspendebant.* Effet affixio in stipite simplex.

Κρεμάων.] Ita palam Plutarchus in Cæsare, de piratis: πολλὰ κρεμάσει-λυσεν κρεμάων αὐτοῦς: *Sape minatus crucifigere eos*, vt Latini omnes loquuntur & narrant. Est & Antiochi regis edictum, quo philosophos regno pellit, & poenam etiam affectantibus ponit istam: τῶν δὲ νεανίσκων ὅσοι ἐὰν ἀλίσκωνται πρὸς τοῦτοις γινόμενοι, διότι κρεμάσονται, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐν αἰτίαις ἔσονται μεγίσταις: *Iuuenum verò quicumque reperiuntur apud istos, ἢ suspendentur, & patres eorum habebunt in maximâ poenâ.* Ita Athenæus recitat lib. xii, sed vtrum de hac nostrâ in cruce suspensione, an de aliâ in trabe accipimus? In trabe, inquam, ad verberandum flagellandumque. quem morem Græcis Latinisque fuisse, comœdiæ atque alia docent:

Lib. x. p. 174.
"Ερ. κ. κ. κ. κ."

Aliorum inanes logos.] Ita verè, inanes. Nam Alcibiades qualem est? Αἰε-
Histium Milesium intellegi, quem Sardiū prapositum Artaphernes
& Harpagus cruci fixerunt, capite desecto & ad regem misso. Ita Herodo-
tus, inquit, libro sexto. Quod verum est: sed quid Histia, cū Achæo?
Respondet, ideo sic vocari à poetâ, quia Histia Milesius fuit, Milesij coloni
Ionum, Iones Achæi. Ergo à patriâ, Achæus. Quis color in hoc sermone?
Sed nec amicū nostrum audio sine auctore scribentem: *Achæum*
intellegi Lydia regem, qui ob auaritiā necatus in Pactoli aquis pendit.

AD CAP. V.

Memorem Veneris Proserpina Adonim.] Aufonius fabellam aspiciat, quæ est ista. Venus iam olim puerū hunc deamauerat, & vt sola frueretur, clam deposuerat apud Proserpinam. Sed hæc mox in eadē flammâ: ac repetenti Veneri negat dare. Lis est, itur ad Iouem. Ille rem sic componit, vt Adonis, quod ad vsum, in tres anni partes secaretur. Primâ, vt Adonis, Adonidis esset: secundâ, Veneris: tertiâ Proserpinæ. Acquieuerunt. sed enim Adonis prior in Venerem, suum quoque trientem illi tribuit. Hæc Apollodorus lib. iii. Bibliothecæ. Ergo istud est, quod Proserpina nunc cruce vindicat. Theocritus & ipse huc aspexit. Eidyll. xv.

Ερπεις ὦ φίλ' Ἀδῶνι, καὶ ἐνθάδε καὶ εἰς Ἀχέροντα·

Ἡμὶ δ' ὡν, ὡς φαντὶ, μονώτατος.

Migras, ô bone Adoni, isthuc & ad infera regna.

Semideum, vt dicunt, solus.

Nam vult non alteri concessum, vt modò ad inferos, modò ad superos iret, & alternis copiam sui faceret duabus deabus.

Arbores recisas leniter.] Ad has, vel ad nudum alium stipitem, allu-
fit.

fit Quinctius in epigrammate quo poëtam Græculum facere est vltus. Ille Philippum & Macedones insigni victoriâ fregerat, cuius laudem ad Ætolos transferre Alcæus quispia voluit Græcâ leuitate. Scilicet quia in auxiliis Romanis fuerant Ætoli. Scripserat igitur:

Ἀχαιοὶ καὶ Ἄχαιοι, ὅδοι πόρε, τὰ δ' ἐπὶ τύμβῳ

Θεσσαλίας, τρισσὰ κείμεθα μυριάδες,

Αἰτωλῶν δ' ἀμύνεσθες ὑπὸ ἄρεος, ἠδ' ἑλατίνων,

Οὓς Τίτος εὐρεῖς ἡγὰρ ἀπ' Ἰταλίας:

Indefleti, inhumati, his campis ecce iacemus

Thessalia, cæsi milliatæ decies,

Ætolo domiti sub Marte, & Marte Latino,

Quos Titus è latâ duxerat Italiâ.

En Ætolos Romanis præpositos, & quasi hi accessio illorum. Momordit Titum, & vltus est, sed versus versu, Rescripsit alludens:

Ἀφλοῖος καὶ ἄφυλλος, ὅδοι πόρε, τὰ δ' ἐπὶ νώτῳ

Ἀλκαῖῳ στυγερὸς πηγνύται ἡλβιατός:

Corticibus, & fronde carens, hac monte, viator,

Alceo crux defigitur æria.

Quibus versibus significat crucem defixam ibi stare, quæ hominem illum exspectet. Plutarchum in Quinctio lege: & simul nota, altâ hic Crucem poni, quasi in scelere insigni, suo loco à nobis dictum.

[*Isidem verò Cererem.*] Ipse Tertullianus hoc affirmat, de Coronâ militis: *Prima Isis repertas spicas capite circumtulit.* nam quæ hæc Isis quæ spicas repperit, nisi Ceres?

AD CAP. VI.

[*Nescio an Mæcenati descripta.*] Ambiguè profero, quia etsi Mæcenatis verba nobis faciunt, vix tamen Senecæ, qui velut interpretans subdit: *Suffigas licet, & acutam sessuro* (ita legendum, non *sen/suro*) *crucem subdas, est tanti vulnus suum premere & patibulo pendere districtum.* Atqui pendere, & patibulo quidem, vix est vt conueniat in nostrâ Acutam. Nisi si tamen patibulum etiam de vno ligno, in quo homo quomodocunque expansus: quod haud nimis velim sperni. Si displicet: alia interpretatio quærenda sit crucis hic *acutæ*. An ideo talis, quia cum dolore acri necat? vt morbi quidam acuti medicis. Lentè probem: & mauelim opinari genus aliquod crucium triste, rarum, in quo stipes, cui homo acclinatur, stimulis clauisque acutis sit præfixus. vt cum acquiescere vellet (*sessuri* vox in Senecâ) pungeretur ac scinderetur in corpore auerso. Nihil super hoc legi, fateor: commentum est merum, nisi si quid iuuat illa Reguli machina, quæ sic armata, & in eam ipse inclusus. Quæ etsi nostra crux non fuit (aumarium potius quoddam & arca) tamen & crucem Seneca appellauit epistolâ xcvi. itemque libro de Prouidentia cap. i. i. Certè quidem *Acute* vocem in Mæcenatis versibus non sic leuiter & in ventum additam, ipse indicat Seneca, qui eam attollit ac repetit (tu vide) quasi in eâ sententiæ momentum.

[*Iam olim sic legimus.*] Nempe in Curis secundis: idque è libris tan-

tum? imò ante me Pincianus, vir fidei & iudicij bonus. Muretus tamen aliter: sed qui benè examinat, stabit à nostrà, cuius sententia, *Hanc vitam mihi Iustine & proroga, etiam sedenti in acutâ cruce.*

AD CAP. VII.

Ipsi verterunt ξύλον δίδυμον.] Quod ipsum pro cruce posuit incertus scriptor apud Suidam: Ευρών δὲ ἰλλοῦσον φθορέα, ἐκρέμασεν ἐπὶ δίδυμου ξύλου: *Inueniens Illustum corruptorem, suspendit in gemino ligno.* Id est cruce: etsi Suidas interpretatur, τὴν παρα ῥωμαίοις φοῦραν. Vide ipsum in voce Δίδυμον, & Ἰλλοῦσος.

Ve Christum deformantes.] Puto scribendum, *ut Chi deformantes.* Intellego. X. litteram Græcanicam, quæ verè figura manuum illarū fuit.

AD CAP. VIII.

Penula aut manui.] In penulâ aut veste monachorum crux, imò & cruces, si rectè capio Nicephorum Gregoram, qui sic de Imp. Andronico monacho nouello: *Ανὰ μὲν ἐρυθρὸν ποῦδ' ἔθηκε τὸν τοῦ Θεοῦ σταυροῦ τύπον, καὶ τῷ δὲ μέλανα: Supernè rubrum prætulit diuinæ crucis signum, infernè nigrum.* Duas diuersi coloris cruces appositæ videntur dicere: nisi tamen vnâ intellegit, sic distinctam. Quod manu autem tulerint, hodieque in Æthiopibus siue Abyssinis ille mos, vti vulgus reliquum cruces è collo pendulas gesserit, monachi hoc amplius etiam manu. Auctor Damianus à Goës in illorum rebus. Illud etiam mihi nouitium lægi, miseros oppressosque cruces prætulisse, haud aliter quàm olim infulas & velamenta. Ligurinus lib. viii. de Italis hoc notat, qui ius auxiliumque poscebant ab Imp. Frederico:

— ex omnibus undique multis

Vrbibus ac vicis aderant, queruloque ferebant

Innumeras clamore cruces. hoc quippe querelas

Mors solent aperire suas.

Cum anulo vel ansulâ.] Anfulam Becanus facit, & interpretatur (ita ingenium & scopus viri fuit) *μυσικῶς*, quasi moneamur apprehendere crucem, & eam tenere. Quid si oculum esse dicam? Iuuat aliquid Macrobius, qui inter notas Ægyptiacas refert, & significare ait Solem. Lib. i. Saturn. cap. xxi. *Osirim Ægyptij ut Solem esse asserant, quoties Hieroglyphicis litteris suis exprimere volunt, insculpunt sceptrum, in quo speciem Oculi exprimunt, & hoc signo Osirim monstrant: quia Solem, Iouis oculum, appellauit antiquitas.* Et sanè quia signum hoc Tau Vitam venturam designauit: nonne appositè Sol ascriptus, qui auctor vitæ?

AD CAP. X.

Vnicornis enim cornua.] Curiosè & pænè dixerim morosè explicat Iustinus. simplicius multò Tertullianus aduers. Iud. cap. x. *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius, in eis nationes ventilabit pariter usque ad summum terra. Non vniue Rhinoceros destinabatur vnicornis, nec Minotaurus bicornis: sed Christus in illo significabatur. cuius cornua essent crucis extrema. Nam & in antennâ navis, quæ crucis pars est, hæc extremitates huius cornua vocantur; vnicornis autem medij Stipitiis palus.*

* Δλωτ

* *Ἄλλων μὲν καὶ τῶν τροπαίων.*] Mutilus locus. & aptant quidem hæc ad tropæa vulgaria, siue monumenta victoriæ: ego cum in verba intendendo, ambigo: & nescio quid de fascibus potius subolet dictum. *Per illos* (ita verterim *δι' ὧν*) *progressus in publicum fiunt*: illi verè *signa imperij & potestatis*. Atque cum inserta securi, crucem referunt planissimè. Nónne etiam Tropæa: inquires. Quis nescit? sed præiuit fortasse aliquid de Tropæis illis: hîc magis de fascibus (mihi quidem) dixisse videtur. Nec moueor quod *Τροπαίων* voce vtatur: nónne & suprà Malum in naui sic vocauit? & Eusebius etiam Labarum illum militare. Possunt & verba alia excidisse. Nec pono tamen ista, sed propono.

Αυτοκρατόρων ἀποθνήσκόντων τὰς εἰκόνας.] Quæ illæ sunt? quis me docet? In Nummis, in statuis nihil tale video, nec vsquàm in cruce propositos Principes defunctos. Subdubitabam an ad aquilas respiceret, quæ volantium habitu, & in cælum tendentium passis alis conspiciuntur in Nummis, & additum CONSECRATIO. Scilicet quasi Iouis illa ales animam defuncti ferret in gremium Iouis. Certè quidem eam formam crucis esse & Patres monent & res ipsa docet. Sed non placet. Hoc nunc magis, intellegere eum imagines defunctorum Principum, quæ ordine innexæ in militaribus signis. Nec enim viuorum solùm illuc effigies, sed magis mortuorum. De isto ipso æuo Constantini Eusebius, lib. ii. De vitâ eius, cap. xvi. Describit Licinij milites in pugnam, more veterum, id est, gentilium exeuntes: οἱ δὲ, inquit, *πολυπλοῦς τε καὶ θεῶν θαρρύντες σὺν πολλῇ δυνάμει χεῖρὸς στρατιωτικῆς ἐπέσταν, νεκρῶν εἰδῶλα θανόντων ἐν ἀνύχοις ἀγάλμασι πορεύεσθαι μένοι*: *Hi quidem numero deorum freti cum multâ manu militari ingruerant, mortuorum imagines in signis inanimatis praferentes*. Et scripsi de hoc more in Militiâ Romanâ. Ergo hoc Iustinus exprobrat, Vos, inquit, cruces colitis, cum Imperatorum & quidem Diuorum imagines proponitis in hastis & vexillis, quid nisi in crucibus? Nam ea illis figura. Respexi etiam aliquando ad Terrullianum, in Apologético: *Quod non simulacrum prius argilla deformat, cruci & stipiti superposita?* Sed hoc diffusum nimis est, nec tangit Imperatores tantum.

AD CAP. XI.

Populariter & ad causam Cicero dixerit.] Quòd historicâ fide, non opinor. Plinius non ei fautor lib. xxxvi. cap. xv. *Novum & inexcogitatum antea posteaq; remedium inuenit ille rex* (Tarquinius superbus) *ut omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora, spectanda ciuibus, simul & feris volucribusq; laceranda*. Nam liquet eum loqui de mortuis & iis qui se interficerent laborum tædio, quos ille crucifixit. At non id in viuis vsurpauit primus, vt ait, ultimusque.

Arboribus suspendunt.] Haud iniuriâ ambigo, ad vtram poenam referam, laquei, an Crucis. Nam nec verba alterutrum euincunt, nec alia exempla. Lego in Martyrologio, die xiiii. Martij. de duobus

Monachis, quos Longobardi suspendio necauerunt in arbore. In ipsis Longobardorum Legibus, Tit. c. xiiii. Si seruum regis Morsh fecerit, ita decernimus ut componatur ipsa persona sicut adpreciaua fuerit: & seruus ipse super fossam mortui appendatur, & in eum vindicta detur, & sit causa finita. Plurimum (antiquorum quidem) nunc non memini: & hæc ipsa incerta, nec diiudicauerint litem.

IVSTI LIPSI NOTE AD LIB. II.

CAPVT II.

CAPVT obnubito] Quod plerisque puniendis factum, præsertim si gladio. Hegesippus lib. v. cap. xlvii. Dum percussor moratur, clausis iam fasciis oculis, sese proripuit ad Romanos. In vitâ Cypriani: Postea verò B. Cyprianus manu suâ oculos sibi texis. Sed & cum ducerentur ad carcerem, aut ad mortem, caput tegebatur. Tacitus iiii. Annal. Trahebatur damnatus, quantum obductâ veste & astrictis faucibus niti poterat, clamisans. Ammianus lib. xiiii. Carnifex rapinarum sequester, & obductio caput, & honorum ubique mulctatio. Imò & torquendis hoc factum. In Curtio lib. vi. de Philotâ. Dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, deos patrios, gentium iura inuocabat. Propriè autem de crucifigendis, vetus illud carmen quod iam explico: & in libro Esther, cum Aman ad crucem rapitur, Statim operuerunt faciem eius.

AD CAP. III.

Ασραγαλωτὰς μάστιγας.] Addo, si nosse lubet, quasdam etiam dictas σραγαλωτὰς, istis haud abfimiles, contortas scilicet & nodosas. Suidas: σραγαλιῶδες, διεσραμμένον. Καὶ σραγαλωτὴ μάστιξ. Addit deinde verba incerti scriptoris: Ο δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν μάστιγι θῆσαι τῇ σραγαλωτῇ μάστιγι.

AD CAP. V.

Quid opus erat auxiliatore & subsequâ, qui adleuasset? Ita vulgata quidem opinio est, dumtaxat adleuasse. At D. Hieronymus in Matthæum censet etiam tulisse, sed seorsim & post Christum. Nam cum Ioannes aperte scribat Christum tulisse, alij tres Euangelistæ Simonem Cyrenæum: ipse conciliat, & hoc intelligendum est, inquit, quod egrediens de Prætorio Iesus ipse portauerit Crucem suam: postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerunt.

AD CAP. VII.

Super lignum se ipsum extendis.] Quid si de transuersario tantum ligno capias, in eo figi solitos, & deinde subduci atq; appendi? Pugna omnis cesset, & breuiter fortasse rem dixi.

A D

AD CAP. VIII.

Clavis aut funibus.] Nescio an Lucanus non utrosque memoret in his occultioris sententiæ versibus: qui quoniam toti ad crucem, ponamus, & retegamus. Lib. v. 1. de magâ Thessalâ.

— *Laqueum nodosq; nocentes*

Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasiq; cruces percussaq; viscera nimbis
Vulsit, & incoctas admissō Sole medullas:
Incertum manibus chalybem, nigramq; per artus
Stillantis tibi saniem, virusq; coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.

Quod ait *laqueum & nodos nocentes*: alij *nocentum* edunt: atq; ita haud incommode ad vincula aptes, quibus noxij ad eruces astricti. Tamen in aliquot scriptis libris, *recentes*. & id malim: credamque ad suspendiosos dumtaxat referendum, & qui seipsos illaquearunt. Reliqua iam de Cruce: & *percussa viscera nimis, & incoctas sole medullas*. signanter dixit de corporibus quæ (vt lib. II. cap. xv. scripsi) in crucibus relictæ, situ marcida & tabida fiebant, quatenus volucres non laniarent. Iam *Incertum manibus chalybem*, clauos intellegi liquebit, si emendes *Insertum*. Nam hos quoque appetitos ad Magicas artes Apuleius ostendit, in describendâ ferali illâ officina, lib. III. *Hic nares & digiti, illic carnosæ clauis penduntium*. Sed & amplius de his funibus addo. Videri, quorundam iudicio, necessarios fuisse in omni fixatione. Nam volunt manus ligatas, ne se subducerent ad ictum aut commouerent, tum etiam vt firmius & cum adminiculo penderent. deinde & alterum funem ad pectus, corpus ambiisse sub ipsas alas, eoq; subleuatum hominem & attractum in summâ crucem. Id porro factum ad motis vtriusque scalis. Eius sententiæ vir stirpe & moribus antiquis Ioannes Boifortus est, qui amicè hoc suggessit. Et sanè de scalis, apponere eas parè necessarium videtur, vtique ad Erectam crucem. Quomodo aliàs subduxeris, aut fixeris? Etiam de funibus sunt quæ suadeant, præter antè dicta. vt Hilarius de Trinitate lib. x. *Penduli in cruce corporis pæna, & colligantium funium violenta vincula, & adactorum clauorum vulnera*. Iungit simul & funes & clauos, vt Lucanus. Etiam illud Christi vaticinium in Petri mortem, poscit funes. Ioannis cap. XIX. *Extendet manus tuas, & alius te cinget*. Cinctio ista vinculorum in cruce est. Theophrastus: *Τὴν ἐν τῷ σταυρῷ ἑκτασιν καὶ τὰ δεσµὰ δυνάει*. *Extensionem in cruce & vincula notat*. Tertullianus in Scorpiaco: *Tunc Petrus ab altero cingitur, cum cruci adstringitur*. Videndum an non in Ausonij Cupidine simile, qui adstrictus describitur, & mox addit, *Adfigunt*. Atque ecce in tabulâ formam duplicem fixationis, pro duplici subductione.

Æschylus
μασχα-
λισῆρας
appellat, in
Prometheæ

Tres

Tres

Tres repperis.] An & duas latronum transtulit, non cultus sed memoriae causâ? Videtur ex Suidâ, si tamen ex meo nunc sensu corrigendus. In voce φόρος inquit: κάτωθεν τοῦ φόρου κειωσμένοι ὑπῆρχον δύο στρατηγοὶ τῶν δύο ληστῶν, καὶ βικίον μύρου ᾧ ἠλείφατο ὁ χρίσας, καὶ πολλὰ ἑτέρα σημειοφορικά, τεθέντα μὲν παρὰ κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου: Nam puto legendum δύο σαυροί. Qui verò fuerint στρατηγοί, siue duces duorum latronum? nec id sit idonei vllius sensus. Vertam igitur: *Infra forum de fosse erant duae cruces duorum latronum, & vasculum unguenti quo Christus unctus, & alia multa insignia, posita quidem à Constantino magno, sublata verò sub Theodosio magno.* Admonitus postea per litteras sum à Ioanne Liuinio amico nostro, seridè & sine ambitione docto, vitium esse ab imperitiâ transcriptorum, qui cùm in autographo repperissent εἰς τοὺς, quod compendiariâ illâ scripturâ σαυροί erat, fecerunt flagitiosè στρατηγοί.

AD CAP. IX.

Αμετρήτω γὰρ.] Ita benè & doctè Franc. Nansius, cùm antea esset ὁμοτρήτω. Et sanè clavi isti grandes: atq; ita ipse Nonnus idemtidem σιδῆρεα κέντρα appellat *Stimulos ferreos.*

Contrà tendunt alij & suggerunt quaternos.] Atque ego, etsi negavi me decidere, pronior sum in hanc partem. In templis Græciæ hodie intellego passim Christum cruci affixum, disparatis pedibus sic pingi. Vidimus id ipsi Venetiis in gentis eius templo, tum & alibi in antiquioribus picturis. Audio & Treuiris clauum qui asseruatur, diserte in memoriis antiquis scribi *clauum pedis dextri.* Addo autem, Constantinum Imperatorem quosdam ex his clauis (id quoque multitudinem suadet) inseruisse capiti statuae quam suo nomine Constantino poli posuit. Zonaras: Ο δὲ θεϊότατος αυτοκράτωρ εἰς οἰκῆδον ὄνομα τὸ ἄλῃμα (τῷ ἀπόλλωνος) ἔθηκε, τῇ κεφαλῇ τέταρτας τῶν ἡλῶν ἐναρμοσάμενος, οἱ τὸ σῶμα τῷ κυρίῳ προσεπαττάλευσαν τῷ σωτηρίῳ σαυροῖ.

AD CAP. X.

Extensus ambas manus.] Proprium hoc Crucis, extendi. Itaque Evangeliorum vetus Gothica translatio (auctor Antonius Morillonus) vertit identidem Crucifigere, *Ustramen* quasi dicas extendere, & quidem propriè de pannis, quos in palis vallisque distendit fullo. Ea extensio ad manus maximè refertur. Artemidorus lib. I. c. LXXVIII. Εἰ δὲ τις ὑψηλὸς ἐπὶ τινος ὀρχοῖτο, εἰς φόβον καὶ δέος πεισῆται. καποῦργος δὲ ὢν, σαυρωθήσεται, διὰ τὸ ὑψος καὶ τὴν τῶν χειρῶν ἔκτασιν: Si quis sublimis in loco quoriam saltet, in periculum & metum incidet. maleficus autem existens, crucifigetur, ob altitudinem & manuum extensionem. Epictetus apud Arrianum, ab hac causâ comparat falsè eos qui in balneis se distendunt & lauandos fricandosque præbent, cum crucifixis, libro IIII. Dissertat. cap. XXVI. Ἰν' ἐν τῷ βαλανείῳ ἐκδυσάμενος, καὶ ἐκτείνας σεαυτὸν, ὡς οἱ ἐσαυρωμένοι, τρίβῃ ἐνθεν καὶ ἐνθεν: *Ut in balneo exutus & seipsum distendens, ut solent crucifixi, frueris hinc atq; illinc.*

M

Vestis

Vestigium huius tabella exstare audio.] Imò & video: ac misit ad me Dionysius Villerius vir veteri doctrinæ & mihi valde amicus ecly-

pon nummi Græcanici veteris, qui aureus asseruatur in monasterio Laetienfi in Hannoniâ, quem ecce habes.

Inscriptio in eo est: *Κόσμου τὸ λύτρον αἷμα τοῦ θεοῦ λόγου: Mundi Redemptio, sanguis dei verbi.* Missus is nummus cum aliis sacris donariis est ab Henrico Imperatore, tunc Constantinopoli, anno Christi ∞.cc. VIII.

AD CAP. XI

Περὶ αἰχμαλώτων τοῦ ἀμφιθεάτρου.] Id dicunt Circumduci, sicut Traduci, cum ostentui dumtaxat per ora populi ducebantur, & sæpe alibi puniendi. Suetonius in Tito, cap. VIII. *Hos (Delatores) noussimè traductos per amphitheatri arenam, partim subiici in seruos ac venire precepit, partim in asperissimas insularum auehi.* Nescio an Martialis versus, qui iamdiu cubat in morbo, sic sanandus, lib. I. de hisipis Delatoribus & Titi factio:

*Turbæ grauis paci placidaq; inimica quieti,
Quæ semper miseræ sollicitabat opes:
Traducta est titulis, nec cepit arena nocentes,
Et delator habet quod dabat exilium.*

Titulis enim vult traductos Delatores. quomodo? nonne omnium vnus est communis? non hîc: quia additum, quos & quàm illustres quisque detulisset. Exempli causâ: *Hic est Titius qui Camerinum detulit. Hic, qui Lateranum, & talia.* In libris legitur: *Traducta est getulis, in aliis, Tradita Getulis: & emendarunt, Traducta est Gyaris, quod ego & ratio facillè refellant.*

Πλακοῦς αὐτὸν ἀποάγοντος.] In tabellâ enim hæc talia scribi solent: sicut & Titulus Seruatoris. Cyprianus de montibus Sinâ & Syon: *Pontius Pilatus impulsâ mente à Deo accepit Tabulam, & istulum scripsit tribus linguis: & in capite ligni clauis tribus Tabulam cum nomine regis Iudeorum confixit.* Ex cuius verbis vides etiam Tabulam non super lignum (vt multi repræsentant & pingunt) sed in ipso supremo ligno clauis fixam.

De quo more alij.] Inter eos P. Faber libris Semestrium; vbi & sparsim plura de Cruce, & quædam selecta atque edecumata.

AD CAP. XIII.

Disparata hæc supplicia.] Notauit & publicè ante nos monuit Cæsar Baronius, vir sacra profanaque doctus in Martyrologio. Sed cur frangebant iis, quos statim mortuos vellent, crura? An non causâ in Plinio? Ille lib. XI. cap. LV. notat in iis vitalitatem esse: atque addit: *Namque in ipsâ genus utriusque commisit, surâ, dextrâ laudâq; à priore parte, gemina*

gemina quædam buccarum inanitas inest: quâ per fossâ, seu iugulo, spiritus fugit. Aliud autem est à fragio crurum, *Exsecare crura*: quod in Ammiani lib. x x i i. leges, in oratione Iuliani: *Quisque agmini coharens incedat, sciens quòd, si remanserit usquam, exsecratis cruribus relinquetur.* Hoc enim proinde est, quasi dixisset, neruis aut suffraginibus incis. Vetus sæuitia, & Annibali vsurpata in Romanos. Ennius: *His pernas succedit iniqua potentia Pæni.* Potentia Pœni more Græco, est Pœnus. Liuius de caipsâ re, in clade Cannensi: *Quosdam iacentes viuos succisis feminibus poplulibusq; inuentos fuisse.* nempe ne attollerent se, & vt desolati morerentur. Vsurpatum est Tyrannis in Christianos. Sozomenus lib. i. cap. x. de Paphnutio & Maximo: quos, inquit, Μαξιμῖνος ἐν τοῖς μεταλλοῖς ἐργαζομένους κατεδίκασε, τὰς δὲ εἰς αὐτῶν ἐκείνας ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ἀριστερὰς ἀγκύλας ἀποτεμαῖν: *Maximinus ad opus metalli condemnauit, dextros eorum oculos excutiens, & sinistri pedis suffragines abscindens,* Eusebius ostendit aduri etiam solere, lib. viii. cap. xii. vbi quorundam meminit τοὺς λαιοὺς τῶνδε κατὰ τῶν ἀγκυλῶν καυτῆραιν ἀχρειομένων: *qui sinistris pedibus, circa poplites, ferro adustis, inuiles facti essent.*

Libri non immunes.] Lego in Eusebij lib. vi. cap. xix. de Apollonio Martyre, cum is sub Commodò Principe delatus esset vt Christianus, accusatori, ex lege crura fracta fuisse. Verba huic rei: *ὅτι μὴ ζῆν ἐξὸν ἦν, κατὰ τὸν βασιλικὸν ὅρον, τοὺς τῶν τοιῶνδε μὲνυτάς, αὐτίκα κατάρχονται τὰ σκέλη: quoniam viuere nefas, iuxta legem Principis, talium delatores, statim crura ei fracta sunt.* Sed cuius Principis hæc lex tam commoda in Christianos? Non opinor ipsius Commodi. Nunquid M. Aurelij? de quo Tertullianus Apolog. cap. v. *Qui sicut palam ab eiusmodi hominibus (Christianis) pœnam dimouit; ita alio modo palam disperfit, adiectâ etiam accusatoribus damnatione, & quidem tatriore.* Et quod ait de damnatione tatriore, possis vel ad Crurifragium istud referre: vel ad Viuicomburium, quo affici accusatores Christianorum iubet eiusce Principis epistola apud Onufrium in Fastis expressa.

AD CAP. XV.

A Sole ac pluuiâ corrumpi.] Exemplum huic rei etiam in libris sacris, vt Reg. ii. cap. xxi. *Dedit eos (septem viros) in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino. Tollens autem Respha filia Aia cilicium substravit sibi supra petram ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de calo, & non dimisit aues lacerare eos per diem, neque bestias per noctem.* Hoc de pluuiâ: de sole, in Artemidoro lib. v. *Εδοξε τις λαμπράς ἀπὸ τῆς ἑσπίας μὴ δύνασθαι ἀνάψαι, καὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἀνάψαι ἐς αὐρώθην. καὶ κατὰ τῶτον τὸν τρόπον τῷ οὐρανίῳ πυρὶ ἐδάλπετο: Visus aliquis faces è foco non posse accendere, & à calo eas accendit, crucifixus est. atque hoc modo igne celesti concaléfactus.*

IVSTI LIPSI
AD LIB. III. NOTÆ
CAPVT III.

VERBERATVM patibuloq; constrictum.] An ergo huc referas Dionis etiam illud lib. XLIX. de Antonij sæuitiâ in Iudææ regem Antigonom? τὸν δὲ Αντίγονον, inquit, ἑμὰς ἴλωσε στυγρὰ προσδήσας (ὃ μὴδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει) ἢ μετὰ τοῦτο ἢ ἀπέσφαζεν: *Antigonum flagellauit cruci siue furca alligans (quod nemo alius rex à Romanis unquā passus erat) ac postea interfecit.* Verba ita præferre videntur: nec abhorreat ab Antonij impotentiâ, vt seruiliter sæuierit etiam in regem. Tamen verius puto vt capias vertasq; *Palum*. Vt palo, inquam alligatus fuerit, solēni Romanis more, & tum securi percussus. Quod ipsum huic Antigono factum, etsi Dio non expressit, notauit Strabo, citante Iosepho (nam hodie non exstat) lib. XVI. Antiq. cap. I. Αντίγονος Αντίγονον τὸν Ιουδαίων ἀχθέντα εἰς Αντιόχειαν πελεκίσει, ἢ ἐδοξε μὲν ἕτος πρῶτος Ῥωμαίων βασιλεὺς πελεκίσαι: *Antonius Antigonom Iudæum Antiochiam perductum securi percussit, & vixit est primus Romanorum securi subiecisse regem.* Idem Plutarchus, in Antonio.

Patiens hæc transuersaq; pars sic dicta.] Strictè & propriè inquam. Aliàs quis nescit totam crucem sæpe venire in hoc nomen? Sallustius vtro modo acceperit haud dixerim, in loco vitiato. Fragmentum est apud Nonium è I. V. Histor. *In quib; notissimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut immutato corpore improbi patibulo eminens affigebatur.* Lego *mutilato corpore*: quia mos ille frequens Orientalibus, vt priusquam crucifigerent admutilarent, aut etiam per tormenta necarent. Exempla habes in hoc libro, cap. XII. & alibi. At illud *improbi*, quî reformandum ignoro. Tentavi olim *in proris*. An & *imprope*? quod sic compositum pro simplici, vt *inante* & talia, apud Tertullianum reperies Exhortat. ad Castitat. cap. X. An etiam *improbè*? vt sit corpus fuisse improbè mutilatum? Credo enim hæc narrasse de sæuitiâ Mithridatis in Cyzicenos, quos terrâ mariq; obsedit.

AD CAP. V.

Facie quâ nostrum hodie patibulum.] Quæ sententia fuit Antonij Morilloni, viri summi futuri si diutius vixisset. Argumenta habebat (vidi & legi in epistolâ eius ad Lindanum, quam heredes adseruant) quod id referret formam Iugis: ferre autem iugum, ignominia & quasi comminatio huiusce mortis, itaque illinc petenda forma. Amplius, Liuius ait lib. I. Romanos *spectasse furcas duodenos à terrâ spectacula alta sustentibus pedes*: eas furcas proclinantia vtrunque ligna fuisse cum tertio transuersario supernè immisso, quod genus *Capreolos* Latini vocant, & nos hodie *Schragas*: ergo hanc esse faciem furcæ. Tertiò Hebræos

bræos hodieq; suum Tau sic pingere: cum eo autem comparari passim: tale igitur esse. Credo etiam addere (non firmiter nunc commemorari, sed addi potest) Ausonium cum Θ. litterâ Græcâ Crucem comparare: at ea quoque istuc abit. Sed hæc sententia, etsi arguta, proba mihi non est ob multas causas, atque hanc vnicam firmissimâ, quod refellunt spectationes & monumenta omnia antiqua, omnia inquam consensu. Quid Christianis nobis fiet, si ipsâ imago crucis aliter ubique non pingenda solum, sed manibus cottidie deformâda? At enim iugum tale olim. Ita, sed quid ad rem? militaris saltem ignominia illa fuit: & liberorum ea hominum, non seruatorum, ut latura furcæ. De Liuiio, nihil impedit Furcas nostro vulgariq; more intellegi, quibus ligna transversa iniecta, & super ea assères, ad spectandum insistentumq;ue. Fit & hodie, & olim primas domos sic erectas ex Posidonij sententiâ puto Senecam alibi tradere, & vti pariter voce *furcæ*. De Hebræis, verum est, sed hodiernis. Priscas eorum litteras alias & diuersiformes fuisse, periti eius linguæ atque ipse Hieronymus tradiderunt. Iam de Ausonij versu, is talis:

Et crucis effigie Palamedica porrigitur Θ.

Lectionem non muto, etsi alij libri proferunt *gruis*: nec id malè. Sed esto *crucis*: verissimum est in nostrâ etiam formâ. quomodo? in cruce inquam vestirà, & in quâ homo appensus. Vide faciem & pendula a ligno brachia, est hæc ipsa litteræ forma. Subiicio & formam crucifixionis quam imaginabatur & delineabat Morillonus.

AD CAP. VII.

Impudicas ancillas sic puniri.]
Et est sanè ignaua mors, & *Feminea* etiam Panegyristæ dicta. *Alieri* manibus satellitum *Britannorum* gula domi fracta, & *inusta* femineæ mortis infamia, ut scilicet maluisse vir ferri amantiſſimus videretur laqueo perire quàm gladio. Victor postremam appellauit, vilissimamq;ue, in Maximiano: *Pænas* mortis genere postremo, fractis laqueo ceruicibus luit.

Patibulum vulgò Furca dicitur.]
Quo ipso sensu inferiores Græci dixerunt *φουλάκιον* in *furcam* agere, asperiore illâ litterâ mutata. Cedrenus in Iustiniano *Rinotmetâ*: *Εν τῇ τελευτῇ πάντας*

M 3

ἑφουλά-

ἰσχυρισμῶν. quod vertendum est, *In muro omnes de furcâ suspendit. Docet Zonaras qui in ea ipsâ re: Εν ὑλοῖς παρὰ τοῖς τελευσιν ἀπαγορίσκει: In lignis apud muros suspendit.* Credo autem hanc Furcam primò non nisi dimidiatum Patibulum fuisse, id est, facie adhuc aliquâ Furcæ, paulatim, & quo plures appendi possent, immutasse.

AD CAP. IIX.

Iniectis per crura funibus.] An magis placet hic sensus, Funes ipsos per crura eorum traiectos & trāsmisissos? Tale in Cartio lego Alexandrū v'surpasse in Batin quendam, lib. IIII. *Per talos spirantis lora traiecta sunt, religatumq; ad currum traxere circa urbem equi.* Id factum à rege exemplo Achillis, qui Hectorem sic cœdauit, vt Curtius inibi notat. Sed tamen Ammianus *Iniectos* ait, non *Traiectos*, nec id supplicij credam vulgò v'sitatum.

AD CAP. X.

Moriturum in ipsis, non per ipsas.] Præter exempla quæ dedi, hoc rarum videatur in Philippo, de quo Eusebius in Chronico, anno XII. Claudij: *Philippus Apostolus Christi apud Hierapolim Asia ciuitatem, dum Euangelium populo nunciaret cruci affixus, lapidibus opprimitur.* Quasi in ipsâ cruce lapidibus obrutus esset. Atque hoc quidem in vulgatis libris, in veteri & probo meo manuscripto vestigium non est horum verborum.

AD CAP. XIY.

Viri fide digni asserunt.] Inter eos eximius Theologus Alfonsus Ciaccio, qui de signis Crucis nunc nuper accuratè scripsit.

Iam illa Amanis præalta.] De quâ accipienda quæ in Codice Iustiniano leguntur, De Iudæis & cælic. vbi scribuntur *Iudæi quodam festiuitatis suæ sollenni, Aman ad pœnam quondam recordationem incendere, & sanctæ crucis adsimilatam speciem in contemptum Christiana fidei exurere*, atque id facere deinceps vetantur. Totidem pænè verbis in Codice Theod. lib. XVI. tit. VIII. Ex quibus vides Iudæos Amanis inimici sui mortem annuâ memoriâ repræsentasse, & in cruce suspensum cum eâ ipsâ combussisse: specie Amanem, re & mente Seruatorē & nostram crucem. Ided meritissimò interdicti.

Nouus etiam orbis.] In quo sanè hoc mirum, cruces repertas fuisse plurifariam in templis atque in sepulchris. De Indiâ Occiduâ loquor. Quâ origine aut fine? nescimus, nisi si iam tunc prouidus ille Deus existare voluit omen & signum dominaturæ illi crucis.

AD CAP. XIII.

Edicto prohibitum manet.] Atquē in Panegyricâ oratione, sanè disertâ, quæ Theodosio dicta, mentio etiam crucis quasi licitæ & manentis. *Et post hanc tu vocem, non illum in crucem tolli, non culco in sui, non discerpi in frusta iussisti.* Et fieri sanè potest vt apud gentiles, & Christo

Christo aduersos, supplicium etiam manserit. sicut de Slauis in Hel-
moldi Chronico scriptum lib. I. *In illis diebus Slau quendam Danum*
suffixerunt cruci: In ignominiam scilicet diuinæ crucis.

AD CAP. XV.

In hoc vince.] Nummis hoc pluribus expressum cernitur, atque
etiam quibusdam vberius. *In hoc signo vince.* Sanè Christiani libenter
appellarunt *Signum Dei*, aut *Christi*: ipsam Crucem, quasi Imperatoris
illius tesseram aut vexillum. Iustiniano Codice vetatur, *signum sal-*
uatoris Christi humi vel in silice insculpi. Quid, quod Græci interpretes
sic legem Scæuolæ accipiunt, xxxviii. De aur. arg. mund. ? *Fieri volo*
iubeoque signum Dei ex libris centum. Accipiunt, inquam, & reddunt
Crucem. An verè? minimè. scimus *signum Dei* statuam esse apud Scæ-
uolam siue Solis, siue indigenæ cuiuspiam & familiaris dei. Sed pie-
tas, non error, Græcos eò traxit. Monuit super hac interpretatiunculâ
Petrus Oranus, iuris & litterarum consultus, & germanum in mo-
dum mihi amicus.

Εκ χρυσοῦ χροιάσας σαυρόν.] Quem suo æuo exstitisse in Palatio
Socrates asseuerat, Eccl. Hist. lib. I. cap. I. Τουτω πισθεις τῶ χρησμῶ,
κατασκευάζει μὲν τὸ σαυροειδὲς τρόπαιον, ὃ μέχρι νῦν ἐν τοῖς βασιλείοις φυ-
λάττεται: *Huic oraculo fidem habens, conficit simile illud cruci tropæum,*
quod usque nunc in regiâ seruetur. Idem Cedrenus: τότε σαυρόν χρυσοῦν
χροιάσας, ὃς ἐστὶ μέχρι νῦν: *Tunc crucem auream efformans quæ etiam*
nunc exstat. Non opinor tamen hanc esse, de quâ Suidas: *σαυρὸς ἐπὶ*
τὸ βόρειον τοῦ φόρου μέρος ἴστατο, ὡς εἶδεν αὐτὸν Κωνσταντῖνος, χρυσεῖς πλά-
σας ἐν τοῖς ἀκροτηριακοῖς στρογγύλοις μήλοις, ἐνθα καὶ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ κα-
θεωρῶντο χρυσεῖς βαφοί: *Crux ad partem Borealem fori stabat, ut vidis*
eam Constantinus, auto illa in extremis rotundis pomis, ubi & ipse & filij
eius conspiciabantur aurati.

— *gemmantē textus in auro Signabat labarum.*] Dixi ipsi velo
nomen intextum: & poëta hîc apertè. Tamen ex descriptione Euse-
bij, videbis & suprâ velum sæpe ex auro statui: & exempla in nummis
vtriusque posituræ dedi. illius tamen magis crebra. Ipsa Labari vox
qualis? vereor vt peregrina, certè nouitia, & sub Traiani aut illud
æuum nata. Verustior Tertulliano, qui hodie exstant, non commemi-
nit. Gregorius Nazianzenus, doctus & fortis Orator, ait Καμάτων λυ-
τήριον εἶναι, κατὰ ῥωμαίους ὀνομάζεσθαι: *Laborum leuamen pausat* ἢ esse,
& à Romanis sic appellari. Igitur à labore deriuauit, eo procliuus, quia
ipsi Græci λαβωρον scribebant. Sed nostri poëtæ nōnne corripunt?
Quomodo etiam pausam laboris, non aliâ additione, vox ea signifi-
cet? nisi fortè, quia vbi laborabatur in acie, signum illud eò solet ferri.
Longinquum est, & perseuero externam vocem esse.

Due litteræ Christi nomen exprimentes.] Ita est, & conspicuæ sunt
in Nummis. Ipsum etiam Chi solitarium, signabat Christum. In An-
tiochenorum dictariis recenset Iulianus, Μισοπογόν: τὸ ΧΙ, φασί, καὶ
ἐν ἐδὲ ἵκασε τὴν πόλιν, οὐδὲ τὸ Κάτωπα. & addit: ἡμεῖς δὲ ἐδιδάχθημεν
ἀρχαῖς

Orat. I. I. I.
in Iulian.

ἀρχαῖς ὀνομάτων εἶναι τὰ γράμματα, δηλοῦν δ' ἐθέλειν τὸ μὲν Χριστὸν, τὸ δὲ Κωνσταντῖνον. *Chi, inquit, & Kappa nihil iniuria intulerunt civitati. Nos autem didicimus initia nominum esse has litteras, & significare velle illud quidem Christum, hoc Constantinum.* Ita Iulianus, qui has ipsas litteras ē Labaro postea conatus removere. Frustrā, & vicit nomen quod æternū vivit & vincet.

AD CAP. XVII.

Ω ξύλον μακαριστὸν.] Verè, quia nos per illud μάκαρες. Atque ita προσκυνητὸν καὶ τίμιον, adorandum & venerabile, Imperator appellat nouellā quintā. Eaquē causā veritum, in lapidibus sculpi, quæ in solo. Lex exstat in Codice Iustiniano: & apud Paullum Diaconum sic Tiberius: *Crucem Domini quā frontem nostram & pectora munire debemus, eam sub pedibus conculcamus?* Tale & Synodus habita in Trullo, can. LXXIII. Quamquam autem ē pavimentis templorum remota, non etiam ē tectis. Fulsit iam olim ibi, clarum certumquē symbolum Christiani cultus. Nicephorus Gregoras lib. ix. in descriptione tempestatis quæ Constantinopoli: *Τηνικαῦτα μέντοι πεπλώκασιν πολλοὶ τῶν ἐπὶ τοὺς νεῶς ἰδρυμένων ἐκ σιδήρου σφυρῶν, ὑπενεγκεῖν ἐδυάμενοι τὴν τοῦ πνεύματος βίαν: Tunc cecidēre multa crucium, quæ templis imponi ē ferro solent, sufferre non valentes vim ventī.*

FINIS.

APPROBATIO.

Hos I. Lipsij, Academia Louaniensis Professoris clarissimi, de Crucis supplicio conscriptos tres libros, unā cum Notis additis, testor nihil sacra ac orthodoxa fidei repugnans aut ab ea dissentiens continere, insuper & varia eruditione refertos ac praeclaros dignissimos esse censeo. Louanij 12. Calendas Decembres 1592.

Henricus Cuyckius D. Petri Louanij Decanus,
Academiae Cancellarius, & Pontificius ac
Regius librorum Censor.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

PRECATIVNCVLA. Materies & ordo operis. Cap. I. Pagina 13.

Crucis nomen polysemon. Hec nostra Gabalus etiam dicta, item Infelix lignum & Infame. Sed & Crux non in ligno. Cap. II. 14.

Nomina phrasæve ad hoc supplicium: Figere, Configere, Cruciare. item Crucarius, pro appendendo. Cap. III. pag. 15.

Græcorum verba ad Crucem & crucifixionem. Hesychius & Ovidius emendati, iste etiam explicatus. Cap. IV. 16.

Divisio prima Crucium: & de specie ventusissima dictum, Affixione. Tertullianus per occasionem correctus, atque Isis eadem cum Cerere existimata. Cap. V. pag. 18.

Altera Simplicis Crucis species, Infixio. Seneca, Hesychius, Plato, Plinius, illustrati. Cap. VI. 20.

In genere de Cruce Compacta: tum de primâ eius specie, Decussatâ. & an hæc sit Andreanâ? Cap. VII. 21.

Commisssa Crux quid nobis sit? exemplis testibusq; asserta, tum etiam vestigio nostræ linguæ. Cap. VIII. 23.

Affirmata Crux Immissa è scriptis maxime Patrum: ipsi alij per alios, & imaginibus per nos etiam, explicati. Cap. IX. pag. 24.

In quâ Crucium formâ Christus mortem tulerit? videri in vltimâ, argumento è Patribus & picturis. Rufini non bona fides notata in verbis Pauli citandis siue explicandis. Cap. X. 27.

Apud plerasque gentium Cruces ferè visitatas. Apud Syros, Iudeos, Aegyptios, Persas, Afros, Græcos, maxime Romanos. Quando apud eos cæperit? An & apud Germanos? Cap. XI. 29.

Apud Romanos vile fuisse hoc supplicium, & plurimum servorum. Quas ob causas hæc afflicti. Cap. XII. 30.

Etiam liberi quidam in crucem dati, sed viliores aut nocentiores: vt Latrones, Sicarij, Falsarij, atque alibi & Fures. Cap. XIII. 32.

Quæ causa falsò assignata in Cruce Christi? videri Innouationem & Seditio-nem esse. Cap. XIII. 33.

Crux interdum liberè & laxè vagata: in hostes, in seditiosos, in Christianos, in feminas denique. Cap. XV. 34.

LIBRI SECVNDI.

Transitio ad Modum figendi præmissum de atrocitate huius supplicij, quod Summum & Extremum dictum. Cap. I. pag. 35.

Duplex figendi Modus, Vulgaris & Rarus. In illo Flagellatio ex more semper ante-rit. Cap. II. 36.

Flagellorum & Virgarum discrimen. Illa magis vilis, & magis acerba esse. solere & talis asperari. Cap. III. 36.

Solitos ad Columnam verberari, atq; alias per viam. De ipsâ columnâ cui sacrum corpus annexum. Cap. IIII. 38.

Crucem suam tulisse, aut totam, aut eius partem. Cap. V. 39.

Deductos cum vexatione, Stimulis etiam actos. Cap. VI. 40.

In ipsâ Fixione nudi in crucem dati: an aliam, an in terrâ, an alteram depositam? id quesitum, & vtrumque firmatum. Cap. VII. 41.

Clavis figi solitos, interdum funibus ad-stringi. Cap. VIII. 43.

In quibus partibus clavi, & quo numero. Cap. IX. 44.

Ordo & modus affigendi. An lignum ali-quod in Cruce suppedaneum? Cap. X. pag. 45.

De Titulo, quid is Latinis? quomodo ascri-ptus aut prælatus. Cap. XI. 48.

Post fixationem, quomodo mortui in Cruce? languore, aut fame. Vitalitas quorun-dam. Cap. XII. 49.

Quosdam à volucris, aut feris etiam vi-nos laceratos, & plerosque omnes mor-tuos.

N

tuos.

suos. interdum & lanceis interfectos.
 Cap. XIII. pag. 50.
 Crurifragium à Cruce remotum. Quid
 fuerit, in quos receptum, & quomodo?
 Cap. XIII. 51.
 Cervicem in Cruce passim. & nefas se
 pelire. Cap. XV. 52.
 Custodia & miles ad Crucem, ne quis de-
 traheret. Cap. XVI. 53.

LIBRI TERTII.

Transitio ad Rarum figendi Modum. Fur-
 ca diuisa, & hic de Ignominiosa dictum.
 Cap. I. pag. 54.
 De Furcâ Pœnali, & casus sub eâ ad mor-
 tem. Cap. II. 55.
 Ligatos ad Furcam in Crucem solere tolli,
 Furcam & patibulum videri eadem,
 aut haud longè distita. Cap. III. 56.
 Quæ forma furcæ fuerit, obscure traditum
 in veterum scriptis. Cap. IIII. 58.
 Ex iis tres sententia eruta, & singula ex-
 plicata. Tertiam $\pi\iota\delta\alpha\omega\tau\alpha\tau\eta\nu$ vi-
 deri. Cap. V. 59.
 Ratio suspendendi per singulas illas formas
 exposita, atque etiam oculis proposita.
 Cap. VI. 61.

De nouâ Furcâ, quæ nostrum Patibulum
 Tribonianum substituisse passim in Le-
 gum libris. Cap. VII. 62.
 De Raro modo in Schemate. & primum de
 Inuersâ suspensione. Cap. VIII. 64.
 De obliquâ suspensione, de varicante, & in-
 ter arbores scissione. Cap. IX. 66.
 De Modo qui Fine diuersus. primum de his
 qui in Cruce vstulati. Cap. X. 66.
 De his qui bestiis in Cruce obiecti. Cap. XI.
 pag. 67.
 De mortuorum in Cruce suspensione. Cap.
 XII. pag. 68.
 E quo ligno Crux fuerit? Item in Monte
 plerumque defixam, ipsam sepe altius-
 culam. Cap. XIII. 69.
 Crux sublata, atque etiam Crurifragium
 fortasse. Quando id factum, quesitum.
 Cap. XIII. 71.
 Honores quos Constantinus Cruci habitum
 iuit. Signis ea & vexillis imposita, aut
 inserta. Cap. XV. 72.
 Crux in militum armis: in Imperatorum
 capite & manibus. & pro insigni. Cap.
 XVI. pag. 74.
 Laudatiuncula Crucis. Cap. XVII.
 pag. 78.

PRIVILEGIUM

PRIVILEGIUM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IUSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quæ DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantum ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudibus etiam & imperitis hominum vulgo ita distinguuntur, ut tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in literis ac disciplinis operam ponunt; præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, ut aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantia tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cum itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, qui que iudicare de Literis possint, acceperimus, insignes te animi ingenuque tui dotes tibi à natura infitas à primis temporibus ætatis tuæ ita literarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, ut olim iuuenilibus adhuc annis præclara florecentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & ratam doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitauit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, ut in eo quod tam feliciter tractes scriptiois genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assidue verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirifice recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere volumus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animadum magis patrociniòque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcunque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu edituruses, quocunque modo, caractere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq. ac Dominiorum nostrorum hereditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorumve heredum consensu audeat: Hac autem lege addita, uti tria ut minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solum eiusmodi libris, tibi, heredibusve tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri multa, cuius semissis quidem Fiscus nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi heredibusve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscunque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiæve exercent, ne quemquam hoc Privilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis multa, eos puniri & quibuscunque modis coerceri curent, ni & ipsimet gravissimam nostram in se conuètere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw,

Ad mandatum sacre Cæsareæ M^{ti} proprium.

Io. Barnitius.

Additum sigillum Cæs. M^{ti} in cerâ rubrâ.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

PHILIPPVS Deigratia Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis, Iusti Lipsij Historiarum in alma Vniuersitate Louanienfi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscunque, à Censoribus legitimis approbatos præter ipsius, heredumve eius, voluntatem, intra triginta annos à prima singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venalésve habeat. Qui secùs faxit, præter librorum confiscationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vt latius patet in litteris, datis Bruxellæ xiv. Feb. M. D. xcvii.

Signat.

Verreycken.

Tibi JOANNES MORETE, pro amicitia qua mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, uti hos libros DE CRUCE & in eos NOTAS, typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Caesar & Rex meus dixerunt.

Iustus Lipsius.

**ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD IOANNEM MORETVM.**

M. D. XCIX.

75 Vtas

